

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Avskrekking og eskalering i Nordområdene

En casestudie av NATOs og Russlands militære tilstedeværelse

i Nord 2014 - 2022

Anders Rye Jakobsen

Masteroppgave

Forsvarets høgskole

vår 2023

Forord

Den sjømilitære aktiviteten, og sikkerhetspolitiske stabiliteten, i norske farvann er noe som lenge har interessert meg. I mange år var jeg heldig å være en del av denne aktiviteten, ombord på marinens fartøyer har jeg patruljert hav- og kystområder fra Kirkenes i nord til Gotland i sør.

Det siste året har Russland fremferd ovenfor Ukraina ytterligere understreket viktigheten av sikkerhet og stabilitet, også i disse havområdene. I Norge har vi bygget vår velferd på ressurser fra havet, derfor var det naturlig å velge en problemstilling som omfattet denne tematikken. Arbeidet med oppgaven har gitt meg betydelig økt kunnskap. En av lærdommene jeg tar med meg er at det som skjer i nordområdene ikke kan frikobles fra den overordnede stormaktskonkurransen; alt henger sammen med alt.

Jeg ønsker å takke de sparringspartnere og korrekturlesere som har hjulpet meg, min veileder ved Forsvarets Høyskole Katarzyna Zysk og andre som har bidratt i arbeidet med oppgaven. Særlig forskningsmiljøet og biblioteket ved Sjøkrigsskolen har vært til stor hjelp. Jeg hadde ikke klart å komme i havn uten den støtten dere alle har gitt. Samtidig skal alle vurderinger gjort i denne studien stå for min egen regning. Eventuelle feil eller mangler er helt og holdent mine egne.

Jeg vil også rette takk til arbeidsgiver som i perioder har lagt til rette for at jeg kunnet bruke tid på mine studier. Ettersom at Forsvarets Høyskole har lagt opp til at oppgaven skal skrives på deltid så betyr det god porsjon dugnadsinnsats som har gått utover tid med familien. Derfor en spesiell takk til dem for deres tålmodighet og forståelsen.

Anders Rye Jakobsen

Bergen – Mai 2023

Sammendrag

Den militære aktiviteten i nordområdene og Arktis har de siste årene vært økende. På flere områder er nivået forbi hva det var under den kalde krigen, og dynamikken mellom NATO og Russland er tilbake i et spor som har flere likehetstrekk med slik det var mellom partene under den kalde krigen. Denne oppgaven har derfor undersøkt hvordan NATOs maritime og luftmilitære tilstedeværelse i nordområdene påvirker russiske reaksjoner. Spørsmålet som besvares: *Kan NATOs økte militære aktivitet i nordområdene avskrekke Russland eller føre til at Russland eskalerer?*

Det historiske bakteppe for oppgaven er at de sikkerhetspolitiske forholdet mellom Vesten og Russland har blitt stadig verre de siste 16 årene. I perioden mellom 2008 til 2022 har Russland flere ganger vist at de er villige til å bruke militærmakt for å nå egne politiske målsetninger. I nordområdene er det også en pågående stormaktskonkurranse mellom Vesten og Russland.

Studien er utført som en intensiv casestudie med en kvalitativ tilnærming, og det er samlet empiri ved bruk av observasjoner. Observasjonene er hentet fra ugraderte kilder. Det er utført et dokumentstudium i arbeidet med teorikapittelet. Oppgaven benytter fire variabler for å analysere hvordan NATOs aktivitet kan påvirke Russland. Variablene er *nasjonalitet, kontinuitet, nærhet og kapabilitet*. Disse kan brukes som indikatorer for å avdekke om NATOs aktivitet krysser russiske eskaleringsterskler.

Oppgavens hovedkonklusjon er at Russland eskalerer i møte med økende NATO-aktivitet i nordområdene. Fordi Russland oppfatter nærmest all NATO-aktivitet i nordområdene som en trussel, møtes økende aktivitet fra NATO med motreaksjoner som på kort sikt virker kraftig eskalerende. Dette skyldes trolig at det meste av NATOs aktivitet i området foregår nært strategiske verdier eller med en kapabilitet Russland er sensitiv for. Denne eskaleringen er derimot ofte kortvarig og avtar igjen etter noe tid. En mulig forklaring på dette kan være russiske selvpålagte begrensninger for å opprettholde et kontrollerbart spenningsnivå. Til tross for disse regelmessige svingningene viser denne studien en jevn økning i russisk aktivitet mellom 2014 og 2022.

Videre vil Russland trolig bare opprettholde disse begrensningene så lenge det tjener dem. Landet har ved flere anledninger vist at de er villige til å bruke militærmakt for å oppnå egne målsetninger, noe den pågående krigføringen i Ukraina er et tydelig eksempel på. Overordnet indikerer funn i denne oppgaven at NATO i mindre grad evner å avskrekke Russland. Det er allikevel ikke utelukket at Russland sitt ønske om å opprettholde et kontrollerbart spenningsnivå er delvis grunnet NATO sin demonstrerte militære evne i nordområdene, hvilket ville tilsi at NATOs handlinger faktisk virker avskrekkende.

Executive summary

The military activity in the High North and the Arctic region has for the last couple of years increased. In a number of areas, the activity has surpassed the levels seen during the Cold War, and the dynamic between NATO and Russia is looking more and more similar to what it was during this time period. Therefore, this study seeks to explain how NATO's maritime and air military presence in the High North affects Russian reactions, and to answer the research question: *Can NATO's increased military activity in the High North deter Russia or lead Russia to escalate?*

Through the last 16 years, the High North has been subject to an ongoing great-power competition between the West and Russia. Between the years 2008 and 2022, Russia has on several occasions demonstrated a willingness to use military power to achieve political goals, in other regions than the High north. This continuously deteriorating relationship creates the backdrop for this study's research question.

The study has been conducted as an intensive case study with a qualitative approach. Empirical evidence has been gathered through the study of unclassified sources. In addition, a document study has been conducted in relation to the theory chapter. The study utilises four variables to analyse how NATO's activity could affect Russia. These variables are *nationality*, *continuity*, *proximity* and *capability*. These can indicate whether NATO's activity crosses Russian escalation thresholds.

The main conclusion of this study is that Russia is escalating to meet increased NATO activity in the High North. Because Russia perceives almost all NATO activity in the High North as a threat, increased activity from NATO is met with counter-reactions that in the short term appears highly escalating. This is probably due to the fact that most NATO activity in the region is conducted close to Russian strategic assets, with a capability Russia is sensitive to. However, the escalation appears to be short-lived and decreases after some time. A possible explanation to this is Russian self-imposed restrictions intended to uphold a controllable tension-level. Despite these regular fluctuations, this study finds a steady increase of Russian activity between 2014 and 2022.

Furthermore, Russia will possibly only maintain these self-imposed restrictions as long as it serves their interests. Russia has on a number of occasions shown their willingness to use military power to achieve own objectives, which the ongoing war in Ukraine is an example of. Overall, findings in this study indicate that NATO to a lesser extent is able to deter Russia. Still, it cannot be ruled out that Russia's desire to uphold a controllable tension-level is partly due to NATO's demonstrated military capacity in the High North, which in turn would indicate that NATO's actions are in fact deterring.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING	2
1.2 AVGRENSNING OG BEGREPSAVKLARING	3
1.3 OPPGAVENS STRUKTUR	5
1.4 RUSSLAND OG VESTEN – POLITISKE TAKTSKIFTER	5
1.5 NORDOMRÅDENE – EN ARENA FOR STORMAKTSKONKURRANSE	7
1.6 ØKENDE MILITÆR AKTIVITET I NORD – ÅRENE 2007 TIL 2022	9
2 Metode	13
2.1 UNDERSØKELSESOPPLEGG	13
2.2 DATAINNSAMLING.....	15
2.3 KILDER	16
2.4 ANALYSE AV DATA.....	19
2.5 FORSKNINGSKVALITET.....	24
3 Teori	27
3.1 ESKALERING.....	27
3.2 AVSKREKKING.....	32
3.3 AVSKREKKING OG ESKALERINGEN I KONKURRANSE.....	36
3.4 RUSSISKE MÅLSETNINGER OG RUSSISK TRUSSELSOPPFATNING	37
3.5 DRØFTING TEORI.....	46
4 Analyse	49
4.1 NATOs MILITÆRE AKTIVITET 2014 TIL 2022.....	49
Undervannsoperasjoner. Angrepsubåter i Nord	49
Overflateoperasjoner. Anti-ubåtoperasjoner	51
Overflateoperasjoner. Destroyere og hangarskip	52
Luftoperasjoner. Etterretning, overvåking og rekognosering (ISR).....	53
Luftoperasjoner. USAs Bomber Task Force	54
Store allierte øvelser i nordområdene	56
4.2 RUSSISK MILITÆR AKTIVITET 2014 – 2022	58
Normalt operasjonsmønster	58
Avvik fra normalen.....	59
4.3 TIDSLINJE FOR MILITÆR AKTIVITET NORDOMRÅDENE I ÅRENE 2014 TIL 2022	64
4.4 DRØFTING ANALYSE	65
5 Avslutning	70
5.1 OPPSUMMERING	70
5.2 KONKLUSJON.....	73
5.3 VIDERE FORSKNING.....	73
Litteraturliste	74
Vedlegg	99
VEDLEGG A – GODKJENNING FRA SIKT	100
VEDLEGG B – GODKJENNING FRA FORSVARETS FORSKNINGSNEMD.....	101
VEDLEGG C – INFORMASJONSSKRIV OG INTERVJUGUIDE	102

1 Innledning

Den militære aktiviteten i nordområdene og Arktis har de siste årene vært økende. På flere områder er nivået forbi hva det var under den kalde krigen. Dynamikken mellom NATO og Russland er tilbake i et spor som har flere likehetstrekk med slik det var mellom partene under den kalde krigen (Aftenposten, 2011a; Department of the Navy, 2021, s. 4). Både Russland og USA prioriterer nå nordområdene høyt. Mens USA på sin side har gjenopprettet den amerikanske marines 2. flåte¹, med ansvarsområde til Barentshavet, har Russland økt utbygging av sin militære infrastruktur i Arktis (LaGrone, 2018; Shelbourne, 2021; Walsh & Dean, 2022).

Det er flere forhold som har medført at regionen igjen er en arena for konkurranse mellom Vesten og Russland. Klimaendringene gir blant annet tilgang til uutnyttede naturressurser og har åpnet nye seilingsruter over Polhavet. I tillegg er regionen det viktigste område for Russlands nukleære andreslagsevne og med dette evnen til å kunne true NATO og USA. Russland krever kontroll på Nordøstpassasjen, frihet til å manøvrere sine strategiske militære ressurser og buffersoner rundt egne strategiske verdier. For Vesten er det viktig å sikre en viss kontroll over Russlands militære styrker, samtidig som man opprettholder fri ferdsel på havet og en regelbasert verdensorden. Et mer selvhevdende Russland, som også har vist vilje til å militært angripe sine naboland, gjør at Vesten ser på egen tilstedeværelse i Arktis som en forutsetning for stabilitet og sikkerhet i regionen. Dette skaper visse utfordringer (Boulege, 2019, s. 19; Department of the Navy, 2021, s. 2–7; Mazarr et al., 2018, s. 1; The Arctic Institute, 2022).

¹ United States Second Fleet (US 2nd fleet)

1.1 Bakgrunn og problemstilling

De motstående interessene mellom USA og Russland i regionen har ført til en tilspisset konkurranse mellom dem, synlig både i det offentlige ordskifte og i form av ulik aktivitet i regionen. Som NATOs største medlem vil USAs tilnærming til situasjonen og Russland ha særlig betydning for Norge. Herunder hvordan Norge fremover velger å balansere sitt sikkerhetspolitiske konsept med å avskrekke og berolige Russland (Bjur, 2022). Det er derfor avgjørende med god forståelse for hvordan USA og NATOs aktivitet i nordområdene påvirker Russland. Denne oppgaven ønsker derfor å besvare følgende problemstilling:

Kan NATOs økte militære aktivitet i nordområdene avskrekke Russland eller føre til at Russland eskalerer?

Watts, Rooney og Germanovich (2022a) har studert hvordan amerikanske landstyrkers tilstedeværelse i Europa har påvirket Russland. I arbeidet var det særlig tre variabler som var sentrale for hvorvidt Russland ble avskrekket eller valgte å eskalere. Dette var *kontinuitet* i tilstedeværelse, amerikanske styrkers *nærhet* til Russland og hvilken *kapabilitet* våpensystemer medførte. Selv om studien bidrar med verdifull innsikt for norsk sikkerhetspolitikk, er det flere forhold som fører til at den bare er delvis overførbar til en norsk kontekst i nordområdene. For det første er nordområdene, i motsetning til det europeiske kontinentet, primært et maritimt og luftdomene i et militærstrategisk perspektiv. Militær maritim- og luftaktivitet skiller seg tydelig fra landmilitær aktivitet både i sin dynamiske natur og rolle (Forsvaret, 2019, s. 107–109 og 115). Det er fordi landstyrker i det ytterste skal kunne ta og holde terreng, vil det utgjøre en potensiell mer eksistensiell trussel enn maritime og luftstyrker (Forsvaret, 2019, s. 99). På den andre siden er det også noen likheter mellom hvordan USA opererer på land og i det maritime domenet, herunder hvilke strategiske våpen som utstasjoneres. Denne oppgaven vil derfor ta utgangspunkt i forskningen til Watts et al. (2022a), for å undersøke nettopp hvordan Vestens militære tilstedeværelse i nordområdene påvirker russiske reaksjoner. Problemstillingen vil bli besvart gjennom to hypoteser.

Hypotese A: Økt militær aktivitet fra NATO i nordområdene vil føre til at Russland eskalerer

Hypotese B: Økt militær aktivitet fra NATO i nordområdene vil avskrekke Russland

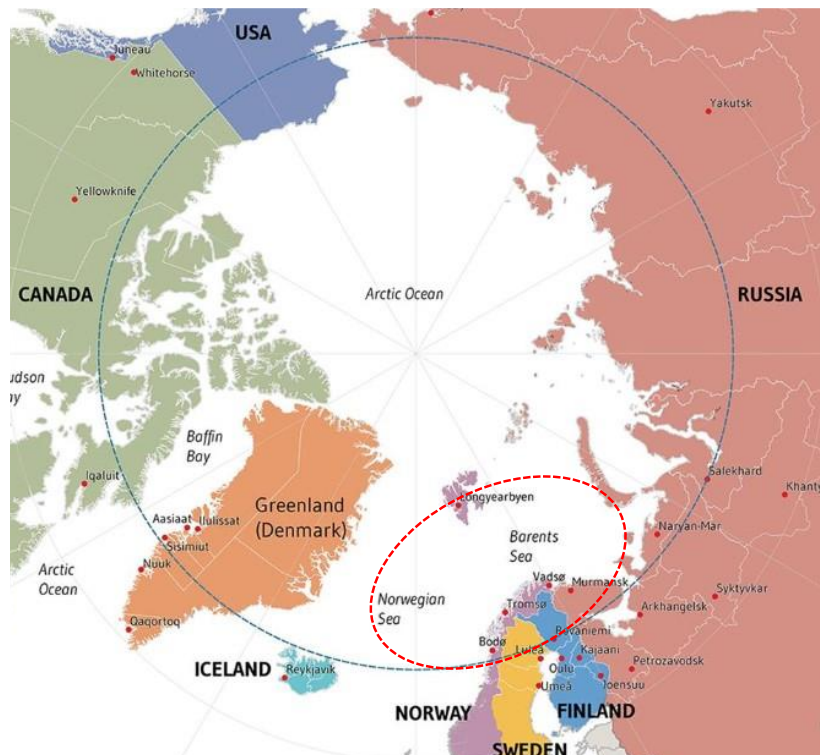
Studien tar utgangspunkt i Robert P. Haffa (2018) og Morgan, Mueller og Meideros (2008) teorier innen avskrekking og eskalering for å belyse og drøfte problemstillingen.

1.2 Avgrensning og begrepsavklaring

Studien er avgrenset til eskalering og avskrekking under terskelen for krig. Det vil si i den tilstanden som omtales som *konkurransse* mellom stormakter. Konkurransse kan i denne sammenhengen forstås som: “The attempt to gain advantage, often relative to others believed to pose a challenge or threat, through the self-interested pursuit of contested goods such as power, security, wealth, influence and status” (Mazarr et al., 2018, s. 5).

Avskrekking i denne oppgaven forstås som etablering av militær evne for å påvirke motstanderens *kost-nytte-kalkyle* slik at gevinsten ved en aggressiv handling reduseres. Dette innebærer trusler om bruk av makt, enten direkte eller indirekte, slik at oppfattede kostnader ved å forfølge et mål blir for høye og dermed ikke søkes oppnådd. *Eskalering* kan forstås som faktisk bruk av militær makt og evne for å oppnå gevinster relativ til en motstander. I dette tilfelle vil eventuell avskrekking ha feilet og kostnadene ved å forfølge et mål overveier ikke gevinsten ved måloppnåelse (Haffa, 2018, s. 96; Morgan et al., 2008, s. 21). Forskningen er avgrenset til *villet eskalering*.

Oppgaven er videre avgrenset til *nordområdene*. I denne oppgaven er nordområdene definert til å være land- og havområder fra Sør-Helgeland i sør til Grønlandshavet i vest og Barentshavet i øst. (Hønneland, 2009; Utenriksdepartementet, 2003, 2020). Figur 1.2.1 på neste side viser det sirkulære Arktis ved en blå sirkel. Nordområdene er markert med en rød sirkel. De militære aktiviteter som tar plass utenfor nordområdene, men som er av særskilt relevans for besvarelsen av problemstillingen vil bli inkludert. Et eksempel er de amerikanskledede forskningstoktene Ice Exercise (ICEX) som gjennomføres på Stillerhavssiden av Arktis.

Figur 1.2.1: Den blå sirkelen langs breddegrad 66 33'N viser det sirkulære Arktis (Uni of Lapland, 2023). Den røde sirkelen viser nordområdene (Hønneland, 2009).

Det er NATOs militære tilstedeværelse i nordområdene som er gjenstand for forskning i denne oppgaven, i motsetning til Watts et al. (2022) som utelukkende forsket på amerikanske landstyrker. Bakgrunnen for at NATO er valgt er fordi de fleste militære aktivitetene i Nord-Atlanteren og Arktis omfatter flåtestyrker og luftoperasjoner med enheter fra flere NATO-land. Selv om aktiviteten er utført under nasjonal kommando, kan de ansees som NATO-aktiviteter når det utelukkende er utført av NATO-land. Samtidig har de aktivitetene som USA har deltatt på blitt vektlagt i oppgaven. Det er det flere grunner til. For det første ble det tidlig i datainnsamlingen tydelig at russiske reaksjoner oftere kom frem i de tilfeller hvor en amerikansk enhet deltok. For det andre nevner Russland eksplisitt USA som sin hovedtrussel i den maritime doktrinen fra 2022 (Davis & Vest, 2022, s. 6–7). Den tredje årsaken er det historiske perspektivet; USA og Russland som stormaktsrivaler.

Foruten å være avgrenset til NATOs militære tilstedeværelse, med vekt på aktivitet med amerikansk deltakelse, er oppgaven avgrenset til det maritime- og luftdomene. Videre er oppgaven avgrenset til perioden mellom 2014 til 2022. Startpunktet 2014 er valgt fordi det representerer en av de første ordentlige periodene med brudd mellom Vesten og Russland etter den kalde krigen. Datainnsamlingen ble avsluttet 31. desember 2022.

1.3 Oppgavens struktur

Kapittel 1 vil beskrive oppgavens tematikk og hvorfor den er aktuell for samtiden. I dette kapitlet er oppgavens problemstilling presentert, samt en avgrensning og relevant litteratur og forskning.

Kapitlet gir videre en beskrivelse av de forhold som danner grunnlag for stormaktskonkurranse i nordområdene.

Kapittel 2 beskriver metoden som er brukt for å besvare ut oppgavens problemstilling, samt vurderinger og utfordringer med denne.

Kapittel 3 vil presentere teorien som benyttes i drøftingen av empiri opp mot oppgavens to hypoteser og problemstilling. Kapitlet beskriver også de russiske målsetningene og trusselsoppfatningen i Arktis og nordområdene. Teorikapitlet avsluttes med drøfting av hypotese A og B i lys av teorien som er benyttes.

Kapittel 4 er analysekapitlet. Her beskrives og analyseres den observerte militære aktiviteten i nordområdene i perioden 2014 til 2022. Først presenteres NATOs aktivitet, deretter de russiske reaksjonene. Kapitlet avsluttes med drøfting av hypotese A og B.

Kapittel 5 vil oppsummere de funn som er gjort i kapittel fire og besvare problemstillingen. I tillegg vil det gjøres noen vurderinger knyttet til eventuelle videre forskning på området.

For å svare på problemstillingen kreves det forståelse om konteksten i nordområdene. Samtidig foregår ikke aktivitetene i nordområdene isolert fra resten av verden. De neste delkapitlene vil derfor beskrive forholdene som danner grunnlaget for stormaktskonkurransen i regionen.

1.4 Russland og Vesten – politiske taktskifter

Det er særlig tre perioder som markerer den gradvise forverringen og bruddene i det sikkerhetspolitiske forholdet mellom Vesten og Russland etter Sovjetunionens fall på begynnelsen av 1990-tallet (Efjestad, 2023).

I den første perioden fra 2007 til 2008, er det spesielt to hendelser som indikerer brudd mellom Russland og Vesten. For det første beskrev den russiske presidenten Vladimir Putin et Russland truet av NATO i sin tale under sikkerhetskonferansen i München i 2007. Dette ble begrunnet med NATOs utvidelse østover etter Sovjetunionens fall, noe som førte NATOs militære infrastruktur tettere på

Russland. Putin uttrykte også misnøye med den unipolare verdensorden, hvor USA handlet uten hensyn til russiske interesser (Putin, 2015). For det andre viste Russlands invasjon av Georgia i 2008 at de var villige til å bruke militærmakt for å nå politiske målsettinger. I årene som fulgte opptrådte Russland stadig mer offensivt mot NATO. Samtidig som Russland opptrer mer selvhvedende og i økende grad truende ovenfor Vesten, omtales både NATO og USA stadig oftere negativt i offisiell russisk retorikk (Etterretningstjenesten, 2015, s. 8; Klevberg, 2022, s. 2)

Den andre perioden markeres av Russlands invasjon av Ukraina i 2014. I februar 2014 invaderer Russland Krim-halvøya med bruk av militære styrker uten militære kjennetegn og en måned senere blir Krim ulovlig annektert av Russland. Like i etterkant begynner Russland å støtte separatister i Øst-Ukraina med militært utstyr og soldater (Holm-Hansen et al., 2023). Annekteringen og konflikten i Øst-Ukraina ble møtt med massiv internasjonal kritikk, økonomiske sanksjoner og reduksjon av handel mellom Vesten og Russland (Holm-Hansen et al., 2023). Senere samme år annonserte den amerikanske presidenten Barack Obama «The European Reassurance Initiative», som i tillegg til å øke NATOs evne til avskrekking, skulle forsikre europeiske allierte om at USA fremdeles var villig til å forsvare dem mot russisk aggresjon. Tiltaket inkluderte blant annet å forbedre militær infrastruktur og øke mengden forhåndslagret utstyr i Europa, og økt tilstedeværelse av amerikanske styrker i Europa (Watts et al., 2022a, s. 101). Samtidig fryses også alt militært samarbeid mellom Vesten og Russland (Jonny Didriksen, personlig kommunikasjon, 30. januar 2023).

Den tredje perioden kommer som resultat av Russlands eskalering av krigen i februar 2022. den russiske fullskala invasjonen av Ukraina markerer det endelige bruddet mellom Russland og Vesten. Samtidig som Russland har samlet store militære styrker langs den ukrainske grensen, krever Russland at Ukraina gir garantier for at de ikke søker NATO medlemskap, og krever i tillegg at USA og NATO begrenser sin innflytelse i de tidligere sovjetrepublikkene. USA og NATO avfeier kravene med bakgrunn i at hver nasjon selvstendig må få velge hvilke allianser de skal være en del av (Holm-Hansen et al., 2023). Resultatet av angrepet på Ukraina er massiv militær og økonomisk støtte til Ukraina og markerer et definitivt brudd i forholdet mellom Vesten og Russland. Den russiske invasjonen av Ukraina i 2022 representerer ikke bare en eskalering av en allerede pågående konflikt, men også en eskalering av krigen langs alle de aksene en konflikt kan eskalere; *horisontalt*, *vertikalt* og *politisk* (Morgan et al., 2008, s. 20). Denne eskaleringen har også gjort seg gjeldende i nordområdene.

1.5 Nordområdene – en arena for stormaktskonkurransen

Det er primært fire forhold som bidrar til å skape grunnlaget for stormaktskonkurransen i nordområdene. De to første oppstår med bakgrunn i klimaendringene, altså smelting av polisen. Det første forholdet handler om tilgang på *utnyttede naturressurser*. Det er estimert at 30 prosent av de uoppdagede globale naturgassreservoarene og 13 prosent av de uoppdagede globale oljereservoarene befinner seg i Arktis, hvor 80 prosent av disse er under havbunnen. Dette kommer i tillegg til sjeldne mineraler til en verdi av 9000 milliarder norske kroner. Dette plasserer de arktiske kyststatene i en gunstig posisjon, fordi havretten gir dem suverene rettigheter til utnyttelse av ressursene (FN, 2022; The Arctic Institute, 2022). Det andre forholdet handler om åpningen av *nye transpolare seilingsruter* mellom Atlanterhavet og Stillehavet. Selv om Polhavet er det minste av verdenshavene, bidrar plasseringen til at det har potensiale til å knytte sammen 75 prosent av jordens befolkning. Isfrie sjøruter vil ikke bare redusere tiden, men også kostnaden ved å transportere varer mellom Asia, Europa og Nord-Amerika (Department of the Navy, 2021, s. 2; Etterretningstjenesten, 2022, s. 8).

Russland krever derfor kontroll over energiresurser i disse områdene, og kontroll over trafikken langs Nordøstpassasjen. En russisk lov fra 2013 krever eksempelvis at alle fartøy som skal seile i russisk økonomisk sone mellom Novaja Zemlya og Beringstredet, trenger tillatelse fra russiske myndigheter. USA på sin side mener at dette skal reguleres i henhold til Havrettstraktaten og prinsippet om friferdsel på havet (Wolters, 2022, s. 7). USA anser i tillegg egen tilstedeværelse som en betingelse for å oppnå en fredelig og sikkerhetspolitisk stabil region. Dette setter amerikanske og russiske interesser mot hverandre. (Boulege, 2019, s. 6; Department of the Navy, 2021, s. 2–7).

Det tredje forholdet som bidrar til stormaktsrivalisering i regionen er knyttet til den russiske Nordflåten betydning for Russland (Ståle Ulriksen, personlig kommunikasjon 26. januar 2023). Nordflåten er Russlands største marineflåte og er lokalisert på Kolahalvøya. Kjernen i de maritime styrkene er strategiske ubåter (SSBN) utstyrt med ballistiske missiler med kjernefysiske stridskoder. Fartøyene utgjør en sentral del av den russiske kjernefysiske triaden og ubåtene tilknyttet Nordflåten utgjør omtrent to tredjedeler av Russlands maritime strategiske styrker (Boulege, 2019, s. 6–8; Utenriksdepartementet, 2020, s. 23; Woolf, 2022, s. 16–19).

Arktis er et viktig operasjonsområde for Nordflåten fordi polisen gir skjul for de russiske SSBN. I tillegg skal Nordflåten ivareta operasjoner i Arktis, Barentshavet og Karahavet – altså sørge for tilgang til Atlanterhavet og beskytte russiske interesser langs Nordøstpassasjen. Nordflåten kanskje viktigste oppgave er likevel å sørge for at de strategiske styrkene er på høy beredskap og godt beskyttet. Dette gjelder både kjernefysiske våpen- og ammunisjonslagrene på Kola, og de strategiske ubåtene, fordi

disse er å regne som Russlands *de facto* annenslagsevne. Opprettholdelse av annenslagsevnen gir et pressmiddel i møte med motparten. Det å kunne lokalisere og skygge fiendens SSBN gir i dag like stor fordel som under den kalde krigen (Lehman, 2018; Sontage et al., 2016; Watkins, 1986).

For å beskytte SSBN benytter Russland et konsept for perimetersikring og forsvar i dybden, i Vesten kalt *bastionsforsvaret*. Bastionskonseptet skal gi de russiske SSBN beskyttelse ved at Nordflåten skal danne et lagvisforsvar som gir tilstrekkelig buffer mot NATOs enheter og dermed strategisk dybde (Boulege, 2019, s. 19). Figur 1.2.1 er en illustrasjon av det russiske bastionskonseptet.

Figur 1.2.1: Forenklet illustrasjon av det russiske bastionskonseptet.

Det fjerde forholdet henger sammen med hvordan stormaktene vil at den globale verdensorden skal innrettes. Kina og Russland utfordrer i dag den liberale regelbaserte orden som har dominert internasjonal politikk i årene etter andre verdenskrig. Kina og Russland søker å redefinere det internasjonale systemet slik at det er mer tilpasset deres autoritære styringsmodeller, som inkluderer å kontrollere sine nærområder ved å etablere interessesfærer (Knudsen & Berg, 2022; Mazarr et al., 2018, s. 1–2). Gjennom å etablere interessesfærer kan landene skape bufferzoner til konkurrentene og dermed strategisk dybde. Selv om Kina også har begynt å vise interesse for nordområdene, er det i nordområdene primært Russland som er USAs, og Vestens, hovedutfordrer (Mazarr et al., 2018, s. 1–2; Nilsen, 2018d).

Til tross for at det er flere forhold ved nordområdene og Arktis som legger til rette for innbitt stormaktskonkurranse, har området historisk sett vært en fredelig og stabil region. Forholdet mellom

de Arktiske staten har vært preget av samarbeid og overholdelse av internasjonal rett og rivalisering har tradisjonelt blitt satt til side for et mer pragmatisk samarbeidsklima. Samtidig er ikke regionen lenger isolert fra den internasjonale konteksten og spenningene mellom USA og Russland har også kommet til syne her de senere årene (Boulege, 2019, s. 4). Det kommer eksempelvis frem i den amerikanske arktiske strategien fra 2021, som beskriver at USA og Russlands særinteresser og konkurranse er blitt dagligdags og stadig tydeligere i Arktis og nordområdene (Department of the Navy, 2021, s. 3). Moskva på sin side, oppfatter vestlig militær aktivitet i Arktis som en trussel mot sine strategiske interesser. Den russiske persepsjonen virker å være drevet av tankegang om et nullsumspill. Det kan bety at Russland frykter at all aktivitet og gevinst som andre stater har i området skjer på bekostning av russiske interesser (Davis & Vest, 2022, s. 6–7; Zysk, 2020, s. 6). I lys av NATOs militære aktivitet kan dette innebære at Russland opplever et behov for å eskalere for å forhindre tap.

I dette delkapittelet er det beskrevet fire forhold som danner grunnlag for konkurransesituasjonen mellom stormaktene i nordområdene, dette er relevant for å forstå de bakenforliggende drivkreftene i konkurranseforholdet i nordområdene. Neste delkapittel vil gi en historisk beskrivelse av den økende militære aktiviteten i nordområdene.

1.6 Økende militær aktivitet i nord – årene 2007 til 2022

Den russiske Nordflåtens militære operasjoner kollapset nærmest i takt med Sovjetunionens fall på begynnelsen av 1990-tallet. I en periode på 15 år var det svært lav aktivitet i Nordflåten og antall patruljedøgn og kampklare enheter falt drastisk. Fra rundt 100 kampklare overflatefartøy på slutten av 1980-tallet, var det på slutten av 2000-tallet bare rundt 40 stykker igjen (Boulege, 2019, s. 19). Aktiviteten i Nordflåten tar seg derimot opp igjen fra 2007. Russland gjennomfører samme år for første gang også en militærøvelse med Kina på russisk jord. I forbindelse med øvelsen annonserte president Vladimir Putin at Russland ville gjenoppta praksisen fra sovjettiden med å sende strategiske bombefly på oppdrag utenfor russisk territorium. Dette begrunner han med at Russland måtte være klare for å imøtekomme sikkerhetstrusler fra andre stormakter (Aftenposten, 2011a, 2011b).

Bare dager etter uttalelsen gjennomføres det flere russiske tokt i Norskehavet med strategiske bombefly av typen TU-160 Blackjack. Daværende statssekretær i Forsvarsdepartementet (FD), Espen Bart Eide, karakteriserer hendelsen som «den mest omfattende russiske luftaktiviteten vi hadde sett siden den kalde krigen» og mener at flyvningene delvis skyldtes at Russland ønsket å vise seg som en stormakt igjen (Aftenposten, 2011a, 2011b). De påfølgende årene gjennomfører Russland jevnlig tokt

med bombefly i Norskehavet og Arktis. Den norske Etterretningstjenesten (2011) vurderte toktene som en kombinasjon av sikkerhetspolitisk markering og øvingsflyving (Etterretningstjenesten, 2011, s. 7–13, 2012, s. 13).

Det er ikke bare i luftdomenet at aktiviteten øker, men også innenfor det maritime. I 2007 seilte det russiske hangarskipet Admiral Kuznetsov blant annet mellom norske oljeplattformer i Norskehavet samtidig som russiske jagerfly tar av og lander på dekk. (Brenna, 2007). Året etter gjennomfører Nordflåten, med antiubåtfregatten Admiral Chabanenko og to TU-160 Blackjack, en lengre deployering til Venezuela. (Etterretningstjenesten, 2011, s. 13; Isachenkov, 2018; Nilsen, 2018f). Dette innebærer en betydelig utvidelse av operasjonsområde og gir Russland et fotfeste på det amerikanske kontinentet gjennom tilgang på havne- og basefasiliteter nært USA. Russland gjenopptar i denne perioden også et operasjonsmønster for ubåtene som ikke er observert siden den kalde krigen. Både i 2009 og i 2012 oppdages det russiske ubåter på østkysten av USA, som har som primærrolle å lokalisere og om nødvendig ødelegge fiendtlige strategiske ubåter (Etterretningstjenesten, 2011, s. 13, 2013, s. 13; Isachenkov, 2018, 2018; Nilsen, 2018f; Stormark, 2016).

Russland vedtar også omfattende moderniserings- og opprustningsprogrammer på starten av 2010-tallet. Gjennom våpenanskaffelsesprogrammet (GPV 2020) fra 2011 ble det satt av 4000 milliarder kroner for å styrke militærmakten. Som statens viktigste middel for avskrekking, ble de strategiske styrkene prioritert (Etterretningstjenesten, 2011, s. 7–13, 2012, s. 13, 2014, s. 6–16). Samtidig økte Russland også sin militære tilstedeværelse i nordområdene ved å opprette arktiske brigader i landdomenet, mens Nordflåten øker sin aktiviteten i det maritime domenet. I årene 2013 til 2016 var det 50 % økning i russiske ubåtpatroljer. Og i 2017 seilte og øvde russiske overflateenheter fem ganger mer enn i 2014. Dermed var øvingsaktiviteten til russiske overflate- og undervannsenheter tilbake på et nivå med da Sovjetunionens kollaps i 2017 (Allison, 2022; Nilsen, 2016a; Staalesen, 2017b). Med dette demonstrerte Russland både vilje og evne til å beskytte sine interesser i regionen (Etterretningstjenesten, 2011, s. 7–13, 2014, s. 6–11).

NATOs tilstedeværelse i nordområdene var begrenset i perioden fra tidlig 2000-tallet til midten av 2010-tallet, med unntak av allierte ubåtoperasjoner. I perioden fra 2009 til 2018 øker tilstedeværelsen jevnt og rapportering om reaktordrevne ubåters passeringer inn i norsk sjøterritorium tredobles. Dette tyder på en økende interesse blant NATO-medlemmer for å gjennomføre ubåtoperasjoner i nordområdene (DSA, 2021; P. A. Johansen, 2019). Samtidig har de amerikanskledede forskningsøvelsene Ice Exercise blitt gjennomført uten opphold fra slutten av 1980-tallet, hvor Storbritannia deltok jevnlig med egne ubåter gjennom 2000- og 2010-tallet. Et av hovedformålene med øvelsen er å finne ut hvordan man mest mulig effektivt kan bruke angrepsubåter under polisen i kamp mot andre ubåter (Koenig, 2022; Newton, 2008). Det at øvelsen har vært gjennomført uten

opphold siden slutten av 1980-tallet og viser at kunnskap og kompetanse omkring bruk av ubåter i arktiske farvann er svært sentralt for USA og NATO (Koenig, 2022, 2022; Naval Postgraduate School, 2016; Newton, 2008; U.S. Navy, 2014, 2018, 2020).

Mot slutten av 2010-tallet dreier USA og NATOs fokus mot nordområdene. Som resultat av økende russisk maritim aktivitet i Nord-Atlanteren og Arktis, reetablerer USA den amerikanske marinens 2. flåte med hovedkvarter i Norfolk, Virginia (LaGrone, 2018). Samtidig vedtar NATO å opprette et nytt fellesoperativt hovedkvarter i Norfolk – Joint Force Command (JFC) Norfolk – noe som innebærer at øverstkommanderende for den amerikanske 2. flåten også får kommando over JFC Norfolk. Selv om de to hovedkvarterene har hver sin stab, er det koblet sammen gjennom felles oppdrag, geografisk ansvarsområde og ledelse. Oppdraget er å beskytte kommunikasjonslinjer i alle domener i Nord-Atlanteren og Arktis, og viser viktigheten av NATOs evne til å overføre militære styrker fra USA til Europa (Chatham House, 2020; NATO, 2022b).

Vestens fokus i nordområdene viser seg også i økt aktivitetsnivå. I 2017 begynner amerikanske overflatefartøy med kryssermissiler på ny å patruljere i nord da en destroyer av Arleigh Burke-klassen deltok på antiubåtøvelsen Dynamic Mongoose 17 i Norskehavet. Dette var et klart brudd med tidligere operasjonsmønstre. Fartøyet inngår også i det amerikanske ballistiske missilforsvarssystemet. Den russiske reaksjonen var å sende jagerfly i angrepsprofiler mot fartøygruppen (Bentzrød, 2018a; CMRE, 2017; Nilsen, 2018e; Norum, 2018; Staalesen, 2017a; US Navy, 2022). Året etter, i september 2018, fløy også et amerikansk strategisk bombefly av typen B-52 Stratofortress på tokt i Barentshavet. Selv om flyvningen i seg selv ikke var noe endring, markerte amerikanerne tydelig med å ha utsendelse på egen transponder² (Nilsen, 2016b, 2018e).

Senere samme år gjennomførte også NATO storøvelsen Trident Juncture 18 i Norge. Øvelsen var den største NATO-øvelsen siden 1980-tallet og var et brudd med tidligere praksis i årene etter Sovjetunionens fall. Øvelsens formål var å vise USAs evne til å overføre militære styrker sjøveien fra USA til Europa, i tillegg til å vise NATOs evne til å gjennomføre operasjoner i arktiske strøk. Samtidig opererte det amerikanske hangarskipet USS Harry S. Truman med tilhørende hangarskipsgruppe i Vestfjorden i tilknytning til øvelsen (Karlsen, 2018; NATO, 2018; Nilsen, 2018e). Russland reagerte med å sende overflatefartøy fra både Østersjøen og fra Kola-halvøya inn i øvingsområdet til NATO-øvelsen, samtidig som GPS-systemer i Finnmark ble jammet og russiske bombefly ble sendt på patrulje gjennom øvingsområdet. På samme tid annonserte Russland skyteøvelser i deler av øvingsområdet (Furuly et al., 2018; Persen, 2019a; Staalesen, 2018; Åtland et

² Transponder er en innretning fly har som gjør at det kan identifiseres med kallesignal. Militære fly kan slå av og på egen transponder. Sivile fly er forpliktet å ha utsendelse til enhver tid (T. H. Johansen, 2021).

al., 2022). Det uvanlige med den russiske reaksjonen var at de kom samtidig som NATO-aktiviteten pågikk, hvor de tidligere ofte hadde vært forskjøvet i tid og rom, eller som en indirekte respons.

I dette underkapittelet er forholdene som danner grunnlag for stormaktskonkurransen og den økende militære aktiviteten i nordområdene beskrevet. I en periode hvor NATO hadde lite militær tilstedeværelse i nord har den russiske Nordflåten gradvis økt aktivitet sin i undervannsdømmet, på overflaten og i luften. Samtidig har Russland prioritert militærmakten gjennom moderniserings- og opprustningsprogrammer.

2 Metode

I dette kapitlet beskrives gangen i undersøkelsesprosessen og de metodiske valgene som er tatt. Studien undersøker samme type problemstilling som Watts et al (2022a). Felles er at begge prosjektene ser på hvordan militær tilstedeværelse kan virke avskrekkende på fienden eller resultere i at motparten eskalerer. Samtidig har Watts et al. (2022a) studie bare begrenset overføringsverdi i en norsk kontekst. Denne oppgaven skiller seg derfor fra Watts et al (2022a) ved at den ser på det maritime- og luftdomene fremfor utelukkende landstyrker og ved oppgaven er konstruert rundt nordområdene i motsetning til det europeiske kontinentet.

En annen forskjell mellom studiene er valg og kombinasjon av forskningsmetoder. Hvor Watts et al (2022a) benyttet en kombinasjon av litteraturstudier, kvalitativ casestudie, kvantitativ analyse og scenarioutvikling, benytter denne studien primært et intensivt casestudium. Det gir noen fordeler og ulemper som vil bli beskrevet i dette kapitlet. Likefult står denne oppgaven på skuldrene til Watts et al. (2022a).

Studien er utført som en intensiv casestudie med en kvalitativ tilnærming, og samlet empiri ved bruk av observasjoner. Det er også utført et dokumentstudium i arbeidet med teorikapitlet. Observasjonene er hentet fra ugraderte kilder. Det vil si informasjon som er åpent tilgjengelig for alle, for eksempel pressemeldinger eller nyhetsinnslag.

2.1 Undersøkelsesopplegg

Et intensivt undersøkelsesopplegg rettes mot å få en grundig forståelse av virkeligheten. Et intensivt undersøkelsesopplegg studerer derfor mange nyanser med få utvalgte enheter. Det gjør at intensiv forskning kan ha en høy grad av indre gyldighet. Denne metodikken egner seg for å formulere nye teorier og hypoteser (Jacobsen, 2018, s. 90–91). Siden det skal forskes på gyldigheten av to hypoteser kan denne metoden være egnet. Studien ser på to kollektive enheter; *NATO* og *Russland*.

En casestudie er godt egnet når man skal se på samspillet mellom konteksten og aktørene. Det er en av de viktigste grunnene til at jeg valgte en casestudie. Konkurransesituasjonen i konteksten nordområdene er unik av flere grunner, eksempler er gitt i kapittel 1.5.

En annen grunn for at det er valgt å gjøre et casestudium er fordi det kan gi grunnlag for teoretisk generalisering, altså for å fremme nye teorier og hypoteser. Gitt problemstillingens relevans er det nyttig om nye teorier kan være et produkt av oppgaven.

Studien har behov for å gå i dybden på et fenomen hvor forkunnskapene er liten. Derfor er det valgt en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode gir mulighet for fleksibilitet i forskningsopplegget. Ofte vil problemstillingen endre seg etter hvert som forskeren får vite mer (Jacobsen, 2018, s. 130). Det har vært tilfelle også i dette forskningsprosjektet. Derfor har det vært en fordel å justere forskningsopplegget underveis, noe den kvalitative tilnærmingen gir mulighet for. Det er fordi prosessen er interaktiv. Det er mulig å gå tilbake å justere problemstilling og datainnsamlingsmetode etter hvert som forskningen pågår, i takt med den nye kunnskapen (Jacobsen, 2018, s. 130–131). Det er også en av ulempene med kvalitativ metode, fleksibiliteten kan føre til at forskningen aldri blir ferdig. For eksempel kan problemstillingen endres så mye at datagrunnlaget ikke lenger er egnet til å svare på problemstillingen.

Problemstillingen som besvares i denne oppgaven er ikke den jeg startet med. Datamassen er derimot ikke endret nevneverdig. I startfasen var intervjuene tiltenkt som primærkilde, men tilnærmingen ble for omfattende og problemstillingen ble justert for å komme i mål. Et annet eksempel er at datainnsamlingen etter hvert ble rettet mot de NATO-aktiviteter som USA deltok på.

En annen ulempe ved kvalitativ tilnærming er at forskeren kan bli nedlesset i store mengder uoversiktlig, og for detaljert informasjon. I kvalitativ metode analyseres data etter hvert som den kommer inn. Dette, og fleksibiliteten i forskningsopplegget, kan føre til uklare skiller mellom datainnsamling og analyse. Disse momentene og risikoene har jeg også kjent på underveis i forskningen.

Siden den kvalitative metoden går i dybden på et fenomen vil den ofte være svak på ekstern gyldighet. Det vil si at funn svært ofte ikke vil kunne la generaliseres utover de rammene som forskningen er avgrenset til. Det skyldes at intensive enkeltcase-studier med kvalitativ tilnærming gjøres avgrenset i tid og rom med få utvalgte enheter (Jacobsen, 2018, s. 127–137). I dette prosjektet er det en akseptabel risiko. Samtidig vil ikke dette forholde påvirke i for stor grad fordi oppgavens er avgrenset til en tidsperiode på 8 år og omhandler to kollektive enheter; *NATO og Russland*.

Med en relativt åpen problemstilling og stor mengde informasjon tilgjengelig ønsker jeg fleksibilitet i det metodiske arbeidet. Undersøkelsesopplegget i denne oppgaven vil med dette designet ha den nødvendige fleksibiliteten. Det vil også ha mulighet for å kunne utlede eller bekrefte nye teorier og eller hypoteser.

2.2 Datainnsamling

Det er benyttet tre forskjellige tilnærminger for å samle data og for å undersøke problemstillingen; *teoretisk kontekst; observasjoner av militær aktivitet, og samtaler med fagpersoner.*

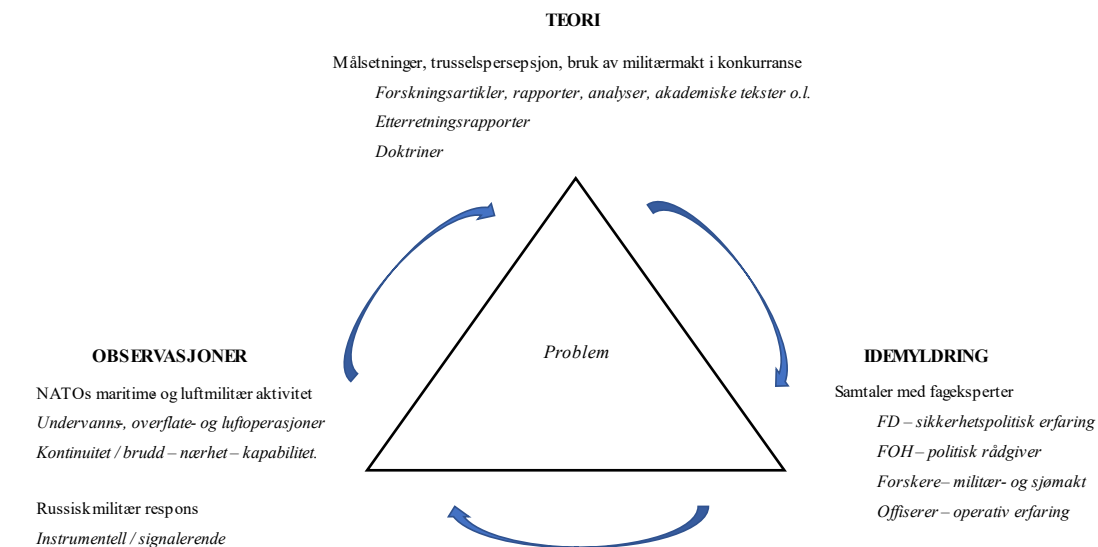
Den teoretiske konteksten skal redegjøre for eskalerings- og avskrekkingsteorier, samt de russiske målsetningene og trusselsoppfattelse. Hensikten er å etablere det teoretiske rammeverket og konteksten for de observasjoner og analyser som gjøres i oppgaven. Det teoretiske grunnlaget baseres på to søyler. Den første er forskningsdokumenter som artikler, rapporter og tidsskrift, den andre er et *dokumentstudium* av russiske maritime doktriner fra 2015 og 2022.

Observasjoner er brukt som metode for å samle data om militær aktivitet. Observasjonene er av NATO og Russlands maritime- og luftmilitære aktivitet i nordområdene. Observasjonene er basert på åpne kilder, noe som betyr at empirien er samlet inn ved bruk av nyhetsartikler, pressemeldinger, oppdateringer på sosiale medier og lignende.

Det er for oppgaven gjennomgått omtrent 1200 nyhetsartikler og pressemeldinger for å trekke ut relevante observasjoner for problemstillingen. Databasen for observasjonene baseres på omtrent 280 kilder. Disse kildene har ført til rundt 230 datapunkter for analyse.

For å komplimentere kunnskapsforståelsen har jeg gjennomført semistrukturerte *intervjuer* og *samtaler*. Respondentene er valgt på bakgrunn av deres fagkunnskap om temaet. I den innledende delen av forskningen var disse intervjuene tiltenkt som primærkilde. Da problemstilling og forskningsdesign ble justert, bortfalt intervju som primærkilde fordi intervjuguiden ikke lenger traff. Samtalene er i dette prosjektet benyttet til sparring, diskusjon og idemyldring. Samtalene har pekt forskningen i ny retning samt bekreftet eller avkreftet analyser og vurderinger som allerede er gjort. I enkelte tilfeller er det referert til samtalene. Forskningen har godkjenning av SIKT og Forsvarets forskningsnemnd til å innhente personopplysninger og gjennomføre intervjuer med ansatte i Forsvaret (vedlegg b, c og d).

Figur 2.2.1 på neste side illustrerer hvordan forskningen har tilnærmet seg datainnsamlingen. I påfølgende delkapittel beskrives hvilke kilder som er benyttet.

Figur 2.2.1 er en illustrasjon av den metodiske tilnærmingen til problemstillingen.

2.3 Kilder

Det er skrevet mange forskningsdokumenter om Arktis. Nyheter om forsvars- og sikkerhetsrelaterte saker får også mye spalteplass i de fleste av landet mediehus. Samtidig har både Russland og NATO en aktiv mediepolicy på de fleste aktiviteter de gjennomfører³. Det har ført til at informasjon har vært lett tilgjengelig.

Studien benytter hovedsakelig sekundærdata som kilder. Enkelte primærdata er også benyttet, som doktriner, strategiske dokumenter og pressemeldinger. Før jeg beskriver den type data, følger en redegjørelse for hva primær- og sekundærdata er.

Primærdata er data som er samlet inn direkte fra en kilde. Det innebærer at forskeren samler inn dataene for første gang og datainnsamlingen er skreddersydd for en konkret problemstilling. Fordelen av bruk av primærdata er at ingen andre har tolket dataen før vi bruker de selv. En annen er at datainnsamlingen er rettet mot den problemstillingen som forskes på. Ulempene er at det kan være tidkrevende å få ta i data. Eller at kildene ikke er tilgjengelige for forskeren (Jacobsen, 2018, s. 139–140). *Sekundærdata* på sin side, er data som er samlet inn av andre. Det innebærer ofte at dataene er

³ Med det menes at både NATO, USA og Russland informerer om egen aktivitet ved å gi ut pressemeldinger

samlet inn for et annet formål enn ens egen forskning. Det er også en av ulempene med å bruke sekundærdata. Fordelen med bruk av sekundærdata er at forskeren kan få tilgang på data som normalt er utilgjengelige eller vanskelig å få tak (Jacobsen, 2018, s. 139–140).

Det er i teoridelen benyttet både primær- og sekundærdata. De primærdata som er anvendt er Russlands maritime doktriner fra 2015 og 2022: *Maritime Doctrine Of The Russian Federation 2015* (Davis, 2015); og *Maritime Doctrine Of The Russian Federation 31 July 2022* (Davis & Vest, 2022). Begge er i engelskspråklig versjon og oversatt fra russisk av forskere ved US Naval War College.

For å komplimentere primærdataene er det i teoridelen benyttet sekundærdata i form av forskningsdokumenter utgitt av RAND Corporation og Center of Naval Analyses (CNA).

For å observere NATOs militære aktivitet har jeg benyttet primærdata og sekundærdata. De primærdata som er anvendt er pressemeldinger fra *Forsvaret*, *NATO*, *US 2nd* og *US 6th Fleet*. Alliert ubåttaktivitet har vært mulig å få et bilde av ved bruk av rapportene til Direktorat for strålevern og atomsikkerhet (DSA)⁴. Nyhetsartikler fra norske og internasjonale mediehus er brukt som sekundærdata for å bygge bilde på NATO-aktivitet.

For å observere russisk militær aktivitet er det også benyttet sekundærdata i form av nyhetsartikler. The Independent Barents Observer er det nyhetsbyrået som brukes mest. Det skyldes at nyhetsbyrået følger forsvars- og sikkerhets relaterte saker i nordområdene meget tett. Alle saker i deres nyhetsarkiv som er merket med forsvars- og sikkerhetspolitikk (security) er gjennomgått. Arkivet går tilbake til 6. november 2015.

Etterretningstjenestens ugraderte rapporter *Fokus 2014 – 2023* er også bruk som sekundærkilder. Den eneste primærkilden som er benyttet for å observere russisk aktivitet er pressemeldinger fra Nordflåten.

Respondenter er plukket ut slik at dybden og bredden i tematikken er dekket av deres fagkompetanse. Tabell 2.3.1 på neste side gir oversikt over respondenter og hvilken rolle de har.

⁴ Reaktordrevne fartøy er pålagt å rapportere om anløp til norsk sjøterritorium til DSA. DSA utgir statistikk på innrapporteringen. Dermed er det mulig å si noe om hyppighet av allierte ubåters opptreden i nordområdene.

Navn	Stilling - Avdeling	Kompetanse
Arild Eikeland	FD II – Sikkerhetspolitisk avdeling	Avdelingsdirektør
Jonny Didriksen	Rådgiver ved Forsvarets Operative Hovedkvarter (FOH)	Politisk rådgiver (POLAD)
Ståle Ulriksen	Forsker ved FHS/Sjøkrigsskolen	Forsker på forsvars- og sikkerhetspolitikk
Ina Holst-Pedersen Kvam	Forsker ved FHS/Sjøkrigsskolen	Russisk strategisk tenkning, operasjonskunst og sjømakt.

Tabell 2.3.1 Respondenter og deres rolle og tilhørighet.

Det er flere utfordringer knyttet til bruk av primær- og sekundærdata. Derfor er det viktig med god kildekritikk. For det første kan man ved bruk av primærdata være utsatt for påvirkning eller villedning av den som utgir informasjonen. For å redusere den risikoen har jeg derfor søkt å benytte flere kilder for å verifisere informasjonen.

En annen utfordring er at sekundærdata er data som er hentet inn for et annet formål enn for å svare på problemstillingen i denne oppgaven. Kildekritikk er derfor viktig fordi jeg er utsatt for en annen parts tolkning av materialet. For å redusere faren med dette, har jeg gjort noen tiltak.

Ved bruk av nyhetsartikler som sekundærdata har jeg bare hentet ut den dataen som har vært relevant for problemstillingen. Dette er *tidspunkt* for observasjonen, *sted* og *deltagende enheter*. På den måten har jeg unngått narrativer som vedkommende ønsker å formidle. Samtidig kan jeg gjøre egne vurderinger av den *observerte aktivitet*, basert på egne erfaringer, kunnskap og kompetanse. Den samme metodikken er benyttet når jeg har anvendt pressemeldinger og nyhetsinnslag utgitt av primærkilder.

Ved bruk av forskningsdokumenter har jeg brukt utgivelser som er fagfellevurdert og eller utgitt av troverdige institusjoner. Oppgaven bygger i stor grad på funnene til Watts et. al. (2022a). Deres forskning er ikke bestridt av andre per tid.

Til nå har metodekapittelet beskrevet hvordan jeg har tilnærmet forskningen. Det er beskrevet hvordan og hvilke data som er samlet inn, og hvilke tiltak som er tatt for å imøtekomme de mangler og ulemper valgt metode kan medføre. Neste kapittel beskriver analyseprosessen.

2.4 Analyse av data

Behovet for å systematisere og kategorisere datamassen ble synlig tidlig i datainnsamlingen. Og behovet øke etter hvert som data ble samlet inn. Det ble derfor viktig å systematisere datapunktene i kronologisk rekkefølge, og kategorisere dem. For å redusere kompleksiteten i datapunktene, valgte jeg å benytte *innholdsanalyse*.

Det er flere former for innholdsanalyse. Jeg valgte det som omtales om *aksial koding* av dataene. Det betyr at dataene kategoriseres og systematiseres i ulike kategorier, der lignende observasjoner faller under en kategori. Deretter splittes dataene opp i mindre grupper av data; det vil si *underkategorier*. Prosessen forenklet kompliserte, detaljerte og rike data slik at jeg kunne analysere et fåtall kategorier heller enn hele datamassen. Metoden tillot også sammenlikning av data som sammenfaller i tid. På den måten var det mulig å vurdere om hendelser kunne være i relasjon til hverandre. For eksempel om *hendelse «x»* kan ha ledet til *reaksjon «y»* (Jacobsen, 2015, s. 197–199 og 205–217).

Etter at datapunktene var systematisert i kronologisk rekkefølge, ble de kategorisert i henholdsvis *NATO* og *russisk aktivitet*. Deretter ble det lagt på underkategorier og inkludert variabler som aktiviteten ble analysert mot.

NATOs maritime- og luftaktivitet er delt i underkategoriene *undervanns-*, *overflate-* og *luftoperasjoner*. Aktivitetene er vurdert mot momenter som kan oppfattes provoserende for Russland. Jeg tok utgangspunkt i variablene til Watts et al. (2022a), *kontinuitet*, *nærhet* og *kapabilitet*.

Variablene er knyttet til kjente russiske eskaleringsterskler. Ved å bruke dem i analyse av NATO-aktivitet kan det danne grunnlag for å forstå hvorfor Russland agere som de gjør.

Gjennom analysen og arbeidet med teorikapittelet ble det tydelig at den russiske aktiviteten ofte tiltok hvis amerikanske enheter deltok. Dette funnet ble også bekreftet i samtaler med sikkerhetspolitiske avdeling i Forsvarsdepartementet (FD II). *Nasjonalitet* er derfor tatt med som variabel i analyse av NATO-aktivitet.

Faktoren *kontinuitet* er tatt med fordi studien til Watts et al (2022a) viste at kontinuerlig amerikansk militært tilstedeværelse i en region var assosiert med en avskrekkende effekt på motstanderen. På den andre siden, hvis det militære detasjementet ble avsluttet, og eller trukket ut hurtig (*brudd*) førte det til økt sannsynlighet for eskalerende adferd fra Russland (Watts et al., 2022a, s. ix–x). Sjø- og luftstyrkers karakteristika skiller seg fra landstyrker på flere områder. De er oftere mer mobile og fleksible i anvendelse, har kortere reaksjonstid og er anvendbare i hele konfliktspekteret (Forsvaret,

2019, s. 107–109 og 115). Det betyr at kontinuitet i relasjon til maritime- og luftoperasjoner ikke er kontinuerlig tilstedeværelse av NATO-enheter, men et gjentakende operasjonsmønster. For eksempel at NATO-fartøy jevnlig opererer i nordområdene.

Nærhet er tatt med som en faktor fordi Russland er sensitive for NATO tilstedeværelse nær viktige strategisk verdier. Et eksempel er basene i Murmansk (Charap et al., 2020, s. 30). Variabelen *nærhet* vurderes relativt med utgangspunkt i de enkelte våpen- og sensorsystemene. Grunnen til det er at de enkelte våpensystemene har forskjellige effektiv rekkevidde.

Faktoren *kapabilitet* omhandler hvor sensitiv Russland er for det aktuelle sensor- eller våpensystemet. Denne vurderingen er koblet med den russiske trusseloppfatningen. Russland frykter at NATO skal angripe dem med et massivt konvensjonelt angrep tidlig i en krig. Det gjøres med langtrekkende presisjonsild avfyrt fra fartøy og langtrekkende bombefly. Samtidig vil NATOs ballistiske missilforsvar hindre Russland i å angripe tilbake (Charap et al., 2020, s. 30–31; Kofman et al., 2021, s. 21–22; Zysk, 2020, s. 8–9).

De sensor- og våpensystemer som inngår i dette konseptet har jeg vurdert at Russland er sensitive for. Hvis de samtidig opererer nært Russland så vil landet sannsynligvis oppfatte som en provokasjon.

Faktoren *nasjonalitet* er valgt fordi USA er spesifikt nevnt i de russiske doktrinene som en fiende av Russland. Russland mener at amerikanske handlinger går på bekostning av Russlands interesser og er et tap for Russland; nullsumspill. Samtidig er de fleste våpensystemer som Russland er skeptisk til utviklet av, eller plassert på amerikanske enheter (Davis & Vest, 2022, s. 6). Operative erfaringer tilsier det samme. Det kan virke som at fartøysgrupper hvor amerikanske enheter deltar får mer oppmerksomhet og reaksjoner fra russisk side enn de som består av for eksempel bare nordiske enheter. Derfor er *nasjonalitet* inkludert i denne studien som den fjerde variabelen.

Hensikten med variablene er å identifisere den NATO-aktiviteten som *mulig* kunne provosere Russland, og avdekke om det resulterte i avskrekking av Russland, eller om Russland eskalerte. Det siste alternativet er at det er ingenting respons. Siden *nærhet* er en av variablene, kunne jeg i denne delen av analysen også fastsette hvilket geografisk område den militære aktiviteten foregikk. Dermed var det mulig å se om noe skjedde på samme plass til samme tid.

Observasjonene ble analysert mot variablene i flere omganger. Da observasjonene (datapunktene) ble loggført og analysert første gang, ble det synlig at den russiske aktiviteten økte da amerikanske enheter deltok i NATO-aktiviteten. Derfor rettet datainnsamlingen seg mot de NATO-aktiviteter som USA deltok i. Da datainnsamlingen var avsluttet ble all analyse gjennomgått på nytt og justert. Et eksempel

er det da ble tydeligere hvilke NATO-aktivitet som var ny og hva som hadde pågått lenge; *kontinuitet* versus *brudd*.

Den *russiske militære aktiviteten* er kategorisert i underkategoriene *militær handlinger* og *andre militære forhold*. På den måten favnet prosjektet både de aktiviteter som kan anses som ren militær respons, samt å ta med de som kan være indirekte eller langsiktige tiltak. Disse er selvsagt vanskelig å observere, men stadig modernisering og opprustning kan anses som langsiktig eskalering og avskrekking siden Russland etablerer en militær evne. Denne kategorien faller riktignok utenfor oppgavens avgrensning.

Den russiske aktiviteten er vurdert mot faktorene *eskalering* og *avskrekking*. For å vurdere om de russiske handlingene og aktivitetene kan anses som eskalerende eller at avskrekking har funnet sted så vil jeg først forsøke å etablere hva som er normalt operasjonsmønster for de russiske styrkene. Det gjør det lettere å identifisere de aktivitetene som er avvik fra normalene. Deretter kan jeg analysere om det normale operasjonsmønsteret og eller avvikene kan være resultat av eskalering eller avskrekking.

Eksempler på *eskalerende russisk adferd* er den type aktivitet som representerer en økning i intensitet eller omfang av konkurransen og som krysser en terskel. Det betyr at all russisk aktivitet som avviker fra etablert praksis for militær opptreden, og det som avviker fra normale operasjonsmønsteret kan vurderes være eskalering. for å forenkle analysearbeidet utarbeidet jeg noen kriterier for hva som kan være eskalerende adferd. Handlingene som er listet under må vurderes mot den kontekst den eventuelt opptrer i for å fastsette om den faktisk er eskalerende eller ei. Tabell 2.4.1 lister opp russiske handlinger som under terskelen for krig kan være av eskalerende karakter.

Handling	Type eskalering
Øke størrelsen på øvelser i etterkant av NATO-aktivitet.	Vertikal Horisontalt
Bryte etablert praksis for opptreden mellom militære enheter. For eksempel øve i samme område som NATO-fartøyer opererer.	Politisk
Sende ut fly eller fartøy, utenom normalt seilasmønster, som enten skygger eller øver i nærheten av NATO-enheter.	Vertikalt Signalerende
Gjennomføre alarmøvelser (SNAPEX) like i forkant eller etter annonsert NATO-aktivitet	Vertikalt Politisk Signalerende
Simulerte angrep på NATO-enheter	Vertikalt Politisk Signalerende
Arrangere øvelser hvor det tydelig kommer frem at det øves på krig mot NATO.	Politisk Signalerende
Angrepstrening som er innrettet for å trene russiske styrker på å bekjempe NATO mål.	Politisk Signalerende
Øke beredskapen og senke klartidene til russiske styrker	Vertikalt Politisk Signalerende

Tabell 2.4.1: Russiske handlinger som kan være av eskalerende karakter.

Det denne tabellen viser er blant annet at hvis Nordflåten sende ut russiske enheter for å skygge NATO-aktivitet, kvalifiserer det ikke for at Russland eskalerer i møte med NATOs tilstedeværelse. Det er normalt at parten følger med på hverandres øvingsaktivitet. Det andre er at et normalt russisk øvingsmønster heller ikke er eskalerende i seg selv. Det er kanskje mer avgjørende hvorvidt Russland øver på et angrepsscenario mot Vesten eller ei.

Det som kan være russiske handlinger som vitner om at *Russland er avskrekket* er vanskeligere å detektere fordi fraværet av handling kan avhenge av et så stort antall faktorer, at det er utfordrende å tilegne enkelte faktorer mer vekt enn andre. Samtidig er det mulig å etablere noen kriterier som kan indikere at avskrekking fungerer. Tabell 2.4.2 lister opp den russiske adferden som kan vitne om at NATOs avskrekking har fungert.

Handling
Symmetrisk russisk motsvar på NATOs tilstedeværelse. Det vil si at russiske styrker møter NATO-aktivitet med tilsvarende størrelse / antall enheter / type øvelse o.l.
Fravær av russisk respons på NATOs tilstedeværelse.
Retorisk protest (verbalt), men ingen endring i russiske styrkers operasjonsmønster, beredskapsgrad eller lignende.

Tabell 2.4.2: Russisk adferd som kan indikere at avskrekking har fungert.

Watts et al. (2022a) har identifisert tre forhold som kan gjøre det krevende å vurdere hvorvidt Russland eskalere, blir avskrekket eller ingen av delen. Det kan oppstå *lang aksjon-reaksjon syklus* og anvendes *indirekte* eller *horisontal respons* (Watts et al., 2022a, s. 49–51).

Lang *aksjon-reaksjons syklus* innebærer at den russiske responsen kan komme lenge etter den aktuelle NATO-aktiviteten fant sted (Watts et al., 2022a, s. 50). Det gjør at fravær av respons i perioden 2014 til 2022 ikke nødvendigvis betyr at Russland er blitt avskrekket eller avstår fra å eskalere. På den andre siden, hvis det russiske resonnementet er at det ikke er formålstjenlig å eskalere nå, men vente; så kan det også brukes som argument om at avskrekking har hatt effekt.

Det andre forholdet innebærer en *indirekte* russisk respons. Det betyr at motsvaret kan komme på et annet område enn i det militære domenet. (Watts et al., 2022a, s. 50). For eksempel kan økt NATO tilstedeværelsen bli møtt med mindre villighet til å møte felles nedrustnings eller klimaavtaler.

For det tredje kan den russiske *responsen også komme andre steder* enn nordområdene. Det gjør det krevende å bruke *fravær av russisk respons* som indikator for at Russland er avskrekket. (Watts et al., 2022a, s. 51). Det kan være at Russland velger å eskalere en annen plass, for eksempel i Østersjøen eller Svartehavet.

Mot slutten av analysearbeidet ble underkategoriene plottet i en tidslinje. Tidslinjalen gjorde det er enklere å sammenligne hva som opptrer samtidig og hvor hyppig enkelte underkategorier opptrer. Tidslinjen er presentert i starten av kapittel 4.

Etter at datamassen var systematisert kronologisk, kategorisert og presentert i en tidslinje er funnen vurdert mot teoriene som er presentert i teorikapittelet. I denne prosessen er hypotese A og B vurdert mot de enkelte funnene.

Analysearbeidet var en omfattende prosess og arbeidet er presentert i kapittel 4. De metodiske valgene som er gjort så langt, samt utførelsen av analysen påvirker kvaliteten på forskningen. Neste kapittel redegjør derfor for forskningens *gyldighet* og *pålitelighet*.

2.5 Forskningskvalitet

Forskningskvalitet handler om hvorvidt det vi har presentert og funnet ut er sant, og til å stole på. Dette omtales som *gyldighet* (validitet) og *pålitelighet* (reliabilitet) (Jacobsen, 2015, s. 227–229). Delkapittelet vil først redegjøre for oppgaven gyldighet deretter pålitelighet.

Gyldighet kan deles i *intern gyldighet* og *ekstern gyldighet*. Intern gyldighet går ut på om resultatet av forskningen oppfattes som riktig. Altså om den beskrivelsen som forskningen gjør av virkeligheten oppfattes som sann. I denne forskningen er det samtalene med fagpersonene som har hjulpet med valideringen av den interne gyldigheten. Det kalles en tretrinnsrakett og innebærer at forskeren sammenligner egne funn med virkeligheten for å se om de gjenspeiler den (Jacobsen, 2015, s. 227–229).

Casestudier har ofte en høy grad av intern gyldighet. Gyldigheten er til gjengjeld helt avhengig av kvaliteten på de data som blir samlet inn, og hvordan de er blitt behandlet. Jeg har forsøkt å bruke flere kilder i datasamlingen og kombinert primær- og sekundærdata for å redusere risikoene for dårlige kilder. Jeg har forsøkt å holde meg nøytral i datainnsamlingen og hentet ut den metadataen som er relevant for observasjonen. På den måten har jeg søkt å øke den interne gyldigheten.

Den *eksterne gyldigheten* omfatter i hvilke grad fenomenene i forskningen kan generaliseres til områder og kontekster utover rammene i prosjektet. Et kvalitativt forskningsdesigns styrke er teoretisk generalisering. Det vil si å avdekke kausale sammenhenger, fenomener eller avdekke spesielle forutsetninger for at noe har effekt. I hvilken grad den kvalitative forskningen kan generalisere funnene avhenger av antall enheter som inngår i forskningen.

Dette forskningsprosjektet har kun to enheter; NATO og Russland. Til gjengjeld er det to kollektive enheter, noe som bidrar til å øke den eksterne gyldigheten. Et av oppgavens funn som har kan generaliseres er at NATOs militære aktivitet i nordområdene må vurderes mot variablene: *nasjonalitet*, *kontinuitet*, *nærhet* og *kapabilitet* for å avdekke det har avskrekkende eller eskalerende effekt på Russland. Det samsvarer med funnene til Watts et al. (2022a). Oppgaven viser at når den kollektive enheten NATO skal anvendes, må variabelen *nasjonalitet* tas med i vurderingen.

Forskningens *pålitelighet* omhandler i hvilken grad man kan stole på det som blir presentert. Det kan for eksempel være trekk ved undersøkelsesopplegget, datainnsamlingen eller analysene som har skapt de resultatene som jeg har kommet frem til. Med de metodiske valgene jeg har tatt så er det særlig *konteksteffekten*, *slurv i innhenting av data* og *upresis analyse* som kan påvirke oppgavens pålitelighet.

Konteksteffekten er i hvilke sammenheng data er hentet inn og om det påvirker informasjonen. Jeg har benyttet pressemeldinger fra både vestlige og russiske kilder. Et av deres motiver for å gi ut disse pressemeldinger er sannsynligvis for å kommunisere til motstanderen hva man selv holder på med. Kommunikasjon er forutsetningen for blant annet vellykket avskrekking. Partene kan dermed fremstille egen aktivitet som noe mer enn det det egentlig er. De kan også drive med *villedning*. I de tilfeller jeg har mistenkt denne form for feilinformasjon har jeg søkt å bruke flere kilder, eller latt være å benytte informasjonen. Jeg har selv også deltatt på flere av aktivitetene som beskrives i datamassen, eller observert dem mens de pågikk. Jeg har derfor brukt egne erfaringer til å verifisere den ugraderte informasjonen.

Datainnsamlingen av observasjoner har vært krevende. Det er en stor mengde data som er gjennomgått. Samtidig er det en enda større mengde data som ikke er behandlet. Systematisering av datapunktene i et Excel-ark gjorde at jeg kunne jobbe metodisk gjennom de enkelte kildene, og har dermed dekket et bredt spekter av tilgjengelige kilder.

På den andre siden har jeg ikke benyttet graderte kilder og det er en svakhet. Det gjøre at noen av observasjonene som ikke er komplette fordi informasjonene er gradert. Samtidig utgjør denne andelen observasjoner en veldig liten del av den totale datamassen. I de fleste tilfeller er det veldig presise data som blir delt i pressemeldinger og nyhetsartikler.

I arbeidet med å kartlegge de russiske målsetningene i nordområdene er det en utfordring at man egentlig ikke vet aktørenes intensjoner. Det er derfor knyttet noe risiko til det å skulle gjengi en stats målsetninger for så å bruke dem i et analysearbeid. De russiske målsetningene som er beskrevet i oppgaven bygger på uttalte russiske målsetninger. Disse er hentet fra russiske maritime doktriner fra 2015 og 2022. De russiske doktrinene kan være villedning. For å verifisere informasjonen fra de russiske doktrinene har jeg benyttet amerikanske og norske trusselvurderinger av Russland. Det tar ikke bort risikoen, men den reduseres ved at jeg bygger oppgaven på flere kilder. På den andre siden ville det kanskje styrket oppgavens pålitelighet i større grad hvis dokumentstudiet bygge på flere russiske kilder. For eksempel kunne det vært andre militære eller arktiske doktriner, utenrikspolitiske konsepter eller strategidokumenter. Hvis omfanget av oppgaven hadde vært større og mer tid vært tilgjengelig så burde disse kildene vært inkludert.

En svakhet med forskningen er at den er utført av *et enkelt individ*. Dermed er forskningen sårbar for bias, fortolkninger og valg. Et av de metodiske valgene som kan påvirke forskningskvaliteten er avgjørelsen om rette datainnsamlingen mot de NATO-aktiviteter som inkluderer amerikanske enheter. Det har ført til at datamassen ikke inkluderer *all* NATO-aktivitet i nordområdene. Dermed kan datapunkter som kunne endret utfallet av analyse ha blitt utelatt. Intervjuene og samtalene med fagpersoner har også i denne sammenheng vært et viktig verktøy for å redusere denne svakheten. Samtidig er det noe som påvirker påliteligheten til forskningsprosjektet.

I *analysearbeidet* er det flere utfordringer som kan påvirke påliteligheten til analysen og analyseresultatet. For det første så er det i det teoretiske grunnlaget bare tatt med den vestlige forståelse av eskalering og avskrekking. Det er dermed den vestlige tolking av disse som ligger til grunn for analysen og drøfting. Den russiske forståelse for eskalering og avskrekking avviker noe fra vestlig. Særlig i hvilke type virkemidler som kan og skal brukes. Grunnen til at den russiske forståelsen ikke er tatt med, er for å begrense omfanget av studien. Samtidig er det en klar svakhet som negativt påvirker pålitelighet.

Videre har oppgaven noen svakheter som skyldes utfordringen med å bedømme effekten av militærmakt når den anvendes i konkurranse mellom stormaktene. Utfordringene er knyttet til at det kan oppstå *lange aksjon-reaksjon syklus* og anvendes *indirekte* eller *horisontal respons* (Watts et al., 2022a, s. 49–51). Dette påvirker analysearbeidet og resultatene.

Lang *aksjon-reaksjons syklus* er en av grunnene til at jeg valgt å forske på en tidsperiode som strekker seg over flere år, men det er ikke sikkert at det er lenge nok.

Den russiske responsen kan være *indirekte*. Dette prosjektet er avgrenset til militære reaksjoner. Hvis den russiske responsen skjer på et annet område, klarer ikke dette forskningsopplegget å fange det opp.

Hvis den russiske *responsen skjer andre steder* enn i nordområdene, vil studien heller ikke klare å detektere den i rammene av prosjektet.

Det er altså flere faktorer som kan påvirke oppgavens gyldighet og pålitelighet. Det er forsøkt å redusere den risikoen der det er mulig.

Neste kapittel er teorikapittelet. Det vil presentere teorien som benyttes i analysen og de funnene som er gjort i dokumentstudium av de russiske doktrinene.

3 Teori

Dette kapitlet starter med en redegjørelse av eskalerings- og avskrekkingsteorier. Det meste av eskalering- og avskrekkingsteori er utviklet i konteksten av *væpnet konflikt* og *krig*. Derfor vil det også redegjøres for hvordan et slikt teoretisk rammeverk kan benyttes i konkurransetilstanden, fredstid. Deretter vil den russiske trusselsoppfatning og målsetninger for Arktis og nordområdene. Avslutningsvis vil hypotesene drøftes i lys av teorien som benyttes. I drøftingen vil grunnlaget for de valgte variablene bli beskrevet.

3.1 Eskalering

En av de mest brukte definisjonene av begrepet eskalering er at det er en «økning i intensitet eller omfang av konflikten og som krysser en terskel som anses som viktig for en eller flere av aktørene» (Morgan et al., 2008, s. 8).

Det var Morgan et al. som formulerte definisjonen i en forskningsartikkel fra 2008 og bygger på eskaleringsteoriene til Herman Kahn (1965, s. 4–6). Både Morgan et al. (2008) og Kahn (1965) formulerte eskaleringsteoriene med en eller annen form for væpnet konflikt eller krig som den underliggende konteksten. Gjennom arbeidet til Watts et al. (Watts et al., 2022a, s. 25–51) kom det derimot frem at eskalerings- og avskrekkingsteori også er anvendbare under terskelen for krig, altså i konkurranse mellom stormakter.

En eskalerende situasjon kjennetegnes ved at det pågår en konkurranse om hvem som er villig til å ta størst risiko. Begge aktørene kan vinne ved å øke innsatsen, forutsatt at motparten ikke gjør det (Kahn, 1965, s. 3).

Eskaleringen kan være ensidig, men er ofte gjensidig fordi begge parter konkurrerer for å vinne (Morgan et al., 2008, s. xi). Sikkerhetspolitiske spenninger og kriser har en tendens til å reduseres i alvorlighet over tid hvis ingen endring er tilført situasjonen. Det vil si fravær av flere eskalerende handlinger. I disse tilfeller etableres det en ny normalsituasjon (Jones, 1974, s. v).

I de fleste kriger, konflikter og stridigheter utvikles det en enighet mellom parten om hva som er det akseptable omfanget av konflikten, *eller konkurransen*. Den vil som regel omfatte hva som er akseptable mål, hvilke geografiske områder stridighetene skal avgrenses til, og hvilke våpensystemer

som kan brukes. Sistnevnte kan for eksempel være konvensjonelle versus masseødeleggelsesvåpen (Kahn, 1965, s. 4–6).

De fleste konflikter siden andre verdenskrig innehar denne dynamikken. Eskalering utover det etablerte stridsfeltet har som regel ikke oppstått uten at partene tok aktive grep. Som regel var stormaktene aktører på hver sin side av konflikten i denne perioden. Tross steile motsetninger på slagmarken respektertes den lokale konflikten med mindre en av partene eskalerer konflikten bevisst (Kahn, 1965, s. 4–6). Eskalering omtales som enten *vertikal*, *horisontal* eller *politisk* (Morgan et al., 2008, s. 18–20).

Vertikal eskalering innebærer å øke intensitet i stridighetene. Det vil si å gjøre mer av hva man allerede gjør. Det kan være å øke antall patruljer, øke volumet av bombetoktene eller bruke kraftigere bomber. Det kan også være å angripe flere eller nye mål i stridsområdet. En stor eskalering av denne typen vil være bruk av atomvåpen (Morgan et al., 2008, s. 18–20).

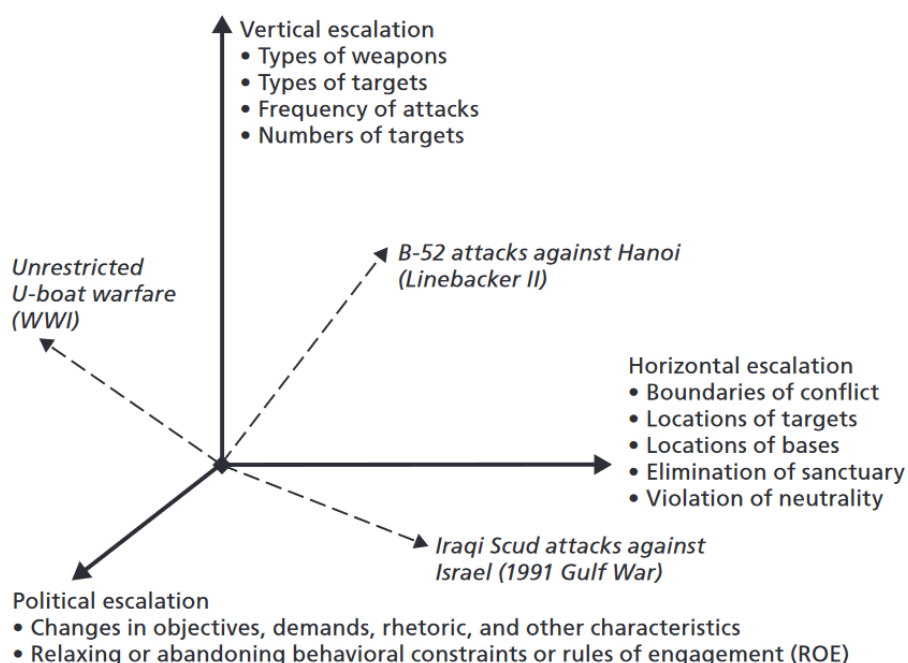
Horisontal eskalering omhandler å utvide det geografiske omfanget av konflikten. Eksempelvis ved å utvide det lokale stridsfeltet. Det kan også være ved å starte en ny krise eller konflikt en annen geografisk plass enn der den opprinnelige konflikten pågår, men mot samme motpart. Det vil si å utvide det lokale stridsfeltet ved å angripe mål i tilstøtende region, naboland eller i et annet domene

Det kan gjøres ved enten å angripe motstanderens allierte eller fiendens styrker andre plasser enn på det etablerte stridsfeltet. Hensikten med dette er å tvinge fienden til å forholde seg til to kriser for dermed måtte prioritere ressursene. Denne formen for eskalering regnes for å være et drastisk tiltak.

Eskalering av konflikten til andre geografiske områder kan også forekomme utilsiktet. I en krise mellom stater er hele dynamikken mellom partene endret, også i andre regioner enn der konflikten pågår. Det som er akseptert militær aktiviteter i en region kan ved en pågående konflikt en annen plass endre dynamikken mellom partene også utenfor stridsfeltet. Dermed kan «normale» operasjoner bli oppfattet som eskalerende av motparten og sette av en utilsiktet horisontal eskalering (Morgan et al., 2008, s. 18–20).

Politiske eskalering omhandler å endre eller justere de politiske målsetningene, redusere selvpålagte begrensninger eller ta i bruk andre av statens virkemidler enn de militære. Et eksempel kan være å endre selvpålagte begrensninger i hvilke adferd egne krigsskip og fly skal ha i møte med motpartens militære enheter (Morgan et al., 2008, s. 18–20).

Skillene mellom *vertikal*, *horisontal* og *politisk* eskalering kan være uklare. Handlinger faller ofte under to eller flere av kategorien fordi de inneholder elementer av flere typer eskalering⁵. En modell som beskriver de tre formene for eskalering, må derfor være tredimensjonal. Figur 3.1.2 illustrerer de tre kategoriene:

Figur 3.1.2: Eskaleringsdimensjonene vertikal, horisontal og politisk

(Morgan et al., 2008, s. 20)

⁵ Eksempler på eskalering (Mazarr et al., 2018, s. 20–21 og 31):

Tyskland sin avgjørelse om å innføre bruk av gass for å bryte den stillestående skyttergravskrigen og innføring av ubegrenset ubåt krig i første verdenskrig for å ramme britiske økonomi er eksempel på politisk og vertikal eskalering. Begge øker intensiteten i krigføringen og betinger endrede politiske målsetninger og reduksjon i pålagte begrensninger.

USAs bombing av Vietnams hovedstad Hanoi, i 1972, er en kombinasjon av vertikal og horisontal eskalering. USA økte gradvis intensiteten i bombetoktene, både med tanke på hvilke mål som ble rammet og nærheten til hovedstaden.

Iraks missilangrep på Israel i 1991 er et eksempel på politisk og horisontal eskalering. Hensikten med eskaleringer var psykologisk og politisk.

Betegnelsene *vertikal*, *horisontal* og *politisk eskalering* beskriver hva eskaleringen er. For å forstå hvorfor en aktør eller situasjon eskaleres er eskaleringen kategoriseres etter *mekanismer* og *motiver*. Det er definert tre mekanismer for eskalering; *villet*, *utilsiktet* og *tilfeldig* (Morgan et al., 2008, s. 19–20).

Villet eskalering er når en aktør med viten og vilje krysser et terskel som er kjent. Kostanden med eskaleringen anses da som overkommelig sett opp mot gevinsten med handlingen. Det er denne formen for eskalering som oftest assosieres med eskalering: en aktør opplever at ved å øke intensiteten, utvide stridsfeltet eller redusere selvpålagte begrensninger, kan han bedre egen posisjon og utfall av konkurransen eller konflikten (Morgan et al., 2008, s. 20–21).

Det er bare *villet eksellering* (eskalering) som er drevet av et *motiv*. Motivene for *villet eskalering* er *instrumentell* eller *signalerende*. Signalerende eskalering kan også omtales som *antydende eskalering* (Morgan et al., 2008, s. 30–31).

Eskalering drevet av *instrumentell* motivasjon er relativt direkte av natur; aktøren agerer resolutt for å bedre eget utfall av konflikten. Det vil si å eskalere for å sikre seier eller avslutte konflikten raskere. Ofte involverer det bruk av makt ved å igangsette et angrep, bryte en blokkade eller gjennomføre et bombetokt for å redusere motstanderens evne. En *villet instrumentell eskalering* er begrunnet i å ramme motstanderen fysisk. Det er den militære evnen som skal ødelegges for å hindre fienden å opprettholde striden (Morgan et al., 2008, s. 30–31).

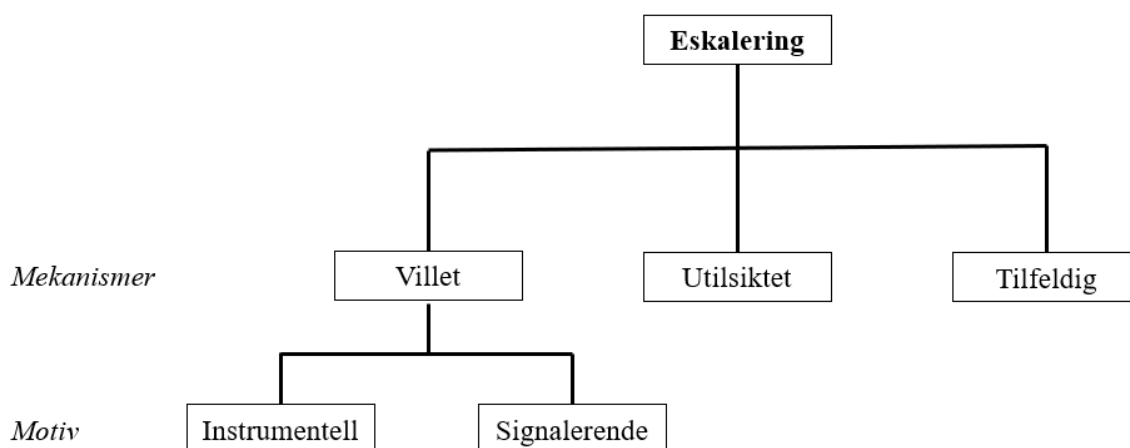
Antydende eller *signalerende eskaleringer* søker derimot å påvirke motstanderen vilje til å opprettholde motstanden. Det kan være tilstrekkelig å kommunisere en trussel om eskaleringer. Det kan også kreve nødvendig med bruk av fysiske virkemidler, og ødeleggelse, av betydelig grad for underbygge troverdigheten (Morgan et al., 2008, s. 31–33; Schelling, 1966, s. 1–34). Signalerende eskalering kan derfor være form for *avskrekking*.

Utilsiktet eskalering oppstår når en aktørs handling krysser det motstanderen anser som et terskel uten at den som utfører handlingen vet om terskelen, eller anser den som relevant (Morgan et al., 2008, s. 23–24).

Sikkerhetsdilemma er relatert til denne mekanismen. Det vil si handlinger som av den ene parten anses som defensive, og innrettet for å redusere egne svakheter, kan av motparten oppfattes som en trussel. Dermed destabiliseres situasjonen og det kan lede til en eskalerende kjedereaksjon (Watts et al., 2022b, s. 33). En av årsakene til dette ligger i vage definisjoner av eskaleringsterskler, som i tillegg er volatile og subjektivt betinget (Morgan et al., 2008, s. xiii).

Tilfeldig eskaleringer er den tredje eskaleringsmekanismen. I likhet med utilsiktet eskalering er tilfeldig eskalering også uintendert, altså ikke-villet. Forskjellen er at tilfeldig eskalering oppstår som resultat av handlinger som i seg selv ikke skulle forekommet. De kan oppstå som resultat av uhell eller menneskelig svikt (Morgan et al., 2008, s. 26–28).

Figur 3.1.3 illustrerer forholdet mellom eskaleringsmekanismer og -motiv.

Figur 3.1.3 illustrerer eskaleringsmekanismer og motivasjon (Morgan et al., 2008, s. 29).

Knyttet til eskalering og militærmakt brukes ofte begrepet *eskaleringsterskler*. For eksempel er det forskjell på bruk av kjernefysiske- og konvensjonelle våpen; mellom bruk av luftmakt versus å sette inn bakkestyrker; mellom å angripe et krigsskip i internasjonalt farvann versus å angripe mål på land. Disse usynlige, men samtidig opplagte *linjene* omtales i militærteori som *eskaleringsterskler*, eller bare terskler (Schelling, 1966, s. 134–135).

Eskaleringsterskler er sosialt konstruert. De eksisterer bare i det kognitive domenet, og er dermed flyktige av natur. Noen ganger er det opplagt for begge parter hva som er tersklene i en konflikt. Da er tersklene *symmetriske*. Det kan for eksempel være kryssing av territoriale grenser eller bruk av masseødeleggelsesvåpen (Morgan et al., 2008, s. 11–12).

Terskler kan også være opplagt for den ene parten, men ukjente for motstanderen. Det er fordi motstanderens perspektiv og motiv ikke alltid er kjent, eller mulig å forstå. Samtidig er det ikke sikkert motstanderen selv vet hva egne terskler egentlig er. De kan for eksempel endres av innenrikspolitiske

forhold og derfor være vanskelige å forutsi. Eskaleringsterskler eksisterer derfor i mange former og utgaver. Det gjør det vanskelig å vite om egne handlinger krysser en treskel eller ikke (Morgan et al., 2008, s. 11–12). Analyse av aktørenes trusselsoppfatning, målsetninger og mulige handlemåter kan avdekke eskaleringsterskler (Estes, 2020, s. 28–29). Eskaleringsterskler eksisterer derimot ikke i et vakuum, men vil alltid være en del av en situasjon eller kontekst.

Som beskrevet er villet signalerende eskalering en form for avskrekking. Det vil si at det kan være en måte å manipulere motstanderens vilje og tilbøyelighet for videre eskalering av en konflikt, men avskrekking er også mer enn bare det.

3.2 Avskrekking

Klassisk avskrekkingsteori oppstod under kalde krigen med gjensidig kjernefysisk ødeleggelse som bakteppe. Det meste av avskrekkingsteorien som er tilgjengelig omhandler derfor kjernefysisk avskrekking og beskriver i liten grad konvensjonell avskrekking. De to formene, *kjernefysisk* og *konvensjonell* avskrekking har forskjellig dynamikk. Først litt om avskrekking generelt. (fortellerstil ikke så bra i akademisk skriving; det går fram av neste avsnitt at det er dette du begynner med).

Avskrekking omhandler å etablere en militær evne for å forhindre at motstanderen anser det som formålstjenlig å gjennomføre aggressive handlinger, for eksempel å eskalere. Professor Robert Haffa (2018) har sammenfattet en avskrekkingsteori fra kald krigs-perioden og dagens forståelse. Haffa (2018) har definert avskrekking som *manipulering av motstanderens kost-nytte-kalkyle i den hensikt å få vedkommende til å avstå fra aggressive handlinger*. Utfordringen med denne definisjonen er at det pågår i det kognitive domenet. Dermed kan det være vanskelig å fastslå at avskrekking har skjedd når oppgaven observerer militære reaksjoner (Haffa, 2018, s. 96).

For at avskrekkingen skal være effektiv må tre komponenter være til stede: *kapabilitet* (evne), *troverdighet* og *kommunikasjon*. Kapabilitet er den militære evne til å gjennomføre det man truer med å gjøre, for å hindre fienden å nå sine mål. Troverdighet består av den militære evnen og viljen til å bruke den. Troverdighet kan kalibreres ved variablene styrkesammensetning, nærhet og demonstrasjoner av evne og uttalelser om intensjoner. Kommunikasjon er å synliggjøre ovenfor en aggressor egen villighet og evne til utføre den avskrekkende trusselen (Haffa, 2018, s. 94–97; Wirtz, 2018, s. 59). Eksempelvis ved å sende ut pressemeldinger.

De tre komponentene er utarbeidet for kjernefysisk avskrekkingsteori, men er også anvendbare for konvensjonell avskrekking (Haffa, 2018, s. 97).

Det finnes to metoder for avskrekking. Avskrekking ved *nektelse* og avskrekking ved *straff eller represalier* (Haffa, 2018; Wirtz, 2018).

Avskrekking ved *straff* eller *represalier* går ut på å overbevise motstanderen om å avstå fra en bestemt handling gjennom trussel om å ødelegge noe som har høy verdi for motstanderen. Det kan være kritisk infrastruktur, militære objekter, politisk ledelse eller lignende. Kjernefysisk gjengjeldelse faller innunder denne kategorien, det samme kan langtrekkende presisjonsmissiler (Tactical Land Attack Missile; TLAM) med kapasitet til å ramme strategiske mål som flyplasser, kommando- og kontrollsystemer eller motpartens annen og tredjeslagsevne (Haffa, 2018, s. 66–69).

Avskrekking ved bruk av *nektelse* er å ha en militær evne til å hindre fienden i å nå sine politiske eller militære mål. Det kan være både offensive og defensive systemer. Denne form for avskrekking betinger en større kjennskap til motstanderens målsetninger enn avskrekking ved straff.

Virkemiddelbruken vil avhenge av de spesifikke målsetningene man skal oppnå, og hvor på eskaleringsstigen konflikten er (Haffa, 2018, s. 69–71). Eksempelvis kan det være ballistisk missilforsvarssystemer (Ballistic Missile Defence; BMD). Hensikten med BMD å nekte motstanderens langtrekkende ballistiske missiler i å nå sine mål (NATO, 2022a). Et annet eksempel er *sjønektelse*. Sjønektelse er en tilstand avgrenset i tid og rom hvor fienden avstår fra å bruke et havområde på grunn av for høy risiko for store tap (Till, 2018, s. 183–197)⁶.

Både kjernefysisk og konvensjonell avskrekking består av komponentene *kapabilitet*, *troverdighet* og *kommunikasjon* og metodene *straff* og *nektelse*. De to kategoriene avskrekking har videre noe forskjellig dynamikk, og det er knyttet til hva som kan oppfattes som troverdig avskrekking.

Motstanderne av at konvensjonell avskrekking argumenterer med at det bare er kjernefysisk avskrekking som er forutsigbar, og dermed troverdig. Med det menes at selv om atombomben ikke treffer målet, vil ødeleggelsene i en kjent radius være katastrofale og definitive. Siden den

⁶ Forskjellen på *sjøkontroll* og *sjønektelse* er at *sjønektelse* er definert som en tilstand der sjøstyrker kan bruke et havområde til eget formål for en gitt periode med en akseptert grad av risiko, og samtidig nekte fienden samme bruk. Mens *sjønektelse* er en tilstand avgrenset i tid og rom hvor fienden avstår fra å bruke et havområde på grunn av for høy risiko for store tap (Till, 2018, s. 183–197). Sjøkontroll sin relevans ligger i hva den muliggjør, mens *sjønektelses* relevans er hva den forhindrer (Kvam, 2020, s. 25).

ødeleggende effekten er relativt enkel å kalkulere, og kjent for begge parter, gjør det at trusselen er troverdig (Wirtz, 2018, s. 59–66).

Det argumenteres derfor med at effekten av konvensjonelle våpen ikke er absolutt fordi konvensjonelle våpen har en langt høyere feilmargin. Det reduserer troverdigheten til konvensjonelle våpen. Videre har tradisjonelle konvensjonelle våpen ikke rekkevidde og gjennomslagskraft til å true verdier som er beskyttet på dypet av stridsfeltet. Eksempelvis den politiske ledelsen, industri eller annenslagsevne. Enkelte forskere konkluderer derfor med at troverdigheten til de konvensjonelle våpnene ikke er solid nok til å ha en avskrekkende effekt (Wirtz, 2018, s. 59–66).

Under den kalde krigen førte resonnementet til at konvensjonell avskrekking alltid var koblet med kjernefysiske kapabiliteter. Konvensjonelle styrker ble for eksempel benyttet for å blokkere sovjetisk fremrykkingsakser eller som fleksibel respons på motpartens handlinger (Haffa, 2018, s. 100–101).

På den andre siden argumenterer Haffa (2018) for at konvensjonell avskrekking er troverdig fordi det har skjedd en utvikling av konvensjonelle våpens karakteristika som øker deres troverdighet.

Utviklingen begynte på 1970-tallet og gav nye konvensjonelle kapabiliteter som satellittbasert kommunikasjon; rombaserte sensorer til overvåking og målallokering; globale kommando og kontrollsystemer; lavsignaturteknologi og effektive missilforsvarssystemer (Haffa, 2018, s. 98–104).

I følge Haffa førte dette videre til utvikling av missiler og missilplattformer med lang rekkevidde, høy gjennomtreningsevne og god treffnøyaktighet i målet. Dermed kunne konvensjonelle våpensystemer bli anvendt til å utføre oppdrag i kategorien straff og represalier med høy grad av oppdragssuksess.

Det styrket den avskrekkende troverdigheten til konvensjonelle våpen (Haffa, 2018, s. 98–104).

Haffa (2018, s. 98–104) argumentere derfor for at dagens bruk av konvensjonell avskrekking er forskjellig fra hvordan den ble anvendt under den kalde krigen. På grunn av den teknologiske utviklingen kan den frikobles kjernefysisk avskrekking. Det er da også en av dens styrker fordi det er større sannsynlig at konvensjonelle våpen blir brukt enn kjernefysiske. Det er nærmest etablert et tabu omkring bruk av atomvåpen som kan ha ført til at de ikke blir brukt (Tannenwald, 1999, s. 435–436). Dermed er det lite troverdig å true med kjernefysiske våpen. Konvensjonelle våpen brukes, og det styrker derfor troverdigheten til våpnene i avskrekking. Denne slutningen bygger på de tre attributtene som fremheves for effektiv og troverdig bruk av konvensjonell avskrekking: *synlighet, vilje til å bruke den og rasjonale for bruk av makt* (Haffa, 2018, s. 102–104).

Den første er at konvensjonell avskrekking må være *synlig* for den som skal avskrekkes. Fremskutte militær tilstedeværelse skal ikke bare være en snubletråd eller symbolikk. Den må være så signifikant at motparten anerkjenner trusselen som ligger i den militære evnen. Den konvensjonelle militære

evnen må derfor være synlig, eller gjøres til kjenne, for å oppfattes som troverdig (Haffa, 2018, s. 102).

Den andre er *vilje til å bruke* den militære evnen. Viljen til bruk av makt må kommuniseres tydelig til motstanderen, det må demonstreres forpliktelse til å stå i situasjonen og man må vise til tidligere episoder hvor militær makt er blitt anvendt. For eksempel vise til episoder der man ha vært villig til å gå til krig for sin sak. For å styrke troverdigheten til konvensjonell avskrekking kan det derfor være nødvendig å demonstrere maktbruken i en situasjon, for å avskrekke i en annen (Haffa, 2018, s. 102–103).

Den tredje er *rasjonale for bruk av makt*. Sammenlignet med kjernefysisk avskrekking kan det argumenteres for at det er mer troverdig at konvensjonell maktbruk vil bli anvendt enn atomvåpen. Resonnementet bygger på at bruk av atomvåpen, mellom stormakter, krysser en terskel (Haffa, 2018, s. 103–104). Det kan sette i gang en kjedereaksjon av gjensidig ødeleggelse som er vanskelig å reversere. Vissheten om dette kan gjøre at partene er lite villig til å anvende atomvåpen (Nitze, 1976). Denne mekanismen styrker dermed troverdigheten til de konvensjonelle våpensystemene fordi terskel for å ta dem i bruk er vesentlig lavere. Konvensjonell krig har mindre sannsynlighet for å sette i gang en spiral av gjensidig ødeleggelse, enn krig med kjernefysiske våpen (Haffa, 2018, s. 98–104; Nitze, 1976).

Den forskjellige dynamikken mellom kjernefysisk og konvensjonell avskrekking er dermed at konvensjonell avskrekking må demonstreres for å være effektiv. Den må være synlig og den kan fremstå som mer troverdig fordi det er høyere sannsynlighet for at den blir brukt. Samtidig tar ikke det bort den absolutte og ubestridte ødeleggende effekten av kjernefysiske våpen. Det kan også diskuteres om kjernefysisk- og konvensjonelle våpen egentlig er frikoblet for en nasjon som har begge muligheter.

Det er nå beskrevet hva eskalering og avskrekking er og at det er koblinger mellom de to typer militærteorier. I neste underkapittel skal jeg beskrive hva som gjør teoriene anvendbare i konkurranse, og hvordan jeg anvender dem i analysen.

3.3 Avskrekking og eskaleringen i *konkurranse*

Eskalerings- og avskrekkingsteori er utviklet for konteksten væpnet konflikt og krig. En konflikt kan forstås som en *konkurransesituasjon* mellom to eller flere parter som varierer på en skala, hvor øvre del av skala er krig (Tjernshaugen, 2023). Det amerikanske forsvarsdepartementet har definert konkurranse mellom stormakter som alle forhold og aktiviteter opp til, men ikke forbi, direkte militær konfrontasjon. Det betyr at for eksempel tvang og varianter av avskrekking og eskalering kan forekomme i konkurranse mellom stormakter (Department of Defense, 2019).

Konkurranse skjer altså i hele skalaen fra fred, via krise til krig. Med bakgrunn i at tersklene kan være flyktige, mener oppgaven at de teoretiske modellene knyttet til eskalerings- og avskrekkingsteori også kan brukes på andre deler av skalaen enn bare den øvre. Dette underbygges av Mazarr et al. (2018, s. 2 og 5) definisjon av hva konkurranse er: *the attempts to gain advantage, often relative to others believed to pose a challenge or threat, through the self-interested pursuit of contested goods such as power, security, wealth, influence and status.*

Watts et al. (2022a, s. 25–52) viste at eskalerings- og avskrekkingsteori var anvendbart i en konkurransestilstand mellom stormakter, men det er var noen forhold som gjorde det krevende å anvende dem. Dette var *lange aksjon-reaksjon sykluser* og at *responsen kunne være indirekte eller horisontal* (Watts et al., 2022a, s. 49–51). Med lang *aksjon-reaksjons syklus* menes det at fravær av en russisk respons ikke nødvendigvis betyr at Russland er avskrekket. Det kan også bety av russerne ikke har mulighet til å respondere, eller avventer med egen respons til timingen er bedre (Watts et al., 2022a, s. 50).

Det andre forholdet er at i stormaktskonkurranse blir ikke alltid provokasjoner respondert på med en klar *øye-for-øye* tilnærming. Russerne kan la hver enkelt provokasjon akkumuleres og fortløpende kalkulere om det vipper dem mot eskalering eller de-eskalering. *Responsen kan derfor være indirekte og/eller direkte*, og resulterer i mer eller mindre velvillighet og samarbeid på andre områder. For eksempel kan den russiske reaksjonen på enkelte NATO-systemers tilstedeværelse i nordområdene være mindre villighet til å imøtekomme inngåtte nedrustnings- og våpenavtaler (Watts et al., 2022a, s. 50).

Det tredje forholdet er at den russiske *responsen også kan komme andre steder* enn i nordområdene. Altså en horisontal forskyvning i respons som ikke må forveksles med horisontal eskalering. Det kan føre til at NATO-aktivitet i nord blir møtt med økt russisk aktivitet en annen plass. Det betyr at fravær av russisk respons i nordområdene ikke betyr at de er avskrekket, men at Russland kanskje velger å eskalere en annen plass eller på et annet område (Watts et al., 2022a, s. 51).

Watts et al. (2022a) identifiserte også tre variabler som er sentrale for hvorvidt en motstander blir avskrekket eller velger å eskalere. Disse er *kontinuitet, nærhet og kapabilitet*.

Watts et al. (2022a) viste ut at langsiktig og kontinuerlig amerikansk tilstedeværelse stabilisere Europa. Brudd i tilstedeværelsen eller uforutsigbare endringer har derimot ført til et eskalerende handlingsmønster fra Russland. Amerikansk tilstedeværelse i Europa virker dermed avskrekkende hvis den er kontinuerlig. Knytte til variabelen nærhet så forskerne at amerikansk militær tilstedeværelse i land som grenset til Russland ofte førte til økt fiendtlighet fra Russland mot vertslandet. Altså at Russland valgte å eskalere situasjonen. De amerikanske styrkenes nærhet til Russland var med andre ord relevant. Den tredje variabelen var at de våpensystemer som utgjorde en direkte trussel mot den russiske stats ledelse, strategisk sikkerhet og stabilitet utgjorde en eskalerende risiko. Særlig gjaldt dette når langtrekkende presisjons våpen ble plassert ut slik at de hadde rekkevidde til å ramme sårbare russiske mål. Det førte oftere til at Russland eskalerte fiendtlige handlinger eller signalering. Russlands eskalerende adferd var som regel rettet mot vertslandet for den amerikanske militære tilstedeværelsen (Watts et al., 2022a, s. ix–x).

Watts et al. (2022a) variabler kan sees på som indikatorer på hvorvidt NATOs aktivitet kommer til eller har krysset en russisk eskaleringsterskel. For å verifisere om forskningen til Watts et al. (2022a) også kan benyttes for Russland i nordområdene, er det derfor behov for å gå noe dypere inn i den russiske trusselsoppfatningen og de russiske målsetningene for regionen. Analyse av de to kan avdekke de russiske tersklene (Estes, 2020, s. 28–29). Eventuelle funn vurderes så mot variablene til Watts et al. (2022a).

3.4 Russiske målsetninger og russisk trusselsoppfatning

Russlands maritime doktriner fra henholdsvis 2015 (2015-doktrinen) og 2022 (2022-doktrinen) oppgir noe forskjellige målsetninger og viser dermed at det har vært en endring av disse i perioden fra 2014 til 2022. Det justerte målbildet er knyttet til hvilke havområder som er viktig for Russland, hvordan Nordøstpassasjen skal forvaltes og koblingen mellom Arktisk og Russlands eksistens.

I doktrinen fra 2015 er Atlanterhavet det området som har høyest prioritet for russiske maritime virksomheter. Russland mener NATO bruker Atlanterhavet for egen vinning, på bekostning av Russland. Derfor var det i 2015 en målsetting for Russland å øke den maritime tilstedeværelsen i Atlanterhavet (Davis, 2015, s. 19). Nordflåtens oppgave var derfor å sørge for fri tilgang til Atlanterhavet og holde trusselnivået i regionen lavt (Davis, 2015, s. 22).

Arktis er i 2015-doktrinen listet som prioritet nummer to (Davis, 2015, s. 22). På lang sikt var Russlands målsetninger for regionen å få gjennomslag for kontinentalsokkelkravet, og ubetinget medhold i de grenseavklaringer som måtte gjøres mot andre arktiske nasjoner. Russland skulle utvikle regionen med hensyn på ressursutnyttelse, infrastruktur og militære forhold. Nordflåten skulle styrkes både kvantitativt og kvalitativt. Infrastruktur for søk og redningstjeneste langs Nordøstpassasjen skulle etableres. Russland ville begrense og kontrollere fremmede statsfartøys adgang og aktivitet i bestemte områder og forankre hjemmelsgrunnet i bi- og flernasjonale avtaler (Davis, 2015, s. 23–25). Formuleringen *bestemte områder* vil i 2022-doktrinen knyttes mot Nordøstpassasjen.

I den maritime doktrinen fra 2022 fremkommer det ikke bare nye målsetninger og justerte prioriteringsområder. På flere områder bygger den videre på målsetningene fra 2015.

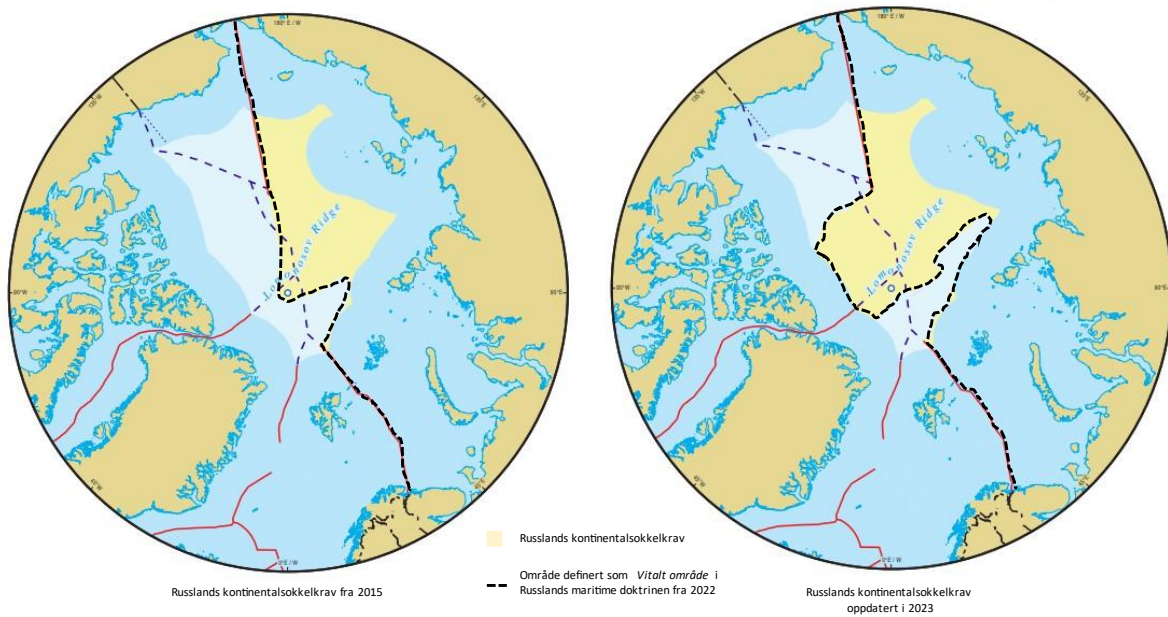
Den maritime doktrinen fra 2022 beskrives et justert russisk målbilde. For besvarelsen av denne oppgaven er det særlig tre områder som er relevant.

Den første justeringen var knyttet til Nordøstpassasjen. Russland ville ha kontroll på aktiviteten til alle fremmede nasjoners stats- og krigsskip som skal bruke leden. I tillegg skulle den utvikles for å bli Russlands primære maritime kommunikasjonslinje til bruk året rundt (Davis & Vest, 2022, s. 16–18).

Den andre endringer gjaldt hvilke havområder som var hadde prioritet for Russland. I 2001 fremmet Russland krav på kontinentalsokkelen utover deres økonomiske sone i Arktis. Kravet om størrelsen på området ble oppdatert i 2013, 2015 og i februar 2023 (United Nations, 2023). I 2022-doktrinen ble Russlands økonomiske sone og den del av Arktis som landet hadde fremmet krav om til FNs Kontinentalsokkel-kommisjonen definert som vitalt område (sone) (Davis & Vest, 2022, s. 5) For Russland er en vital sone et havområde som er

[...] directly connected to the development of the state, the protection of its sovereignty, territorial integrity, and strengthening of defense, and critically influence the socioeconomic development of the country. Loss of control over them may jeopardize the national security of the Russian Federation and the very existence of the state (Davis & Vest, 2022, s. 5).

Dermed kobler Russland statens eksistens med kontroll og innflytelse over disse havområdene i Arktis. Og det øker dermed innsatsen i lys av det russiske nullsumspillet med Vesten. 2022-doktrinen setter strategisk stabilitet som en målsetning for regionen, og den sikkerhetspolitiske spenningen skulle være lav (Davis & Vest, 2022, s. 16). Figur 3.4.1 på neste side illustrerer de havområder som Russland i 2022-doktrinen definerte som vitalt område.

Figur 3.4.1: Kartet til venstre viser Russland kontinentalsokkelkrav fra 2015. Til høyre vises det oppdaterte kravet fra februar 2023. Svart stiplet linje viser havområdet som Russland har definert som vitalt område. (Davis & Vest, 2022, s. 5; Durham University, 2023; United Nations, 2023).

Den tredje endringen er at Russland er tydeligere med hvilke havområder som skal beskyttes militært. I tillegg til vitalt område ble det i 2022-doktrinen også definert *viktige og andre [hav]områder* (Davis & Vest, 2022, s. 5–6). Mens det i 2015-doktrinen bare var en beskrivelse i anvendelse av sjøstridsstyrker så er det i 2022-doktrinen beskrevet at sjøstridskreftene skal beskytte vitale områder og med makt om nødvendig (Davis, 2015, s. 17–18; Davis & Vest, 2022, s. 39). Det området som Russland har definert som vitalt område omfatter over halvparten av havområdet Arktis.

Det er til nå redegjort for de russiske målsetningene slik de er å lese i de to aktuelle maritime doktrinene fra 2015 og 2022. Oppgaven vil nå redegjøres for den russiske trusselsoppfatningen.

Russland oppfatter USA og NATO som en trussel, og ser på konkurransen mellom stormaktene som økende (Davis & Vest, 2022, s. 6–7). Trusselsoppfatning er drevet frem av en oppfattelse at Vesten holder på med en koordinert og omfattende kampanje for å diskreditere Russland. Kampanjen skal begrense Russlands innflytelse i internasjonal politikk (Charap et al., 2020, s. 26).

I Russlands maritime doktriner kommer dette fiendebildet også til uttrykk. I 2022-doktrinen fremheves USAs sjømakt som problematisk. Doktrinen peker særlig på at USAs bruk av havet går på bekostning av Russland og at USA og NATO begrenser Russlands tilgang til ressurser i havet. I tillegg opplevde

Russland også at de utfordres i Arktis ved at andre stater prøver å underminere deres ledende posisjon i regionen (Davis & Vest, 2022, s. 6–7). Dette viser Russland nullsumspill i konkurranse med Vesten. Det har blant annet ført til Russlands behov for å utvide og sementere sin aktivitet i regionen, også militært (Zysk, 2020, s. 6).

Militært oppfatter Russland at NATO holder på med en omfattende kapasitetsøkning langs Russlands grenser generelt. Det inkluderer militær tilstedeværelse, økning i treningsnivå, reduksjon i klartider⁷ og økning av forsvarsbudsjetter. Russland mener NATO undergraver strategisk- og regionalstabilitet ved å innføre nye våpensystemer som langtrekkende presisjonsvåpen og ballistisk missilforsvar (Charap et al., 2020, s. 26).

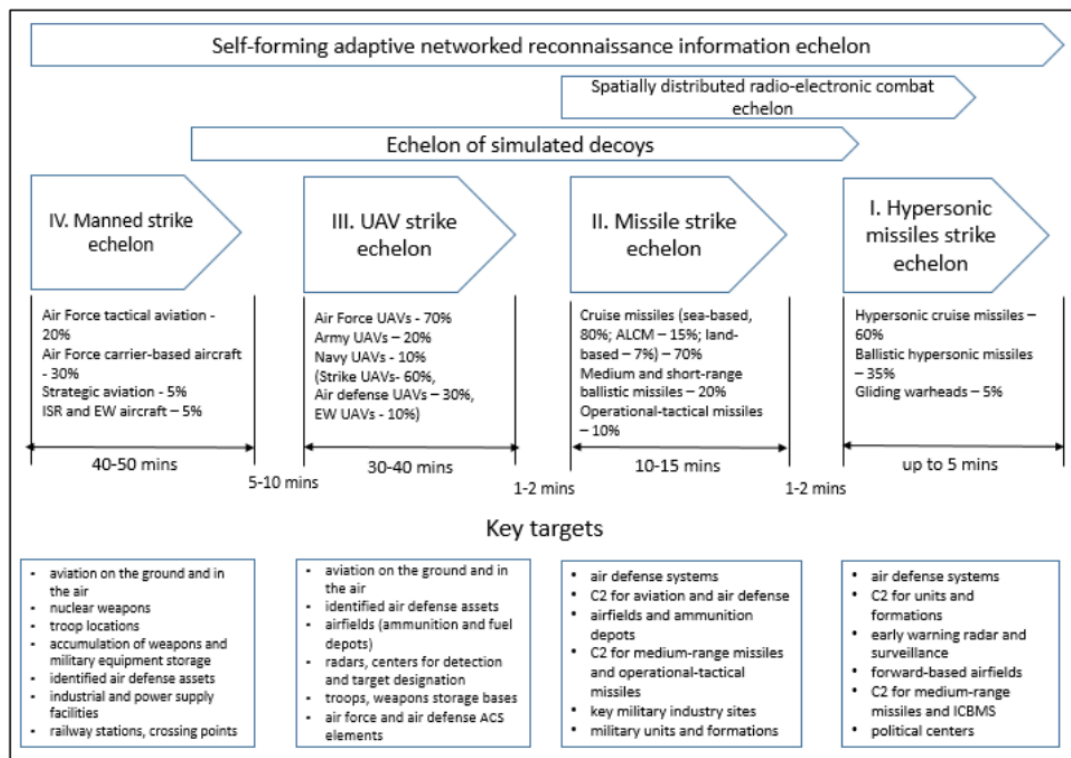
I Arktis kommer denne trusselsoppfatningen til uttrykk ved at Russland er sensitiv for NATO-aktivitet i nærheten av de økonomiske og militære verdier, som for eksempel basene på Kola eller langs Nordøstpassasjen. All NATO-aktivitet i nærheten av russiske verdier følges derfor nøye, spesielt overflate og undervannsaktivitet i Barentshavet (Charap et al., 2020, s. 30).

Grunnen til dette kan ligge i den russiske antagelsen om hvordan NATO eventuelt vil innlede en krig med Russland. Russiske militære strateger mener at moderne krigføring vil primært bli utkjempet i luften og rommet. Det betyr at langtrekkende presisjonsvåpen samt fly, og fartøy som bærer disse våpnene, vil ha en sentral rolle. Det samme vil rombasert overvåknings- og informasjonssystemer ha. Disse er antatt å ha en sentral rolle for å levere måldata til de langtrekkende våpensystemene (Charap et al., 2020, s. 30–31; Kofman et al., 2021, s. 21–22; Zysk, 2020, s. 8–9).

Denne perioden har, i russiske diskurs, fått betegnelsen den innledende fasen av krigen (Initial period of war, IPW). Den antatte varigheten på denne fasen er fra et par dager til noen uker. Russland antar at de i denne fasen vil bli angrepet med langtrekkende presisjonsvåpen av typen Tomahawk kryssermissiler, luftangrep med hangarskipbaserte jager- og bombefly, elektroniske krigføring og cyberangrep. NATOs mål skal være å ramme russiske strategiske verdier som kritiske infrastruktur, kommando- og kontrollsentre, flyplasser og landets annen og tredjeslagsevnen (Charap et al., 2020, s. 30–31; Kofman et al., 2021, s. 21–22; Zysk, 2020, s. 8–9).

Russiske militærplanleggere og analytikere har vurdert at deres integrerte luftforsvarssystemer ikke vil klare å beskytte landet mot et slikt massivt angrep og at de i den fasen vil være underlegen NATO og USA (Charap et al., 2020, s. 30–31). Figur 3.4.1 illustrerer hvordan russiske militære skribenter beskriver IPW i en eventuell krig med NATO.

⁷ Klartid er tiden det tar fra en avdeling får melding om å gå i strid til den er klar til kamp. Kan også omtales som reaksjonstid eller beredskapstid.

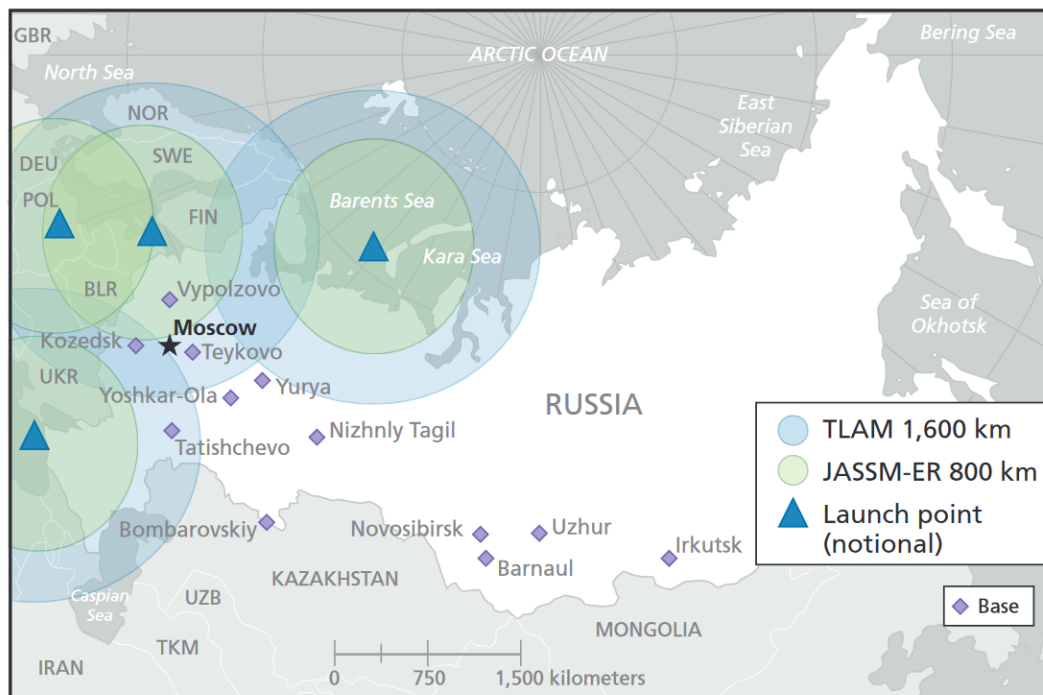

Figur 3.4.1: Kilde: D.V. Mikhailov, «Future War: Possible order of a US air attack in the context of a multisphere operation in 2025-2030» (Kofman et al., 2021, s. 22)

Denne trusselsoppfatningen er ikke ny i russisk, eller sovjetisk, militær tenkning. Tyskerne brukte luftmakt effektivt mot sovjeterne i begynnelsen av andre verdenskrig. Og under den kalde krigen var Sovjetunionen bekymret for NATOs luft- og maritimemakt⁸. Det som utfordrer Russland i dag, er at den teknologiske utviklingen har redusert den strategiske dybde som Russland hadde under den kalde krigen. Et massivt angrep kan bli igangsatt fra stor avstand og ramme dypt inn på det russiske territoriet uten at fienden trenger å engasjere med landstyrker (Kofman et al., 2021, s. 22–23).

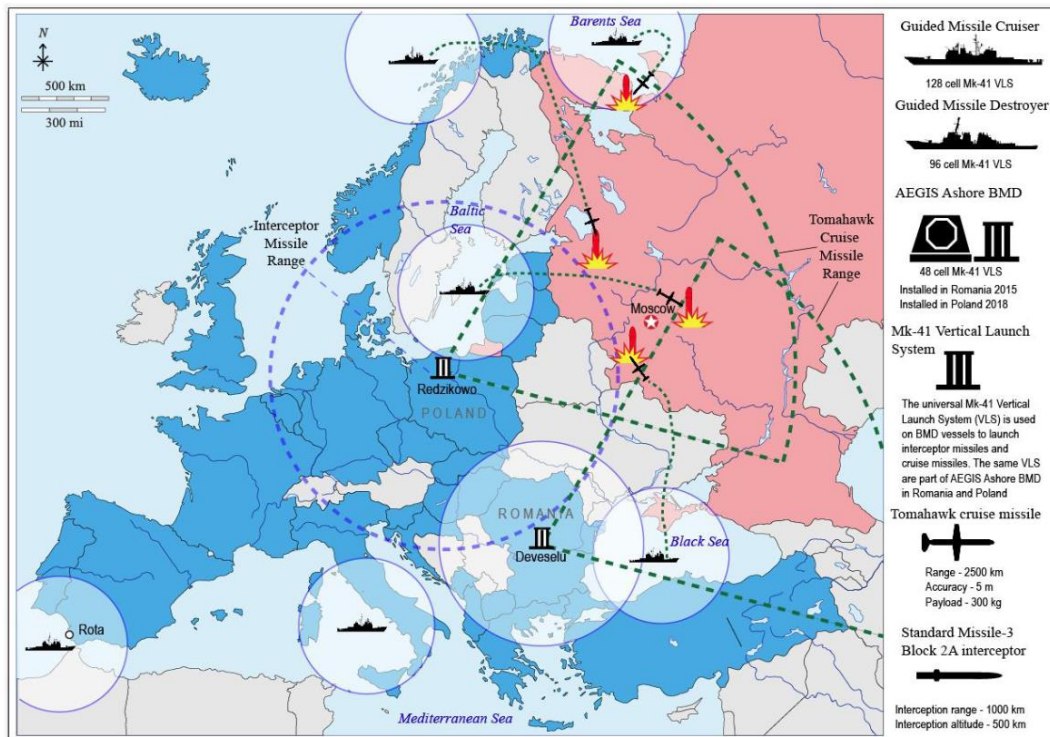
Figur 3.4.2 viser mulige fyringsposisjoner og estimert rekkevidde for to av NATOs langdistanse missiler (Charap et al., 2020, s. 30–31). Flere av Russlands største byer er innenfor rekkevidde uten at NATO trenger krysse Russlands territoriale grense.

⁸ The Maritime Strategy som ble offentlig omtalt i 1983 beskriver i detalj hvordan USA og NATO hadde til hensikt å ødelegge Sovjetisk sjømakt og nekte dem mulighet til å benytte annenslagsevnen som sovjetiske SSBNER representerte (Watkins, 1986).

Figur 3.4.2, Estimert rekkevidde på overflateskutt Tomahawk (TLAM) kryssermissil og Joint Air to Surface Standoff Missile (JASSM) (Charap et al., 2020, s. 32)

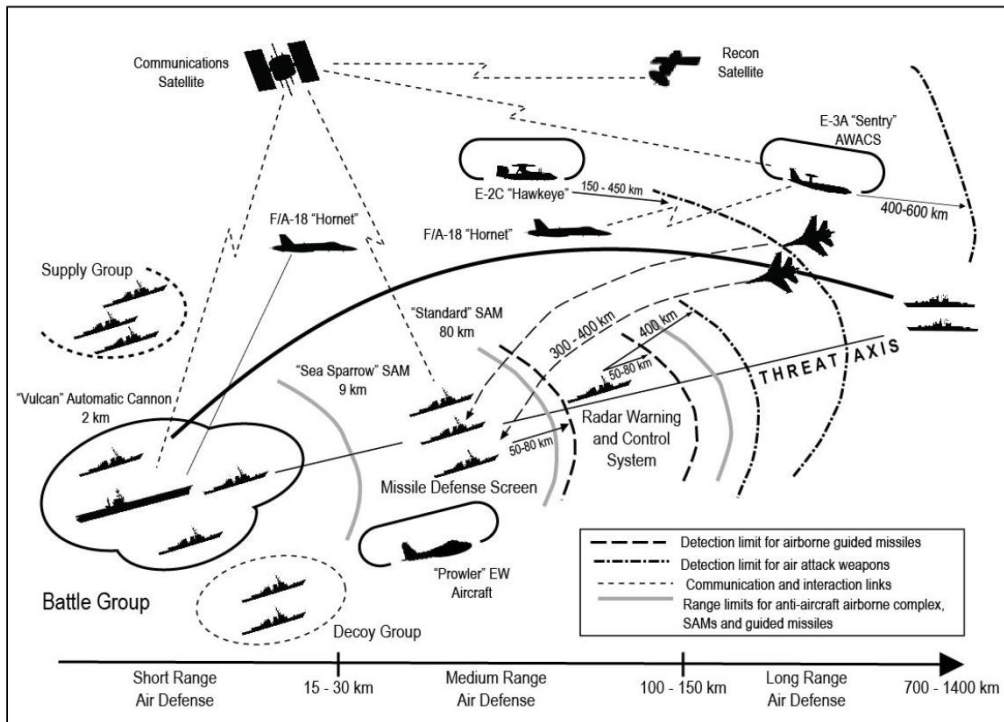
NATOs maritime og luftmakt er antatt å ha en sentral rolle i IPW. Figur 3.4.3 er en illustrasjon Den russiske generalstaben viste på en sikkerhetskonferanse i Moskva i 2016. Den illustrerer hvordan russiske militære leder ser for seg rollen til NATOs maritime komponenter i et massivt angrep mot Russland.

Figur 3.4.3: Presentert av Den russiske generalstaben på «Moscow Conference of International Security i 2016 (Kofman et al., 2021, s. 52)

I møte med NATOs sjø- og luftstyrke er det en utfordring for Russland at de vil ha problemer med å detektere, lokalisere og skaffe måldata på motstanderens enheter før de selv er oppdaget. Det er antatt at NATO vil klare dette bedre enn Russland ved bruk av luftbårne- og rombaserte sensorer. Det gir NATO bedre sensor og våpenrekkevidde som så nyttiggjøres ved å ødelegge de russiske styrkene før de kan buke egen kapabiliteter (Charap et al., 2020, s. 30; Kofman et al., 2021, s. 51–52).

Resultatet er at de russiske maritime styrkene vil operere i et miljø hvor de ikke klarer å lokalisere fienden selv med hjelp fra landbasert luftstøtte og relativt tett nærhet til egne baser. Figur 3.4.5 er en russisk illustrasjon som viser denne operasjonelle utfordringer som Russland får i møte med en amerikansk hangarskipsgruppe (Charap et al., 2020, s. 30; Kofman et al., 2021, s. 51–52).

Figur 3.4.5: Antatt russiske rekkevidde utfordringer i møte med en amerikansk hangarskipsgruppe. Russiske enheter til høyre (Charap et al., 2020, s. 30; Kofman et al., 2021, s. 51–52).

Denne trusselsoppfatningen kan gjøre at Russland opplever at de ikke har tilstrekkelig strategisk dybde når NATO enheter med langtrekkende våpensystemer og ballistisk missilforsvarssystemer opererer i nordområdene.

I nordområdene er det særlig nærhet til hjemmebasene for de strategiske ubåtene på Kola som Russland er sensitive for. Eksempler på enheter som Russland ikke ønsker skal operere i nordområdene er hangarskipsgrupper; overflate- og undervannsenheter utstyrt med langtrekkende presisjonsvåpen og missilforsvarssystemer rettet mot ballistiske missiler; langtrekkende bombefly, spesielt hvis utrustet med langtrekkende missiler; eller lavsignatur enheter som fjerde og femte generasjons jagerfly (Charap et al., 2020, s. 33).

Det er nå redegjort for de russiske målsetningene og trusselsoppfatningen i nordområdene. Diskusjonen tyder på at de russiske eskaleringstersklene i nordområdene er knyttet til: Russlands tilgang på naturressurser; russisk kontroll av Nordøstpassasjen; NATOs maritime og luftmilitære enheter i nærheten av strategiske verdier; langtrekkende presisjonsvåpen som opererer med rekkevidde på strategiske verdier; ballistisk missilforsvarssystemer; og fjerde og femte generasjons jager- og bombefly.

Disse funnene viser at variablene til Watts et al. (2022a) også er relevante i nordområdene. Det er til tross for at denne regionen i et militærstrategisk perspektiv primært er et maritimt og luftdomene.

Russland er kritisk til nye våpensystemer som NATO tar i bruk. Samtidig kritiserer ikke Russland de systemene som allerede er på plass. Det viser at variabelen *kontinuitet / brudd* er relevant for denne oppgaven.

Variabelen nærhet er knyttet både til de russiske målsetningene og trusselsoppfattelsen. Russland har ambisjoner om kontroll på aktiviteten i egne nærrområder. Samtidig er de skeptisk til å ha NATO tett på egne strategiske verdier i nordområdene. De våpen- og sensorsystemer som Russland er skeptisk til har forskjellig effektiv rekkevidde. Det gjør at variabelen nærhet er et relativt begrep. For eksempel kan et hangarskip som ligger i Vestfjorden oppfattes som nært, mens en Arleigh Burke-klasse destroyer med Tomahawk-missiler (TLAM) må øst for Kirkenes for å være nær

Teorien viser også at det er enkelte våpen- og sensorsystemer som Russland er sensitive for. Et eksempel er hangarskipsgrupper. Et annet er overflate- og undervannsenheter utstyrt med langtrekkende presisjonsvåpen og missilforsvarssystemer av typen Arleigh Burke- og Ticonderoga-klasse destroyere; Los Angeles-, Virginia- og Astute-klasse angrepsubåter. Det er også langtrekkende bombefly av typen; B-52 Stratofortress, B-1 Lancer og B-2 Spirit. I tillegg kommer fjerde og femte generasjons jagerfly; Eurofighter, F-16 og F-35.

Det viser at variablene kapabilitet også er relevant i den maritime- og luft orienterte konteksten nordområdene.

Teoriene har i tillegg vist at nasjonalitet også kan være en relevant faktor. USA er spesifikt nevnt i 2022-doktrinen som en fiende av Russland. Viss handlinger går på bekostning av Russland. Samtidig er de fleste våpensystemer som Russland er skeptisk til utviklet av eller plassert på amerikanske enheter. Derfor inkluderes *nasjonalitet* som en variabel i denne oppgaven. Det ligger da i denne variabelen av den aktiviteten som er utført av USA kan trigge en ekstra respons eller reaksjon fra Russland (Watts et al., 2022a, s. 6–7).

Teorikapitlet har så langt redegjort for eskalerings- og avskrekkingsteorier, og vist at disse teoriene kan benyttes i konkurransetilstanden. Videre er det noen momenter som må hensyntas når eskalering- og avskrekking skal analyseres i *konkurranse*. Disse er lange aksjons-reaksjons sykluser og indirekte eller horisontal respons. Det er også vist at i lys av de russiske målsetningen og trusselsoppfattelsen så kan Watts et al (2022a) variabler anvendes også i nordområdene. Gjennom variablene nasjonalitet, kontinuitet, nærhet og kapabilitet er det også mulig å vurdere styrkene og svakhetene til hypotese A og B. I neste delkapittel skal hypotesene drøftes i rammene av teorien som en gjennomgått.

3.5 Drøfting teori

Hypotese A er at økt militær NATO-aktivitet i nordområdene vil føre til at Russland eskalerer. Det er flere forhold i teorikapittelet som styrker denne hypotesen.

Det som vekter i favør av at Russland eskalerer i møte med økt NATO-aktivitet er at Russland har et *null-sum-spill-perspektiv* på forholdet til Vesten (Davis & Vest, 2022, s. 6–7; Zysk, 2020, s. 6). Dermed kan Russland oppfatte nærmest all NATO-aktivitet i nordområdene som en trussel og eller tap av makt, innflytelse eller tilgang på ressurser. Det styrker deres insentiver for å stå i situasjonen og også eskalerer for å hindre egne tap.

Videre har betydningen av nordområdene vært i endring for Russland i perioden. Det synliggjøres ved å sammenligne den maritime doktrinen fra 2015 og 2022. I 2022 er over halvparten av havområdet definert som et vitalt område for Russland. Det er dermed et havområde som er eksistensiell for den russiske staten. Det er også et havområde hvor Russland skal bruke militære styrker parallelt med politiske, diplomatiske og økonomiske virkemidler for å fremme og beskyttes Russland interesser. Militære styrker skal også anvendes hvis andre virkemidler ikke tar effekt. Denne holdningsendringen fra 2015 til 2022 samt presiseringen som gjelder bruk av sjøstridskrefter styrker hypotese A.

Samtidig forsterkes dette argumentet hvis NATO opererer i nordområdene med våpen- eller sensorsystemer som Russland er sensitive for, og i tillegg gjør det nært Russland strategiske verdier på Kola. Fartøyer med langtrekkende presisjonsvåpen eller ballistisk missilforsvarssystemer oppleves av Russland som en trussel. Disse systemene kan ramme mål langt inne i Russland og nekte dem bruk av egen missiler. Siden de russiske forsvarskonseptet bygger på et konsept om forsvar i dybden gjør det Russland sannsynligvis iboende skeptisk til enhver form for NATO-aktivitet i nordområdene. Det betyr at reaksjonene kan øke i takt med nærhet til basene på Kola. Den russiske annen og tredjeslagsevnen på Kola anses som en eksistensiell for Russland. Russland kan dermed være villig til å gå langt for å beskytte disse.

På den andre siden, det som svekker hypotese A er for det første at Russland har uttalt at de ønsker at Arktis skal være en region med lav sikkerhetspolitisk spenning. Det kan føre til at selv om NATOs tilstedeværelse krysser kjente terskler så avstår Russland fra å eskalere. I så fall kan den russiske responsen være av signalerende karakter, men ikke noe eskalerende.

I tillegg svekkes hypotese A er at det er en oppfattelse blant russiske militære tenkere at Russland er underlegen NATO i den IPW. Det kan føre til at Russland avstår fra å eskalere. Svakheten med dette argumentet er at det bygger på vurderingene til militære tenkere og akademikere, og ikke på

vurderingene til de sentrale beslutningstakerne. Dette argumentet kan også brukes for å styrke hypotese B.

Hypotese B er at økt militære NATO-aktivitet i nordområdene vil avskrekke Russland. Hvis grunne til at Russland avstår fra å en aggressiv handling fordi de opplever at de er underlegen NATO så tyder det på at avskrekking har fungert. Altså styrker det hypotese B. Men igjen, det er vanskelig å vite med sikkerhet.

Derimot er det flere funn i teorigjennomgangen som svekker hypotese B. For det første er det en mye mer offensivt og fiendtligorientert språkdrakt i 2022-doktrinen sammenlignet med den fra 2015. I den maritime doktrinen fra 2022 lister Russland de forhold som er en trussel mot den russiske sikkerheten og utviklingen. Disse er blant annet; USAs dominans av verdenshavene; USA og alliertes forsøk på å begrense Russland tilgang på naturressurser og bruk av maritime kommunikasjonslinjer; NATOs militære infrastruktur nært Russland grenser; NATOs økte øvelses- og patruljevirkosomhet i farvann nært Russland; USA økte kampkraft og styrking av allierte sjøstridsstyrker; og press for å svekke Russlands kontroll over Nordøstpassasjen (Davis & Vest, 2022, s. 6–7). Den russiske språkdrakten og budskap danner et fiendebilde mellom NATO og Russland. På samme måte som at dette argumentet styrket hypotese A så kan det svekke hypotese B.

Det andre som svekker hypotese B er at ved å definere Arktis som et vitalt område så har Russland koblet deler av Arktis og nordområdene med Russlands eksistens. Det kan tyde på at det skal mye til for å manipulere den russiske kost-nytte-kalkylen i regionen. Og NATOs økte militære tilstedeværelse vil alene, trolig ikke avskrekke Russland.

Altså er det flere argumenter som styrker hypotese A enn B. Det er samtidig flere argumenter som svekker hypotese B enn som styrker den. Det er dermed sannsynlig at Russland vil eskalere den sikkerhetspolitiske situasjonen i nordområdene som resultat av økt NATO-aktivitet i regionen. Samtidig har Russland en uttalt målsetningen om å beholde et lavt spenningsnivå i regionen. Kombinasjonen av de to kan bli en vanskelig eksersis for Russland. Det kan derimot være gjennomførbar ved at Russland eskalere i møte med NATO-aktiviteten, men ikke gjøre det til en ny normalsituasjon.

Hvordan Russland reagerer på NATO-aktivitet er vanskelig å forutsi. Russland er villig til å bruke alle statens maktinstrumenter for å nå sine målsetninger. Det er samtidig noe usikkerhet knyttet til eskalerings- og avskrekkingsdynamikker når det anvendes i konkurranse mellom stormaktene. Disse er at reaksjon kan komme en annen plass, den kan komme seinere eller i et annet område. Dermed kan det være at det funnene som kommer frem i analysen ikke er konsistent med de slutninger som er trukket i denne drøftingen.

I dette kapitlet er der redegjort for det teoretiske grunnlaget for eskalering og avskrekking. Det er også redegjort for Russlands trusselsperspektiv og målsetninger i nordområdene. Det er vist at variablene til Watts et al. (2022a) er relevant for bruk i nordområdene, og at *nasjonalitet* må inkluderes som den fjerde variabelen. Videre viser drøftingen at det er hypotese A som står sterkest i lys av teorien, men den har en anmerkning. Det er at Russland har en uttalt målsetningen om å holde lav spenning i regionen. Det kan føre til at Russland enten avstår fra å eskalere eller bare gjøre det i en periode for å signalisere misnøye ovenfor NATO.

4 Analyse

Dette kapitlet starter med en beskrivelse av NATO-aktiviteten i nordområde i perioden 2014 til 2022. Den vil vise at NATO-aktiviteten er økende og hvordan variablene *nasjonalitet*, *kontinuitet*, *nærhet* og *kapabilitet* er analysert mot NATO-aktiviteten.

Deretter presenteres den russiske aktiviteten i nordområdene i perioden 2014 til 2022. Gitt at en eventuell russisk respons, som svar på NATOs aktivitet, må kunne registreres innen perioden 2014 til 2022 er det bare kategoriene direkte og militær eller forskjøvet i tid oppgaven kan vurdere inne rammene av forskningsprosjektet. Kategoriene indirekte og komme en annen plass enn i nordområdene er utenfor denne oppgavens omfang. Den samlede aktiviteten er deretter presentert i en figur i delkapittel 4.3. Figuren vil avslutningsvis vil bli bruk for å drøfte oppgavens to hypoteser og vurdere om de russiske aktivitetene anses som eskalerende, eller om NATOs avskrekking har fungert.

Figuren i delkapittel 4.3 Tidslinje for militær aktivitet nordområdene i årene 2014 til 2022 er laget av forfatteren. Det er en forenklet fremstilling av data som kom ut av analyseverktøyet som ble brukt til å utføre innholdsanalysen.

4.1 NATOs militære aktivitet 2014 til 2022

Undervannsoperasjoner. Angrepsubåter i Nord

Datainnsamlingen viser at den allierte ubåttaktiviteten har økt jevnt i årene fra 2014 til 2022. Bare i perioden fra 2009 til 2018 var det en tredobling i antall anløp til det norske sjøterritorium (Hem, 2022; P. A. Johansen, 2019). I 2021 utga Direktorat for Strålevern og Atomsikkerhet (DSA) en rapport hvor de beskrev at «Fra 10-15 anløp i året for noen år siden, mottar Norge nå 30-40 anløp i året av franske, britiske og amerikanske reaktordrevne ubåter». I samme rapport beskriver DSA at det tidligere var Haakonsvern som ble benyttet som havn, mens det i de senere årene har vært betydelig flere anløp til Hekkingen, i ytre del av Malangen utenfor Tromsø. Dette begrunner DSA med at den sikkerhetspolitiske situasjonen har ført til at det er et behov for en permanent anløpshavn i Nord-Norge (DSA, 2021, s. 1–2). Det kan dermed slås fast at den allierte ubåttaktiviteten i nordområdene er økende, og det er *amerikanske*, *britiske* og *franske* ubåter som patruljerer området.

Når det gjelder hvilke type ubåter som opererer i nord og hvilke oppdrag de er på, er det særdeles krevende å kartlegge, men det finnes noen indikasjoner.

Flere amerikanske angrepsubåter er avbildet i nordområdene, og ved flere anledninger har US Navy tilkjennegitt deres tilstedeværelse i pressemeldinger (Nilsen, 2019e; Sjøforsvaret, 2021; Staalesen, 2019a). Særlig et av besøkene var utenom normalen. I august 2020 la USS Seawolf til kai i Tromsø. USS Seawolfs operasjonsområde er i Stillehavet. Dette er en meget stillegående ubåt, og den korteste ruten fra dens hjemmebase i Kitsap Washington til Tromsø, er via Polhavet (US 6th Fleet Public Affairs, 2020b; Vavasseur, 2020). Det unormale er at USN prioriterer en av sine mest moderne ubåter til nordområdene heller enn Sør-kinahavet. Det kan vise at konkurransesituasjonen i denne regionen er viktig for amerikanerne.

Den alliert ubåttaktiviteten i nordområdene bør sees i sammenheng med den amerikanskledede forskningsøvelsen Ice Exercise. Øvelsen pågår på Stillehavssiden av Arktis og er relevant i denne sammenheng fordi den kan gi kontekst til hvilke typer oppdrag allierte ubåter utfører i Arktis.

Ice Exercise (ICE) har historikk tilbake til 1980-tallet. Øvelsene har til hensikt å forske på, teste og evaluerer operative ubåters evne til å fungere effektivt i et arktisk klima. Øvelsen skal skaffe USA og allierte et konkurransefortrinn, eller taktisk fordel, ved operasjoner i polare strøk, fordi det er særlig viktig for USA å kunne bruke angrepsubåter under polisen for å lokalisere motstanderens SSBN. Tøktet gjennomføres annethvert år, og et ukjent antall angrepsubåter deltar, også britiske. US Navy har siden 2014 anvendt en meget aktiv kommunikasjonsstrategi for å promotere forskningstøktene, som å publisere filmer av angrepsubåter som bryter opp gjennom isen. På denne måten signaliserer USA at de, og allierte opprettholder ferdigheter og kunnskap knyttet til ubåt- og antiubåtoperasjoner i Arktis (Koenig, 2022; Naval Postgraduate School, 2016; Navy Lookout, 2018; Newton, 2008; U.S. Navy, 2014, 2018, 2020).

Datainnsamlingen viser at alliert ubåttaktivitet i nordområdene er økende i perioden 2014-2022. Ubåtenes oppdrag er sannsynligvis å lokalisere russiske ubåter og følge dem, og finne russiske SSBN er sannsynligvis av høyest prioritet. Dermed er det mulig å vurdere den allierte ubåttaktiviteten mot de utvalgte variablene.

Ubåttaktiviteten utføres av *britiske, franske og amerikanske* angrepsubåter. De allierte ubåtene har patruljert i regionen nærmest *kontinuerlig* siden den kalde krigen (Dismukes, 2020, s. 15). Ubåtene opererer sannsynligvis *nært* de russiske ubåttbasene og i de farvann hvor de med størst sannsynlighet vil lokalisere russiske SSBN.

Den kontinuerlige tilstedeværelsen har mulig gitt Vesten et vedvarende pressmiddel mot den russiske annenslagsevnen. Det kan gjør at Russland er *sensitiv* for den allierte ubåtaktiviteten i nordområdene.

Ubåtoperasjoner er én måte å lokalisere russiske ubåter. Anti-ubåtoperasjoner (ASW) er en annen metode.

Overflateoperasjoner. Anti-ubåtoperasjoner

Anti-ubåtoperasjoner innebærer å lokalisere, følge og om nødvendig ødelegge fiendens ubåter. Det kan gjøres på mange måter og normalt jobber overflate og luftenheter sammen for å løse oppdraget. I tillegg kreves det et solid støtteapparat for å gjennomføre etterretningsanalyse for å snevre inn søksområdet. Allierte anti-ubåtoperasjoner i nordområdene var nærmest fraværende på 2000- og første halvdel av 2010-tallet, og alliansens ferdigheter innen ASW var i den perioden nedadgående (Glynn, 2018). Havområdet mellom Grønland, Island og Storbritannia (GIUK-gapet) og området mellom Norge og Bjørnøya (Bear-gap) var under den kalde krigen viktige områder for å holde kontroll på og hindre sovjetiske angrepsubåters tilgang til Atlanterhavet. I dag har disse havområdene samme betydning og NATO-alliansen øver igjen på anti-ubåtoperasjoner i disse farvannene (Woody, 2020). De allierte anti-ubåtoperasjonene kan derfor betegnes som økende i nordområdene i perioden.

En av NATOs øvelser som synliggjør dette er øvelsen Dynamic Mongoose (DYMO). Den er avholdt hvert år i perioden 2014 til 2022. Hensikten med øvelsen er å trene fartøyer og fly i å detektere, klassifisere, og følge ubåter. Deltagende nasjoner er normalt Frankrike, Tyskland, Storbritannia, Polen og Norge. USA deltok med overflateenheter for første gang i 2017. Det påfølgende årene vekslet USA med å delta enten med overflate-, luft- eller undervannsenheter (Beale, 2015; CMRE, 2017; Eckstein, 2020; Naval Technology, 2014; Nilsen, 2018b, 2021d; Public Affairs Office MARCOM, 2022; Staalesen, 2017a, 2019a).

Det pågikk også skarpe anti-ubåtoperasjoner i nordområdene i perioden. Et eksempel er fra 2020, der en russisk ubåt kolliderte med slepesonaren til en britisk Type 23 fregatt. Den britiske fregatten holdt da på med anti-ubåtoperasjoner for å lokalisere den russiske ubåten (Nilsen, 2022a).

Deltagende nasjoner i anti-ubåtoperasjoner i nordområdene er de fleste *nordeuropeiske NATO-land*. Anti-ubåtøvelsen Dynamic Mongoose er blitt gjennomført hvert år i perioden 2014 til 2022. Det er derfor rimelig å anta at anti-ubåtoperasjoner har pågått *kontinuerlig* i perioden 2014 til 2022. Fordi øvingsaktiviteten DYMO pågår i havområdene mellom Norge og Island, er aktiviteten dermed i god

avstand fra de russiske basene på Kola. Sammenlignet med den russiske trusseloppfatningen er denne aktiviteten sannsynligvis oppfattet i Russland som *ikke-sensitiv*.

Overflateoperasjoner. Destroyere og hangarskip

NATOs oppmerksomhet mot nordområdene og Arktis har vært økende i parallell med at Russland har blitt mer selvhevdende i utenrikspolitikken. I perioden har NATOs overflateenheter operert i nordområdene jevnlig, for eksempel på øvelsene Dynamic Mongoose (DYMO) og Cold Response (Beale, 2015; Forsvaret, 2022f; Naval Technology, 2014; Staalesen, 2017a). NATOs aktivitet har gradvis økt, og spesielt siden 2017, her er noen eksempler. På DYMO 17 deltok for første gang en Arleigh Burke-klasse destroyer. Fra 2017 og fremover patruljerer amerikanske overflatefartøyer nordområdene stadig oftere. Datainnsamlingen viser også at amerikanske destroyere som regel har en til to patruljeperioder i nordområdene hvert år i årene 2017 til 2022 (Claudy & Meadows, 2020; Collins, 2020; Eckstein, 2020; NATO, 2021b; Rognstrand, 2020; US 6th Fleet Public Affairs, 2019, 2019, 2020a, 2020c; US Navy, 2019, 2020). Og i 2018 gjennomføres NATO øvelsen Trident Juncture 18. Den inkluderte et stort antall allierte overflatefartøyer, blant dem et amerikansk hangarskip.

Carrier Strike Groupe 8 med hangarskipet USS Harry S. Truman deltok ikke direkte i Trident Juncture 18, men opererer og trener i Vestfjorden parallelt med øvelsen. Det var første gang siden 1980-tallet at et amerikansk hangarskip hadde operert i Vestfjorden (Karlsen, 2018; Lehman, 2018; Watkins, 1986).

I mai 2020 gjennomførte allierte overflate enheter for første i perioden operasjoner i østlig deler av Barentshavet. Tre Arleigh Bruke-klasse destroyere og en Type 23 fregatt fra Royal Navy deltok på operasjonen, støttet av et amerikansk logistikkfartøy. Enhetene seilte inn i østlige Barentshavet til like nord for de russiske basene på Kola (Claudy & Meadows, 2020; US 6th Fleet Public Affairs, 2020a).

Samme år ble USS Ross i nordområdene over sommeren og gjennomførte samøving med en norsk korvett. I september 2020 gjennomføres en ny overflateoperasjon I Barentshavet. USS Ross gjennomførte operasjonen sammen med en britisk Type-23 og den norske fregatten KNM Thor Heyerdahl. USS Ross returnerte til østlige Barentshavet i slutten av oktober 2020, og patruljerte området på egenhånd i omtrent to uker (Collins, 2020; Rognstrand, 2020; US 6th Fleet Public Affairs, 2020c; US Navy, 2020).

I mars 2021 returnerte også KNM Thor Heyerdahl til Barentshavet på egenhånd. Oppdraget var å overvåke missilskyting fra den nye russiske fregatten Gorshkov. Oppdraget ble utført sammen med et britisk overvåkingsfly av typen RC-135W (Forsvaret, 2021b; Ministry of Defense of Russia, 2021b; Nilsen, 2021b).

Basert på overnevnte er det tydelig at også den allierte overflateaktiviteten i nordområdene kan betegnes som økende. I tillegg er det klart at de fleste *nordeuropeiske landene* deltar med overflateenheter på øvelser eller operasjoner i nordområdene i perioden. Overflatefartøyene er derfor *kontinuerlig* til stede i hele perioden.

Relatert til allierte overflateoperasjoner i nordområdene mener jeg det er tre *brudd* som er av betydning. Det første *bruddet* er i 2017 da *amerikanske* destroyere på ny patruljerer denne regionen. Det andre *bruddet* er da det amerikanske *hangarskipet USS Harry S. Truman* opererte i Vestfjorden høsten 2018. Og det tredje *bruddet* er da amerikanske destroyere begynte å patruljere østlige deler av Barentshavet i 2020. De to sistnevnte vurderes som *nært* de russiske basen på Kola.

I tillegg til å operere nært russiske baser, er de amerikanske destroyerne og hangarskipet utrustet med våpensystemer som russerne er *sensitive* for. De amerikanske destroyerne av Arleigh Burke-klassen er utrustet med både langtrekkende presisjonsvåpen (TLAM) og inngår i NATOs ballistiske missilforsvarssystem (BMD). Det er dermed sannsynlig at russerne anser de allierte overflateoperasjonene i Barentshavet som en provokasjon.

Undervanns- og overflateoperasjoner er en kontinuitet i nordområdene i hele perioden. Momenter ved disse operasjonene kan oppfattes som provoserende av Russland. I luftdomenet er allierte fly tilsynelatende fraværende i 2014 og 2015.

Luftoperasjoner. Etterretning, overvåking og rekognosering (ISR)

Norske maritime patruljefly operere jevnlig i nordområdene i hel perioden. Det er derimot først i 2016 at amerikanske maritime patruljefly starter operasjoner i nordområdene. Med unntak av 2016 og 2017 gjennomfører amerikanske og britiske overvåkingsfly patruljer i nordområdene en til to ganger i året. Det er fly av typen P-8, RC-135 og KC-135 som gjennomfører patruljene. Dette er flytyper som er laget for maritim overvåking og etterretningsoppdrag (Bentzrød, 2018b; Nilsen, 2020c, 2021b, 2021e, 2022e; Persen, 2016; Sørensen, 2019; US Air Force, 2023).

Perioden til de utenlandske maritime overvåkingsflyene patruljerer i Nord sammenfaller i tid og rom med den russiske øvelsen Grom. Grom er en årlig øvelse hvor Russland trener den kjernefysiske triaden og hele kommandokjeden. Normalt innebærer det blant annet skarpskyting med missiler i Barentshavet (Bugos, 2022; IISS, 2019).

Datagrunnlaget viser at den allierte maritime overvåkingsaktiviteten i nordområdene ikke er økende. Innenfor variabelen *nasjonalitet* utføres den av Norge, USA og Storbritannia. Videre er aktiviteten *kontinuerlig*. Det at amerikanske og britiske fly begynte å patruljere i nordområdene i 2016 noe som oppgaven anser til å være er *brudd* ovenfor Russland. Dessverre er det ikke mulig å si noe om avstanden som allierte fly har til de russiske basene. Dermed kan ikke variabelen *nærhet* vurderes. I lys av den russiske trusselsoppfatningen kan denne type operasjoner anses som *ikke-sensitive*. Gjensidig overvåkning og etterretningsinnhenting er blitt en del av normalbilde i forholdet mellom Vesten og Russland. Det er dermed lite sannsynlig at den allierte luftbaserte ISR-aktiviteten i nordområdene oppfattes som provoserende, selv om den er rettet mot øving av den russiske kjernefysiske triaden.

En annen alliert luftaktivitet som derimot kan oppfattes som er trussel er operasjoner med de amerikanske langtrekkende og *lavsignatur* bombeflyene i US Bomber Task Force (BTF).

Luftoperasjoner. USAs Bomber Task Force

US Bomber Task Force (BTF) er en flåte av USAs langtrekkende strategiske bombefly og består av tre flytyper; *B-52*, *B-1* og *B-2*. Flyene leverer ildkraft på lang avstand og ser ikke selv målet som skal beskyttes. Flyene tenger måldata levert fra andre sensorer⁹. Det vanlige er at måldata kommer fra enten rom-, luft- eller bakkebaserte sensorer. Hensikt med BTFs operasjoner i Europa, i årene etter 2014, har vært å øke allierte og partners evne til å samvirke med flyene, og signalere USAs vilje til å forsvare sine allierte. Tilstedeværelsen er tiltenkt å være avskrekkende ovenfor Russland (US Air Force PAO, 2022; Watts et al., 2022a, s. 101).

BTFs operasjoner i nordområdene foregikk i to faser. Den første perioden er frem til 2019, det var lite BTF aktivitet i denne perioden. I august 2016 gjennomførte tre B-52 og to B-2 øvelser som involverte angrepsflyvning over Nordpolen. I september samme år fløy en B-52 fra en base i England og gjennomførte et tokt i østlige og nordlige deler av Barentshavet. Illustrasjonen på neste side viser ruten som ble fløyet (Nilsen, 2016b, 2018e).

⁹ Posisjon på hvor missilene og bombene skal treffe. Kan også inkludere posisjonsdata på enheter i målområdet hvis missilet kan diskriminere mellom forskjellige fiendtlige plattformer.

Illustrasjon 4.1.1 viser ruten til den amerikanske B-52 som flyr i Barentshavet høsten 2018 (Nilsen, 2018e).

Den andre fasen i BTFs tilstedeværelse i nordområdene begynner høsten 2019. Nå innledet BTF et tettere samarbeid med de nordiske landene. I de påfølgende årene øver fly tilhørende BTF i nordområdene flere ganger årlig. Luftoperasjonene med flyene fra BTF veksler mellom å drive samtrening med de nordiske landene i deres luftrom, og gjennomføre tokt til det østlige Barentshavet. Ved gjennomføring av tokt til Barentshavet er flyene ofte støttet av britiske tankfly av typen *KC-135*. I perioder er BTF stasjonert ved flybaser i Europa, andre ganger flyr det fra hjemmebasene i USA. (Eisenträger & NTB, 2020; Forsvaret, 2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2021a, 2021d, 2021e, 2021f, 2021g, 2021h, 2022a, 2022c, 2022d; Nilsen, 2019d, 2020b).

I februar 2021 øker tilstedeværelsen ytterligere. I en periode fra februar til april er et detasjement av B-1 bombefly permanent stasjonert på Ørlandet-militærbase. Flyene fløy, øvde og trente hyppig i hele perioden. Det viser at amerikanske bombefly kan benytte baser i Norge for operasjoner i nordområdene. Det kan gi flyene økt utholdenhet for operasjoner både i nordområdene, og eventuelt Østersjøregionen. Deployeringen ble avsluttet med en omfattende øvelse som involverte norske *F-35* og amerikanske B-1 som fløy ut fra Ørlandet. B-2 som fløy ut fra Whitman Air Force Base i Missouri (USA) og ildledere fra Forsvarets Spesialstyrker (FS). Bombeflyene droppet bomber mot Forsvarets skytefelt i Trøndelag. Øvelsen ble filmet og lagt ut på Youtube av Forsvaret (Forsvaret, 2021a, 2021c).

I november 2022 tiltok kompleksiteten i øvelsene ytterligere. På en ukjent lokasjon i Norge øver amerikanske B-52, U-2 og et KC-135 etterretningsfly sammen med norske overflateenheter, ubåt og

spesialstyrker fra Forsvaret. Øvelsen er støttet av rombaserte sensorer. Antall deltagende enheter og hvilke egenskaper disse har, norske kapabiliteter og soldater kan operer sammen med de amerikanske bombeflyene (Forsvaret, 2022e; Nilsen, 2022f).

Samtidig som denne øvelsen pågikk, gjennomførte US Special Operation Wing en vellykket testskyting av langtrekkende kryssermissiler på Andøy Space Senter sitt skytefelt utenfor Andøya. Det var oppsiktsvekkende fordi kryssermissilene var droppet fra et amerikansk C-130 transportfly. Det er en plattform som ikke er bygd for dette formålet og ikke gjort før utenfor USA (Forsvaret, 2022e; Nilsen, 2022f).

Datagrunnlaget viser at allierte luftoperasjoner med langtrekkende bombefly i nordområdene er økende i perioden. De nasjonene som deltar i aktiviteten er de *Nordiske landene, Storbritannia og USA*. BTFs operasjonsmønster ble endret i 2019 da de økte samtrentingen med de nordiske landenes militære styrker. Derfor kan aktiviteten betegnes som et *brudd* med tidligere praksis. I tillegg representerer enheten tilknyttet BTF militære kapabiliteter som Russland er *sensitive* for. Basert på dette kan det forventes en respons fra Russland på BTF sine operasjoner i nordområdene.

Til nå er NATO-aktiviteten delt opp i underkategoriene undervanns-, overflate-, og luftoperasjoner. Det har også pågått store NATO-øvelser i nordområdene i perioden som er relevante å ta med i analysearbeidet.

Store allierte øvelser i nordområdene

Øvelsen Cold Response er en norsk arrangert vinterøvelse som holdes i mars hvert partallsår. Det deltar normalt et sted mellom 10 000 og 30 000 soldater på disse øvelsene, *fra en rekke NATO-land*. Øvelsen pågår på sjøen, i luften og på land. Målet med øvelsene er å trene forsterkning av Norge. Et viktig moment ved øvelsen for Norge, er samarbeid med de norske totalforsvarsaktørene (Forsvaret, 2022f).

På Cold Response er gjennomført siden 2006 og er en *kontinuerlig* hendelse i regionen. Øvelsen holdes med overlegg i en viss *avstand* fra Russland og skal primært omfatte aktivitet som er *ikke-sensitive* for Russland. I 2018 ble ikke Cold Response avholdt. Det var fordi øvelse Trident Juncture ble avholdt dette året.

Trident Juncture 18 omfattet rundt 50 000 soldater fra både NATO-land og partnernasjoner. Det deltok omtrent 250 fly og 65 krigsskip på øvelsen. Øvingsområdet for landstyrkene var i Sør-Norge, mens

øvingsområdet for maritime og luftstyrker inkluderte i tillegg Nord-Atlanteren, deler av Østersjøen og Island samt luftrommet over Sverige og Finland. Trident Juncture var den største NATO-øvelsen som var gjennomført siden 1980-tallet, og under øvelsen skulle NATO øve på å forsterke Norge militært. Det inkluderte overføring av militære styrker og materiell over Atlanterhavet (NATO, 2018).

Opgaven anser at Trident Juncture representerer et *brudd* i øvings- og operasjonsmønsteret i nordområdene. Den arrangeres i *avstand* fra Russland, men er samtidig så nært at reaksjonstiden for Russland er kort. Det deltar derimot flere enheter og plattformer som har våpensystemer som Russland er *sensitive* for. Blant det langtrekkende bombefly, TLAM, BMD kapable enheter, hangarskip, femte generasjonsjagerfly med mer.

En annen stor NATO-øvelse som er arrangert i nordområdene i perioden er Formidable Shield som ble avholdt våren 2021.

Øvelse Formidable Shield er en øvelse som skal trene NATOs missilforsvarskonsept, spesielt det ballistiske missilforsvarskonseptet (BDM). Øvelsen ble avholdt i havområdene mellom Hebridene og Andøya. Deltagende nasjoner var Belgia, Danmark, Frankrike, Tyskland, Italia, Nederland, Spania, Storbritannia, USA og Norge. Den involverte mer enn 16 krigsskip og 31 fly. I 2021 var det fjerde gangen øvelsen ble avholdt (Burdick, 2021; NATO, 2021a, 2021b).

Øvelse Formidable Shield er gjennomført flere ganger og representerer en *kontinuitet*. Øvelsen avholdes i *avstand* fra Russland. Samtidig er øvingsmålet å trene NATOs ballistiske missilforsvarssystem, og de deltagende enhetene har denne kapabiliteten om bord. Det er et system som Russland er *sensitiv* for.

I dette kapittelet er det vist at NATOs militære aktivitet er økende i både det maritime- og luftdomenet i perioden 2014-2022. Aktiviteten er analysert og vurdert mot variablene *nasjonalitet*, *kontinuitet*, *nærhet* og *kapabilitet*. Gjennom denne analysen er det flere av NATO-aktivitetene som kan virke provoserende for Russland: allierte ubåtoperasjoner i Barentshavet; overflateoperasjoner med amerikanske destroyere i Barentshavet start 2018; hangarskipoperasjoner i Norskehavet 2018; øvelsene Trident Juncture 2018; BTF permanente tilstedeværelse fra 2019; og Formidable Shield 2021.

Andre NATO-aktiviteter er utført på avstand og skal ifølge funnene til Watts et al. (2022a) kunne ha en avskrekkende effekt på Russland. I neste underkapittel blir de russiske militære aktivitetene redegjort for. Den russiske aktiviteten kan deles i den som er innenfor det normale operasjonsmønsteret og det som er avvik fra normalen. I drøftingen blir denne aktiviteten vurdert opp mot NATO aktivitet, og om konsekvensen er eskalerende, eller om NATOs avskrekking har fungert.

4.2 Russisk militær aktivitet 2014 – 2022

I relasjon til NATOs militære aktivitet i nordområdene kan den russiske aktiviteten deles i to kategorier; de som pågår uanfektet og uavhengig av NATOs aktivitet og de som kan være en konsekvens av NATOs aktivitet. I den første kategorien er øvelser, patruljer og aktivitet som er gjentakende og har pågått over tid. De er betegnet som *normalt operasjonsmønster*. I den andre kategorien er det aktivitet som *avviker* fra det normale operasjonsmønsteret.

Jeg skal først redegjøre for den russiske aktiviteten som gjennom analysen kan vurderes til å pågå uanfektet NATOs militære aktivitet; *normalt operasjonsmønster*. Deretter presenteres de russiske aktivitetene som *avviker*.

Normalt operasjonsmønster

Det meste av den russiske militære aktiviteten i nordområdene i perioden 2014 til 2022 kan betraktes som normalt innenfor rammene av hva som kan forventes av en stor fellesoperativ styrke som Nordflåten. Det normale operasjonsmønsteret har flere forhold som er gjentakende eller vedvarende over tid. Det er sommerpatruljer gjennom Nordøstpassasjen; årlige øvelser av den kjernefysiske triaden; symmetrisk og lite tids-forskjøvet respons på store NATO-aktiviteter; alarm og beredskapsøvelser (SNAPEX); og flyvninger av langtrekkende bombefly på tokt utenfor russisk nærrområde.

Det første forholdet handler om at overflatefartøyene i Nordflåten gjennomførte i perioden 2014-2017 årlige tokt gjennom Nordøstpassasjen i sommerhalvåret. Patrulje ble kombinert med både maritime- og amfibiske øvelser i Arktis. I 2016 deltok Stillehavsfåten på øvelser med Nordflåten i forbindelse med sommertoktet. Det er første gang de to store russiske flåtene har øvd sammen. (Nilsen, 2017a; Staalesen, 2016). Oppgaven har ikke klart å avdekke hvorfor toktene ikke ble gjennomført i årene etter 2017.

Det andre forholdet handler om at med unntak av 2020 og 2021 har Russland gjennomført årlige øvelser av de militære styrkene som inngår i den kjernefysiske triaden. Enkelte av årene er denne øvelsen gitt navnet *Grom*. For Nordflåten innebærer øvelsene ofte skarpskyting med ballistiske missiler fra neddykkede SSBN (European Leadership Network, 2016; IISS, 2019; Nilsen, 2015, 2016c, 2016d, 2017b; Staalesen, 2015). I 2022 gjennomfører Russland øvelser av kjernefysiske styrker to ganger (Richard, 2022). Dette er et avvik som omtales mer i neste underkapittel.

Det tredje forholdet handler om at Russland gjennomfører alarm og beredskapsøvelser (SNAPEX) i nordområdene jevnlig. Øvelsene er gjennomført i 2015, 2018 og 2020. Egenarten til denne type øvelser er at de er uannonserte, altså ikke varslet, både for de involverte og i kommunikasjonen mellom NATO og Russland (European Leadership Network, 2016; Nilsen, 2018c; Staalesen, 2020).

Det fjerde forholdet handler om at langtrekkende bombefly av typen TU-160 Blackjack jevnlig gjennomfører tokt over Polhavet, Norskehavet og Nordsjøen. Dette er den russiske bombefly ekvivalenten til de amerikanske B-1, altså langtrekkende strategiske bombefly. Hyppigheten i patruljene til denne flytypen kan virke å være svakt økende i årene 2020 til 2022 (Ministry of Defense of Russia, 2020, 2021a; Nilsen, 2018a, 2019a, 2020a, 2020d, 2021a, 2021e; North American Aerospace Defense Command, 2020).

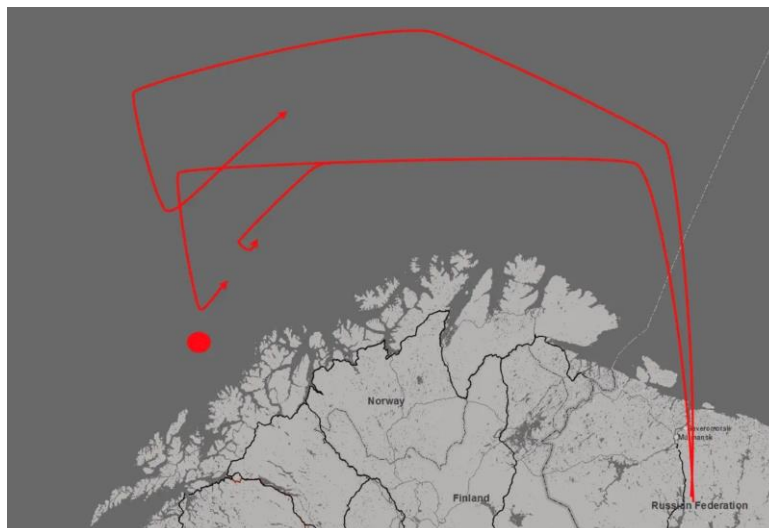
Selv om det er flere forhold ved operasjonsmønsteret til Nordflåten som er gjentakende og forutsigbart er det noe aktivitet som avviker fra normalen. I neste underkapittel beskrives den aktiviteten som avviker fra det normale operasjonsmønsteret.

Avvik fra normalen

Det er flere eksempler på at den russiske aktivitet avviker fra det normale operasjonsmønsteret. Disse er: simulerte flyangrepene mot NATO fartøy og norske byer i 2017 og 2018; reaksjonene på øvelse Trident Juncture 18; de russiske øvelsene Ocean Shield og Grom i 2019; uteblivelse av øvelse Grom i 2020; øvelse Grom i 2022; brudd i russisk reaksjonsmønster før og etter 2018; og stadig økning i volum og omfang av øvings- og patruljevirkomheten.

I 2017 og 2018 fløy russiske jagerfly simulerte flyangrep mot Vardø, NATO-fartøyer deltagende på øvelse Dynamic Mongoose og mot Bodø. Denne adferden er det første eksempelet på at Russland avviker fra det normale reaksjonsmønsteret i perioden.

Mars 2017 simulerte ni russiske jagerfly flyangrep mot Vardø. I mai samme år er det NATO-fartøyene som deltar på øvelse DYMO17 som blir utsatt for de simulerte russiske angrepene. Tolv russiske jagerfly simulerte da angrep på NATO-fartøyene. Senere samme måned fløy russiske bombefly i angrepsprofil mot Bodø. I februar 2018 fløy igjen russiske jagerfly simulerte angrep mot Vardø. 11 jagerfly deltok i det simulerte angrepet på Vardø i 2018 (Bentzrød, 2018a; Norum, 2018; Persen, 2019b). Illustrasjon 4.2.1 viser de russiske fly-profilene mot NATO-fartøyene.

Illustrasjon 4.2.1: Russiske simulerte flyangrep mot NATO-fartøy som gjennomfører øvelse *Dynamic Mongoose* i mars 2017. Illustrasjonen er laget av Etterretningstjenesten (Persen, 2019b).

Under NATO øvelsen Trident Juncture i november 2018 skjer det som oppgaven anser som det andre avviket i det russiske operasjonsmønsteret. Russland sender da ut enheter fra både Nordflåten og Østersjøflåten for å skygge NATO-fartøyene som øver i Norskehavet. Østersjøflåten opererer normalt ikke nord for Shetland. Derimot under Trident Juncture 18 seilte de russiske Østersjøfartøyene nord til de var på høyde med Lofoten for å følge NATO-fartøyene. Russland sendte også de strategiske bombeflyene TU-160 Blackjack og maritime patruljefly av typen TU-142 Bear-F og IL-68 May på patrulje for å overvåke NATO-øvelsen (Furuly et al., 2018; Staalesen, 2018).

I tillegg til å følge NATO-fartøyene, og overvåke fra luften, sendte Russland ut et varsel (NOTAM) om at de russiske fartøyene skulle gjennomføre skarpsskyting med missiler i havområdene nordvest for Møre og Romsdal. Havområdet som Russland annonserte for skrapsskyting, var det samme havområdet som NATO-fartøyene benyttet for øvelse Trident Juncture 18. Russland la dermed skytefeltet oppå NATOs øvingsområde. Den russiske missilskytingen derimot ble ikke gjennomført og det ble heller ikke gitt noe grunn til at den ble kansellert (Åtland et al., 2022, s. 73–75). Norge ble også utsatt for jamming av GPS-signaler i Finnmark under øvelsen (Persen, 2019a).

Det russiske reaksjonsmønsteret under Trident Juncture 18 avviker av flere grunner. Den første er at de russiske reaksjonene kommer samtidig som NATO-øvelsen pågår. Den andre er at de russiske fartøyene seiler tett på NATOs fartøy. Den tredje er at Russland annonserer skarpsskyting med missiler på toppen av NATOs øvingsområde, og den fjerde er at Russland sender fartøyer fra Østersjøflåten for å skygge NATO-fartøy i Norskehavet.

Påfølgende år, i 2019 oppstår det oppgaven anser som det tredje og fjerde avviket. Den maritime øvelsen Ocean Shield og øvelse Grom økte i omfang dette året. Dette var de største maritime og kjernefysiske øvelsene Russland hadde gjennomført siden Sovjetunionens fall.

I juli 2019 avholdt Russland den maritime øvelsen Ocean Shield. Østersjøflåten og Nordflåten deltok på øvelsen. Øvingsområdet gikk fra Østersjøen via Nordsjøen til Barentshavet, og øvelsen var mye større enn annonsert. Det meste av fartøy og luftstyrker tilknyttet til to flåtene deltar på øvelsen. Også denne gang varsler Russland om at det skulle gjennomføres skarpskyting med missiler i Norskehavet. Skyteøvelsen ble derimot ikke gjennomført (Archus, 2019; Nilsen, 2019b; Staalesen, 2019b, 2019c).

Grom 2019 gjennomføres i oktober 2019 og er den største øvelsen av kjernefysiske styrker på mange år. Øvelsen involverer alle elementer i den russiske kjernefysiske triaden og det er bemerkelsesverdig av to årsaker. Den første er volumet av deltagende enheter og avdelinger som deltar. Den andre årsaken er at Russland er veldig åpen om hva de øver og trener på. Dermed har øvelsen et klart element av signalering og kommunikasjon både til det russiske folk, men også det internasjonale publikum; og kanskje aller mest rettet mot Vesten (IISS, 2019; Richard, 2022).

I tilknytning til den kjernefysiske øvelsen seiler Nordflåten ut et stort antall ubåter på patrulje i Barents- og Atlanterhavet. Ubåtoperasjonen involverer 10 russiske ubåter av alle typer. Målsetningen med øvelsen blir fra vestlig hold hevdet å være at de russiske ubåtene skal vise at de fremdeles kan komme seg til den amerikanske østkysten uten å bli oppdaget (Nilsen, 2019c; Strand, 2019).

Det fjerde avviket anser oppgaven er at øvelse Grom 2021 ble ikke avholdt, men utsatt til februar 2022. Angivelig ble den utsatt på grunn av koronapandemien. Samtidig gjorde utsettelsen av russiske myndigheter kunne øve og sette egne kjernefysiske styrker på den høyeste beredskap like før invasjonen av Ukraina (Lozovenko, 2022).

Det femte avviket anser oppgaven derfor til å være tidspunktet for øvelse Grom i 2022, og at det ble gjennomført to kjernefysiske øvelsene dette året. I februar 2022 ble de russiske kjernefysiske styrkene satt på beredskap, og gjennomførte fullskala øvelser like i forkant av invasjonen av Ukraina (Richard, 2022).

I oktober 2022 gjennomførte så Russland enda en øvelse av de kjernefysiske styrkene. Også denne gangen ble alle elementer av den kjernefysiske triaden testet, og flere skarpskytinger ble gjennomført. I oktober dette år ble den russiske øvelsen avholdt parallelt med at NATOs øvelse av kjernefysiske styrker; øvelse Stedfast Noon ble gjennomført i Europa (Kristensen, 2022; Nilsen, 2022c, 2022d).

Det sjette avviket vurderer denne oppgaven er at Russland har gått fra å ha liten til ingen respons på NATOs tilstedeværelse før 2018, til en symmetrisk og eskalerende respons i årene etter. Både før og etter kunne responsen være tids-forskjøvet; altså at Russland gjennomfører en øvelse eller operasjon like i forkant eller etterkant av NATO-aktiviteten.

I årene 2014 til 2016 var det lite til ingen militær reaksjoner på NATO-øvelsene Cold Response og Dynamic Mongoose. I årene etter var den russiske responsen resolutt og ofte symmetrisk. Den russiske responsen er noen ganger forskjøvet i tid, eksempelvis:

I april 2019 fløy to Tu-160 Blackjack eskortert av MiG-31 på patrulje i Norskehavet to ganger på en uke. Flyvningene ble gjennomført samtidig som amerikanske B-52 opererte ut fra en base i England (Nilsen, 2019a).

I juli 2019 gjennomføres NATOs årlig anti-ubåtøvelsen Dynamic Mongoose i Norskehavet. Den russiske responsen er å sende ut to Steregushchiy-klasse korvetter fra Østersjøflåten for å skygge NATO-øvelsen (Staalesen, 2019a).

I mars 2020 fløy to TU-160 Blackjack på patrulje fra Barentshavet til Biscaya. Det russiske bombeflytoktet gjennomføres like før NATO øvelsen Cold Respons 20 og samtidig som norsk F-35 jagerfly trener sammen med amerikanske B-1 bombefly i nordområdene (Nilsen, 2020a, 2020b).

I januar og igjen i februar 2021 gjennomfører to TU-160 Blackjack tokt i Barentshavet og over Polhavet. Toktene som gjennomføres i forkant av at et detasjement av B-1 bombefly skal være stasjonert på Ørlandet (Forsvaret, 2021a; Nilsen, 2021a; Staalesen, 2021).

I mai 2021 da NATO avholdt øvelse Formidable Shield seilte Nordflåten ut de to største overflateenhetenes kryssere Peter Vilikey av Kirov-klassen og Marshal Ustinov av Slava-klassen. Sjefen for Nordflåten anklaget NATOs militære aktivitet for å være provoserende og en trussel mot stabilitet og sikkerhet i regionen (Forsvarsdepartementet i Russland, 2021; NATO, 2021a; Nilsen, 2021c).

I mars 2022 ble Cold Response 22 avholdt. Russland har da krysseren Peter Vilikey av Kirov-klassen og en Udaloy-klasse fregatt på patrulje i Norske- og Barentshavet. Russland oppretter også denne gang et skytefelt like i nærheten av området som NATO-enhetene øver i¹⁰. I etterkant av Trident Juncture 18

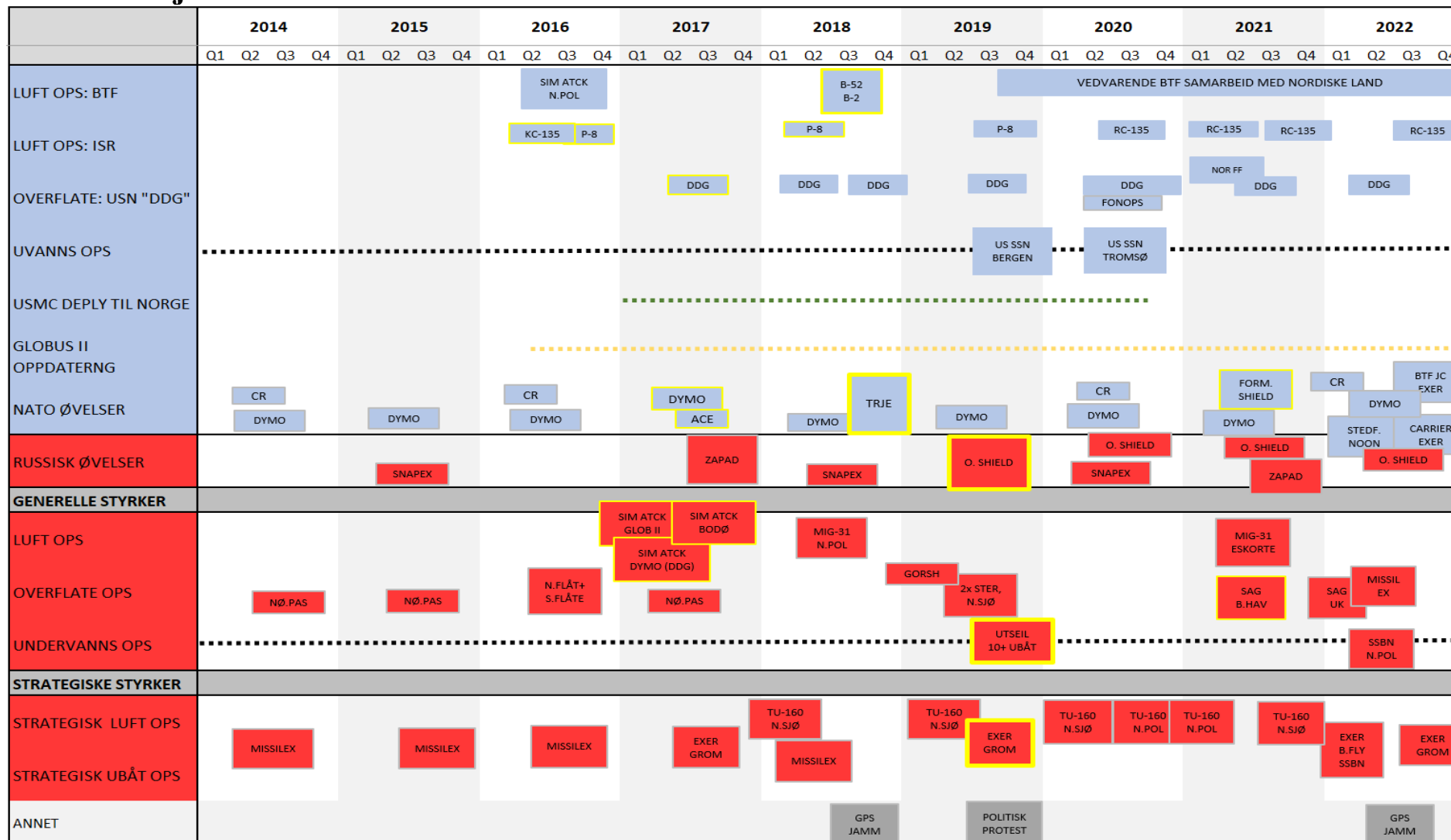
¹⁰ På det åpne hav kan krigsskip gjennomføre skyteøvelser etter nasjonale sikkerhetsregler så lenge det ikke er til fare for andre. Skyteaktiviteten varsles til luftenheter via *Notice-To-Airmanc (NOTAM)* regimet (Åtland et al., 2022, s. 64).

har annonsering av skytefelt i nærheten av områder som NATO øver blitt en vanlig måte for Russland å vise misnøye med NATOs tilstedeværelse (Nilsen, 2022b; Åtland et al., 2022, s. 74–76).

Det syvende avvike handler om at det er stadig økning i volum og omfang av den russiske øvings- og patruljevirkosomheten i nordområdene. I årene 2013 til 2016 var det 50 prosent økning i russiske ubåtpatruljer. Det gjorde at i 2016 var øvingsaktiviteten til de russiske overflate- og undervannsenheter tilbake på et nivå med den kalde krigen (Allison, 2022; Nilsen, 2016a). For overflateenheten betydde dette at det i 2017 ble seilt og øvet fem ganger så mye som i 2014 (Staalesen, 2017b). De påfølgende årene øker tilsynelatende aktiviteten ytterligere (Tidslinje i delkapittel 4.3).

Dert er altså flere eksempler på at det russiske operasjonsmønsteret avviker fra normalen i perioden 2014 til 2022. I delkapittel 4.4 drøftes om NATOs økte militære aktivitet i nordområdene kan ha avskrekket Russland eller ha ført til at Russland med vilje har eskalert.

4.3 Tidslinje for militær aktivitet nordområdene i årene 2014 til 2022

4.4 Drøfting analyse

Gjennom delkapittel 4.1, 4.2 og visualisert i 4.3 er det tydelig at både NATO og russisk militære aktivitet i nordområdene har vært økende i perioden 2014 til 2022. Datainnsamlingen, teorien og analysen viser tydelig at flere elementer ved NATOs aktivitet kan føre til at Russland eskalerer. Gjennom drøfting i kapittel 3 er det vist at hypotese A står sterkest. I dette delkapittelet skal jeg drøfte hypotese A og B i lys av teorien og funnene i analysen. Det skal hjelpe meg å svare på problemstillingen.

Hypotese A er at økt militær NATO-aktivitet i nordområdene vil føre til at Russland eskalerer. Hypotesen sees i lys av de lokale forholdene i nordområdene slik de er beskrevet i oppgaven. Den bredere internasjonale konteksten som innebærer en stadig økende spenning mellom Russland og USA, og Russland og NATO fungerer som bakteppe for hendelsene i nordområdene. Disse hendelsene er derimot ikke tatt med i oppgaven og derfor også utelatt fra drøftingen.

Det første argumentet for at Russland vil eskalere i møte med økt NATO aktivitet i nordområdene er de simulerte flyangrepene Russland gjorde mot NATO-fartøyene og norske byer i 2017 og 2018. I lys av eskaleringsteori kan de simulerte flyangrepene omtales som vertikal og politisk eskalering. Ved å gjennomføre de simulerte angrepene øker Russland intensiteten i hvordan NATO og Russland opptrer ovenfor hverandre. Simulerte angrep mot hverandre er et avvik fra normalbilde. Det kan tyde på at partene har restriksjoner mot denne type adferd. Det er derfor rimelig å anta at den politiske ledelse i Russland godkjente operasjonene, altså Russlands politiske ledelse lettet på en selvpålagte begrensinger. Dermed er det en villet eskalering som tydelig skal signalisere russisk misnøye ovenfor Norge og NATO. Selv om de simulerte flyangrepene er et brudd med dagens praksis kan de ikke anses som ny i dynamikken mellom de to stormaktene. På 1980-tallet var dette vanlig opptreden fra sovjetiske jagerfly, og ble sett på som en måte å kommunisere misnøye og markere eget territorium. De amerikanske besetningen var på mange måter fornøyd med opptreden for det gav dem virkelighetsnær trening i å oppdage, klassifisere og simulere motangrep mot sovjetiske fly (Lehman, 2018). Det som derimot er nytt, er at angrepen rettes mot norske byer. Norge var i den perioden vertsland for NATO-aktivitet, noe som er konsistent med funnene til Watts et al. (2022a).

Det som videre er interessant er hvilken NATO-aktivitet som Russland kan ha reagert på.

I forkant av den russiske signaleringen var det fire NATO relaterte aktiviteter som Russland kan ha reagert på. Den første var i 2017, da en amerikansk destroyer av typen Arleigh Burke-klasse for første gang deltok på anti-ubåtøvelsen Dynamic Mongoose. Øvelsen ble avholdt i nordlige deler av

Norskehavet. Dermed var det et brudd med tanke på hvilke nasjoner som deltok og at aktiviteten ble utført relativt nært Kola (se figur 4.2.1.).

Den andre aktiviteten var den nordiske jagerflyøvelsen Arctic Challenge Exercise 17 (ACE 17), som foregikk i samme tidsrom som de russiske jagerflyene simulerte angrep på Bodø. Forsvarets fellesoperative hovedkvarter (FOH) som er lokalisert i Bodø, var vertskap og ansvarlig for gjennomføringen av denne øvelsen (Bentzrød, 2018a).

Den tredje aktiviteten er at året før, i juni 2016, startet Norge og USA en oppgradering av radarsystemet Globus II i Vardø. Russland har flere ganger kritisert systemet og anklaget det for å inngå i alliansens ballistiske missilforsvarssystem. Norge og USA hevder derimot at radarsystemet er til for å overvåke objekter i verdensrommet (Forsvaret, 2022b, 2022b; Kristiansen & Tandberg, 2020).

Det fjerde aktiviteten er at i januar 2017 ble amerikanske marineinfanterister fra United States Marine Corps (USMC) stasjonert i Norge. Det var en handling som Russland uttrykte misnøye med i flere omganger (Cadamarteri, 2017; Trellevik, 2019). USMC avslutter oppholdet sommeren 2020 (Bentzrød, 2020a, 2020b; Cadamarteri, 2017).

De tre sistnevnte er riktignok ikke en del av denne analysen, men ved datainnsamlingen og analysearbeidet ble det tydelig at disse tre aktivitetene kunne være relevante i denne sammenheng. De tre sistnevnte kan i rammen av oppgaven anses som enten et *brudd, nært* eller å involvere *sensitiv kapabilitet*. Det gjør at de kunne styrke oppgaven om de hadde blitt tatt.

I tillegg til å styrke hypotese A kan det også tyde på at det er en kausal sammenheng mellom at Russland eskalerer og at NATO utfører aktiviteter som ifølge variablene krysser en av Russlands eskaleringsterskler. Det som avgjør at Russlands eskaleringsadferd i nordområdene er koblet til variablene *nasjonalitet, kontinuitet, nærhet, og kapabilitet*.

Det andre argumentet for at Russland eskalerer som resultat av NATOs økte militære aktivitet er de russiske reaksjonene på øvelse Trident Juncture 18. NATO øvelsen involverte et stort antall amerikanske enheter, inklusivt et hangarskip. Øvelsen var et *brudd* med etablert øvings- og operasjonsmønster og involverte enheter og våpensystemer som Russland var *sensitive* for. Den russiske responsen var eskalerende langs den vertikale og politiske eskaleringsaksen.

Det var vertikal eskalering fordi det var økning i hva som var normal respons sammenlignet med andre NATO-øvelser. Det vil si at den russiske responsen involverte enheter fra både Østersjøflåten og Nordflåten. Samtidig var det russisk militær aktivitet i luften og på overflaten, og det var politisk eskaleringen fordi Russland med vilje provoserer NATO ved å annonsere skarpskyting på i det

området som NATO allerede benytter i øvelsen. Dermed fremstår også denne russiske responsen som *villet og signalerende*.

Dette viser også at det er kausale sammenhengen om at Russland eskalerer når NATO utfører aktiviteter som ifølge variablene krysser en av Russlands terskler.

Det tredje argumentet som veier for russisk eskalering, er størrelsen på øvelsen *Ocean Shield* og *Grom* i 2019. Øvelsen kan sees som et motsvar til Trident Juncture 18. Det kan også være akkumulering av det som Russland anser som provokasjoner fra NATO som så fikk utløp i 2019. Begge øvelser beveger seg lang den *vertikale* og *horisontale* eskaleringsaksen.

Ocean Shield 19 var den største marineøvelsen på mange år og involverte så å si hele Nordflåten og Østersjøflåten; dermed økt intensitet. Den hadde et stort øvingsområde og gikk langt utenfor det som normalt ble benyttet i forbindelse med de årlige sommerøvelsene til de russiske krigsskipene; derav horisontal eskalering.

Grom 19 var på lik linje den største øvelsen av sitt slag siden den kalde krigen; derav vertikal eskalering. Øvelsen inkluderte også utseiling av ubåter hvis målsetningen var å nå den amerikanske østkysten; altså horisontal eskalering.

Hvis Ocean Shield og Grom sees i sammenheng med Trident Juncture 18 så styrker det hypotese A og den kausale sammenhengen. På den andre siden er den ingen klare bevis for denne slutningen, men indikasjoner som beskrevet over. For det kan være at Russland planla å gjennomføre Ocean Shield og Grom 19 i det omfang uavhengig av NATO-øvelsen Trident Juncture 18. Altså er det sterke indikasjoner for at Russlands eskalerende adferd i 2019 kan knyttes mot NATOs økte aktivitet i 2018. Derimot er det bare indikasjoner siden slutningen er trukket på åpne og fragmentariske kilder.

Som vi ser her er det flere argumenter som styrker hypotese A. På den andre siden er det også argumenter for at Russland ikke eskalerer i møte med økt NATO-aktivitet i nordområdene.

For det første kan Ocean Shield og Grom i 2019 også ses på som et symmetrisk russisk motsvar på Trident Juncture 18. De russiske øvelsene var de største i sitt slag på over 20 år. Det samme var Trident Juncture 18. Altså kan de russiske øvelsene sees på som en symmetrisk respons på Trident Juncture 18.

Samtidig virker det som om Russland eskalerer oftest når amerikanske enheter deltar med enheter som Russland er sensitive for. Dette bekrefter at *nasjonalitet* må kombineres med de andre variablene når NATO-aktivitet skal analyseres.

Det tredje argumentet mot hypotese A er at de eskalerende reaksjonen ikke er varig, men avtar over tid. Russland gjennomfører ofte en operasjon eller øvelse av signalerende karakter, for deretter og justere ned aktivtetsnivået til det normale. Det kan henge sammen med Russlands uttalte målsetning om at Arktis skal være en region med lav spenning (Davis & Vest, 2022, s. 16). Til tross for at de russiske eskalerende handlingene ikke er varig så øker samtidig det russiske aktivtetsnivået over tid. Dermed etableres det gradvis en ny normalsituasjon hvor øktende russisk militær aktivitet i nordområdene er vanlig. Det gir Russland økt handlingsrom og Vesten kortere varslings- og reaksjonstid.

Det fjerde argumentet mot hypotese A er Russland har økt den militære aktiviteten i regionen også i årene 2007 til 2016 da NATO hadde lav tilstedeværelse. Denne perioden faller riktignok utenfor tidsavgrensningen til oppgaven. Likevel er den relevant å nevne fordi det kan virke som at Russland gradvis har eskalert aktiviteten både langs den vertikale og horisontale akse over mange år. Aktiviteten kan dermed gradvis har flyttet grenser uten å vekke oppmerksomhet heller enn å ha gått over en terskel.

Altså kan de russiske reaksjonene på NATOs økte militære aktivitet i nordområdene både sees på som eskalerende og ikke eskalerende. Likevel er det det tydelig at Russland øker intensiteten i konkurransesituasjonen med Vesten, og dermed har Russland eskalert situasjonen. Det at Russland ikke gjennomførte skyteøvelsene under Trident Juncture 18 kan tyde på at noe har holdt dem tilbake, og det leder oss videre til hypotese B.

Hypotese B er at økt militær NATO-aktivitet i nordområdene vil avskrekke Russland. Det første argumentet for at Russland er blitt avskrekket er at de varslede skyteøvelsene ikke er blitt gjennomført. Det kan knyttes til en russisk kost-nytte-vurdering, innenrikspolitiske forhold, tekniske utfordringer på militært utstyr og lignende. I så tilfelle er det bare avskrekking hvis det skyldes Russlands kost-nytte-vurdering og den kan kobles mot NATOs militære evne.

Et argument som taler for at NATOs militære evne er vektet inn i Russlands kost-nytte-kalkyle er at russiske militære tenkere har vurdert landet for å være militært underlegen NATOs maritime- og luftmilitære evne i nordområdene. Det gjelder særlig i møte med NATOs antatte operasjonskonsept i den innledende fasen av en eventuell krig med Russland. Videre er det, til tross eskalering, ikke observert tilfeller av direkte konfrontasjon mellom russiske enheter og NATO-enheter i perioden. Det kan tyde på at Russland ikke ser en gevinst ved en enda tøffere linje. Dette kan bety at en form for avskrekkende effekt er oppnådd. Dermed fremstår også varslene om skyteøvelsene som en sikkerhetspolitisk bløff.

På den andre siden kan det være at fravær av russisk militær reaksjon, eller eskalering, ikke direkte kan kobles mot at NATOs opptreden har ført til avskrekking. Som teorien viser så har konkurransedynamikken et par usikkerhetsmomenter som kan påvirke analysen.

For det første kan det skyldes lang *aksjon-reaksjons* syklus. For eksempel gikk det et omtrent et år fra oppgraderingen av Globus II radaren startet til de simulerte flyangrepene ble utført. Derimot ble fartøyene på DYMO17 ble reagert på imens øvelsen fant sted. Altså opptrer Russland uforutsigbart. Fravær av militær reaksjon kan også skyldes at Russland bruker *andre virkemidler*. For eksempel ble Stortinget utsatt for at et dataangrep i 2020. Daværende utenriksminister Ine Eriksen Søreide beskyldte Russland for å stå bak angrepet (NTB, 2020). Den russiske responsen kan videre komme *en annen plass* enn i nordområdene. Den russiske ubåtoperasjonen under Grom 19 er et eksempel på horisontal eskalering. Etterretningstjenesten mente at Russland ville vise at det kunne true USAs østkyst med ubåtene (Strand, 2019). Hvis Russland hadde klart å gjennomføre operasjonen uten å bli oppdaget, kunne det fremstått som at Russland ikke gjorde noe, mens de i realiteten eskalerte ved å plassere ut ubåter i Atlanterhavet.

Imidlertid så er ikke de russiske reaksjonene i nordområdene varige. På samme måte som at det svekker hypotese A kan argumentet styrke hypotese B. Bakgrunnen for at Russland ønsker lav spenning kan være knyttet til en kost-nytte-vurdering relatert til NATOs maritime evne. Det er derimot ikke mulig å sette to streker under en slik konklusjon i rammene av denne studien. Det vil kreve innsikt i beslutningsprosessene hos sentrale makthavere i Russland, og det faller utenfor denne oppgaven.

På den andre side er det flere forhold som svekker hypotese B.

Det første er at det ser ut til å være en endring i reaksjonsmønsteret etter 2018. De påfølgende årene reagerer Russland hurtigere og mer resolutt på NATOs tilstedeværelse i nord. Året etter Trident Juncture 18 arrangerte Russland de to største øvelsene på 20 år; Ocean Shield og Grom 19. Antall maritime styrker, og det geografiske omfanget av øvelsen, gjør det nærliggende å anta at Russland øvet sjøkontroll og sjønektelse i havområdene mellom Østersjøflåten og Nordflåten. Det viser at Russland øver på krig med Vesten. Grom 19 var uvanlig stor og hadde en unormalt åpen kommunikasjonsstrategi for å vise russiske villighet og evne til å bruke kjernefysiske våpen. Omfanget av, og tidspunktet for, disse øvelsene viser et Russland som ikke ble avskrekket av NATOs storøvelse Trident Juncture 18.

Videre har Russland økt øvings- og patruljevirkosomheten jevnt i hele perioden. Denne økningen vitner heller ikke om et Russland som er avskrekket av NATOs tilstedeværelse i nordområdene. Snarere tvert imot. Dette styrker antagelsene om et russiske nullsumspill i konkurranse med Vesten.

Som beskrevet i dette kapittelet er det flere argumenter både for og imot begge hypotesene. Oppgaven vurderer likevel at det er hypotese A står sterkest. Altså at økt militær aktivitet fra NATO i nordområdene vil føre til at Russland eskalerer. Likefult er ikke konklusjonen ensidig. For det virker som at den russiske eskaleringen bare står seg i en viss tid, for deretter å reduseres igjen. Altså at Russland eskalerer egen militær aktivitet i møte med økt NATO-tilstedeværelse, for deretter å returnere enhetene til basene, og gjenopprette lav spenning i regionen. At spenningen tas ned styrker samtidig hypotese B, for det kan skyldes at avskrekking har fungert. På den andre siden så øker Russland aktiviteten i regionen med stadig mer patruljering, investeringer i militær infrastruktur og opprustning av egne militære kapabiliteter. Denne vinklingen er ikke tatt med i denne oppgaven og bør forskes videre på. Derimot gjør det at den totale vurderingen er at hypotese A står sterkest.

5 Avslutning

5.1 Oppsummering

I denne oppgaven er det undersøkt hvordan NATOs maritime og luftmilitære tilstedeværelse i nordområdene påvirker russiske reaksjoner. Studiens problemstilling har vært: *Kan NATOs økte militære aktivitet i nordområdene avskrekk Russland eller føre til at Russland eskalerer?* For å besvare problemstillingen er det brukt to hypoteser:

Hypotese A: Økt militær aktivitet fra NATO i nordområdene vil føre til at Russland eskalerer

Hypotese B: Økt militær aktivitet fra NATO i nordområdene vil avskrekke Russland

Det historiske bakteppe som problemstillingen må sees i lys av er to tiår med et stadig forverrende forhold og brudd mellom Russland og Vesten. Det er særlig tre perioder etter den kalde krigen som markerer den gradvise forverringen og bruddene i det sikkerhetspolitiske forholdet mellom Vesten og Russland. Den første perioden er i 2007 til 2008 og markeres av en tydelig vending i Russlands utenriks- og forsvarspolitik, gjenspeilet i Putins tale på sikkerhetskonferansen i München samt Russlands invasjon av Georgia. Vesten viet dette bruddet lite oppmerksomhet. Den andre perioden markeres av Russlands invasjon av Ukraina i 2014. Russlands annektering av Krim og konflikten i Øst-Ukraina ble den gang møtt med massiv internasjonal kritikk, sanksjoner og kansellering av militært samarbeid. Den tredje perioden kommer som resultat av Russlands fullskala invasjon av Ukraina i februar 2022. Resultatet er massiv militær og økonomisk støtte til Ukraina og markerer et ytterligere brudd i forholdet mellom Vesten og Russland.

Problemstillingen må også sees i lys av en pågående stormaktskonkurransen mellom Vesten og Russland i nordområdene. Den primært drevet frem av fire forhold, der de to første er skyldes klimaendringene, og reduksjon av polisen. Økt ismelting gir tilgang på uutnyttede naturressurser hvor de arktiske kyststatene, herunder Russland, befinner seg i en gunstig posisjon Dette fordi havretten gir dem suverene rettigheter til utnyttelse av ressursene. Ismeltingen åpner også for helårsbruk av de transpolare seilingsrutene, hvor Nordøstpassasjen går langs den russiske polare kysten. Her krever Russland full kontroll over trafikken langs Nordøstpassasjen. Mens USA mener at den skal reguleres i henhold til Havrettstraktaten og prinsippet om friferdsel på havet. Det tredje forholdet som bidrar til stormaktsrivalisering i regionen er knyttet til Nordflåtens betydning i den russiske kjernefysiske triaden. Med tanke på at to tredjedeler av Russlands maritime kjernefysiske ressurser ligger i Nordflåten, blir nordområdene strategisk viktig for dem. Og da spesielt viktig med tanke på å muliggjøre bevegelsesfrihet for nordflåtens ubåter med deres interkontinentale ballistiske missiler. Det fjerde forholdet er at Kina og Russland søker å innføre interessesfærer for stormaktene slik at de kan kontrollere sine nærområder. Selv om Kina også har begynt å vise interesse for nordområdene, er det i nordområdene primært Russland som er USAs, og Vestens motstander.

Videre har det pågått en jevn økning av den militære aktiviteten i nordområdene allerede siden 2007. Nordflåtens aktiviteter kollapset nærmest i takt med Sovjetunionens fall, men i 2007 begynte aktiviteten å ta seg opp igjen. Russland begynte da å sende strategiske bombefly på tokt utenfor Russland. Operasjonstempoet og område for overflate- og ubåtoperasjoner økte også fra dette året. Ti år etter, i 2017, var tempo og omfanget av Nordflåtens operasjonsmønster tilbake på nivå med slutten av den kalde krigen.

I årene mellom 2016 og 2022 tar også den allierte aktiviteten i nordområdene seg betydelig opp, spesielt den aktiviteten som inkluderer amerikanske enheter. På ny er amerikanske destroyere, strategiske bombefly, og maritime overvåkingsfly jevnlig på patrulje i nordområdene. Den eneste kategorien militære enheter som har kontinuerlig patruljert disse havområdene før denne perioden er de allierte angrepsubåtene. Deres tilstedeværelse har tilsynelatende vært uavbrutt siden den kalde krigen.

Oppgavens dokumentstudium og den teoretiske gjennomgangen har vist at det er fire variabler som kan benyttet for å bedømme om NATO-aktivitet kan resultere i eskalerende adferd av Russland. Det er *nasjonalitet, kontinuitet, nærhet og kapabilitet*. Variablene kan brukes som indikatorer for å avdekke om NATOs aktivitet krysser russiske eskaleringsterskler. Koblingen til eskaleringstersklene ligger i den russiske trusselsoppfattelsen og de russiske målsetningene i regionen.

Den russiske trusseloppfattelsen i regionene er preget av et nullsumspill i forholdet til Vesten. Russland frykter at i en krig med NATO, vil alliansen benytte overlegne luft- og sjøstridskrefter i kombinasjon med rombaserte overvåkings- og informasjonssystemer til å gjennomføre et massivt angrep på landet. De russiske vurderingene er at angrepet kommer til å bli utført av overflate- og undervannsenheter, utstyrt med langtrekkende presisjonsvåpen og missilforsvarssystemer. Slike våpen og systemer finner man blant annet på de vestlige Arleigh Burke- og Ticonderoga-klasse destroyere; Los Angeles-, Virginia- og Astute-klasse angrepsubåter, på langtrekkende bombefly av typen; B-52, B-1 og B-2, samt på fjerde og femte generasjons jagerfly av typen Eurofighter, F-16 og F-35. Datainnsamlingen har vist at dette er kapabiliteter som de siste årene har drevet operasjoner i nordområdene.

Russland er sensitive for disse kapabilitetene. Russland er særlig skeptiske når de vestlige enhetene opererer nært deres strategiske verdier på Kola og når det er amerikanske enheter som deltar. Det er fordi russiske militærplanleggere og -analytikere har vurdert at deres integrerte luftforsvarssystemer ikke vil klare å beskytte landet mot et eventuelt angrep og at de i denne fasen av en konflikt vil være militært underlegen NATO. Det russiske behovet for buffersoner og strategisk dybde gjør at Russland ikke ønsker denne type NATO-kapabiliteter i nærområdene, heller ikke i fredstid.

Dette teoretiske funnet bekreftes av analysen. Denne oppgaven har vist at det er en kausal sammenheng mellom det at *Russland eskalerer* og at *NATO utfører aktiviteter som krysser Russlands eskaleringsterskler*. Majoriteten av den NATO-aktiviteten som er observert i studien fører til eskalerende adferd av Russland. Altså det meste av NATO-aktiviteten i perioden krysser en terskel Russland har satt. Dette vises ved at hypotese A kommer sterkest ut i drøfting av analysefunnene. Det er også den hypotesen som kommer sterkest ut i drøftingen av teorien.

Samtidig er ikke den russiske eskalerende adferden varig. Oppgaven mener at dette skyldes en russisk selvpålagt begrensning om å beholde lav spenning i nordområdene. At adferden ikke er varig kan også forklares med at avskrekking har fungert, men ut fra de analyser som er gjort i denne oppgaven er ikke dette mulig å fastslå.

5.2 Konklusjon

Oppgavens hovedkonklusjon er at Russland eskalerer i møte med økende NATO-aktivitet i nordområdene. Fordi Russland oppfatter nærmest all NATO-aktivitet i nordområdene som en trussel, møtes økende aktivitet fra NATO med motreaksjoner som på kort sikt virker kraftig eskalerende. Dette skyldes trolig at det meste av NATOs aktivitet i området foregår nært strategiske verdier eller med en kapabilitet Russland er sensitiv for. Denne eskaleringen er derimot ofte kortvarig og avtar igjen etter noe tid. En mulig forklaring på dette kan være russiske selvpålagte begrensninger for å opprettholde et kontrollerbart spenningsnivå. Til tross for disse regelmessige svingningene viser denne studien en jevn økning i russisk aktivitet mellom 2014 og 2022.

Videre vil Russland trolig bare opprettholde disse begrensningene så lenge det tjener dem. Landet har ved flere anledninger vist at de er villige til å bruke militærmakt for å oppnå egne målsetninger, noe den pågående krigføringen i Ukraina er et tydelig eksempel på. Overordnet indikerer funn i denne oppgaven at NATO i mindre grad evner å avskrekke Russland. Det er allikevel ikke utelukket at Russland sitt ønske om å opprettholde et kontrollerbart spenningsnivå er delvis grunnet NATO sin demonstrerte militære evne i nordområdene, hvilket ville tilsi at NATOs handlinger faktisk virker avskrekkende.

5.3 Videre forskning

Denne oppgaven har bare fått belyst deler av et komplekst problemsett når det kommer til nordområdene, Russland og NATO. I denne oppgaven ble det samlet inn store mengder data, der bare deler av dette har blitt brukt i denne oppgaven. Dette betyr at det finnes et potensiale i å forske videre på tematikken. Det er utvilsomt et tema som fortjener videre forskning og kunnskap. Et forholdene som jeg mener det er verdt å se mer på er Kinas forhold til Arktis, og hvordan kinesisk involvering i regionen kan påvirke den strategiske balansen.

Litteraturliste

- Aftenposten. (2011a, oktober 17). *Russiske fly på tokt nær Norge*.
<https://www.aftenposten.no/norge/i/L5p6P/russiske-fly-paa-br-tokt-naer-norge>
- Aftenposten. (2011b, oktober 20). *Russland gjenopptar flyginger med bombefly*. Aftenposten.
<https://www.aftenposten.no/verden/i/47dr6/russland-gjenopptar-flyginger-med-bombefly>
- Allison, G. (2022, november 27). Huge increase in number of American submarines in Scotland. *UK Defense Journal*. <https://ukdefencejournal.org.uk/huge-increase-in-number-of-american-submarines-in-scotland/>
- Archus, D. (2019, august 19). *Ocean Shield-19 was Conducted Longer than Planned—Naval Post-Naval News and Information*. Naval Post. <https://navalpost.com/ocean-shield-19-was-conducted-longer-than-planned/>
- Beale, J. (2015, mai 13). Nato's «Dynamic Mongoose»: Hunting for submarines. *BBC News*.
<https://www.bbc.com/news/uk-32715299>
- Bentzrød, S. B. (2018a, mars 6). *Russland simulerte tre flyangrep på Norge – norske fly klarte ikke å henge med*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/i/P3e3RR/russland-simulerte-tre-flyangrep-norske-fly-klarte-ikke-aa-henge-med>
- Bentzrød, S. B. (2018b, juni 19). *Konfronteres igjen med spørsmål om USA-fly på Andøya*.
<https://www.aftenposten.no/norge/i/QIAMaJ/konfronteres-igjen-med-spoersmaal-om-usa-fly-paa-andoeya>
- Bentzrød, S. B. (2020a, juli 12). *US Marines kan forsvinne fra Norge. Det truer en bærebjelke i forsvaret*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/i/dO6AgX/us-marines-kan-forsvinne-fra-norge-det-truer-en-baerebjelke-i-forsvaret>

-
- Bentzrød, S. B. (2020b, august 6). *US Marines trekker 700 soldater ut av Norge – 20 blir igjen*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/i/6jm7vQ/de-ble-beskrevet-som-en-viktig-sikkerhet-for-norge-naa-forsvinner-700-amerikanske-soldater>
- Bjur, I. N. (2022, mars 14). *Norges strategi har vært å avskrekke og berolige Russland. Må vi tenke annerledes nå?* <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/Qty0P98/norges-strategi-har-vaert-aa-avskrekke-og-berolige-russland-maa-vi-tenke-annerledes-naa>
- Boulege, M. (2019). *Russia's Military Posture in the Arctic; Managing Hard Power in a «Low Tension» Environment*. https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-06-28-Russia-Military-Arctic_0.pdf
- Brenna, J. G. (2007, desember 11). *Russisk hangarskip ved norske oljeplattformer*. VG. <https://www.vg.no/i/Gzlvn>
- Bugos, S. (2022, november). *NATO, Russia Conduct Simultaneous Nuclear Exercises | Arms Control Association*. Arms Control Association. <https://www.armscontrol.org/act/2022-11/news/nato-russia-conduct-simultaneous-nuclear-exercises>
- Burdick, B. (2021, juni 4). *At-Sea Demo/Formidable Shield 2021 Concludes*. Sfn.Nato.Int. <https://sfn.nato.int/newsroom/2021/atsea-demoformidable-shield-2021-concludes.aspx>
- Cadamarteri, F. (2017, januar 16). *Idag lander amerikanske soldater på Værnes. Russerne var rasende. Her er åtte spørsmål og svar om den nye styrken*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/i/80Jyw/idag-lander-amerikanske-soldater-paa-vaernes-russerne-var-rasende-her-er-aatte-spoersmaal-og-svar-om-den-nye-styrken>
- Charap, S., Lynch, A., Drennan, J., Massicot, D., & Persi Paoli, G. (2020). *A New Approach to Conventional Arms Control in Europe: Addressing the Security Challenges of the 21st Century*. RAND Corporation. <https://doi.org/10.7249/RR4346>

-
- Chatham House. (2020, november 18). *The Role and Mission of NATO Joint Force Command Norfolk. A conversation with Vice Admiral Lewis*. Chatham House – International Affairs Think Tank. <https://www.chathamhouse.org/events/all/research-event/role-and-mission-nato-joint-force-command-norfolk-conversation-vice>
- Claudy, S., & Meadows, T. (2020, mai 14). *Mastering the Arctic—USS Donald Cook Applies Lessons for Second Trip to the Arctic*. U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/2186836/mastering-the-arctic-uss-donald-cook-applies-lessons-for-second-trip-to-the-arc/https%3A%2F%2Fwww.c6f.navy.mil%2FPress-Room%2FNews%2FNews-Display%2FArticle%2F2186836%2Fmastering-the-arctic-uss-donald-cook-applies-lessons-for-second-trip-to-the-arc%2F>
- CMRE. (2017, juni 30). *CMRE - NRV Alliance participating in Dynamic Mongoose 2017*. NATO. <https://www.cmre.nato.int/rockstories-blog-display/399-nrv-alliance-participating-in-dynamic-mongoose-2017>
- Collins, A. (2020, juli 28). *USS Roosevelt Earns Arctic Service Ribbon* [US Navy 6th Fleet]. U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2290492/uss-roosevelt-earns-arctic-service-ribbon/https%3A%2F%2Fwww.c6f.navy.mil%2FPress-Room%2FNews%2FNews-Display%2FArticle%2F2290492%2Fuss-roosevelt-earns-arctic-service-ribbon%2F>
- Davis, A. (2015). *Maritime Doctrine of the Russian Federation*. <https://usnwc.edu/Research-and-Wargaming/Research-Centers/Russia-Maritime-Studies-Institute>
- Davis, & Vest. (2022). *MARITIME DOCTRINE OF THE RUSSIAN FEDERATION 31 JULY 2022*. US Naval War College. <https://usnwc.edu/Research-and-Wargaming/Research-Centers/Russia-Maritime-Studies-Institute>

Department of Defense. (2019). *Joint Doctrine Note 1-19: Competition Continuum*. Joint Chiefs of Staff.

https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/jdn_jg/jdn1_19.pdf

Department of the Navy. (2021). *Strategic Blueprint for a Blue Arctic*. Department of the Navy. <https://media.defense.gov/2021/Jan/05/2002560338/-1/->

[1/0/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF](https://media.defense.gov/2021/Jan/05/2002560338/-1/-1/0/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF)

Dismukes, B. (2020). *The Return of Great-Power Competition—Cold War Lessons about Strategic Antisubmarine Warfare and Defense of Sea Lines of Communication*. 73(3), 28.

DSA. (2021, april 23). *Anløp av reaktordrevne ubåter*. dsa.no. <https://dsa.no/atomsikkerheit-og-kjernekraft/anlop-av-reaktordrevne-ubater>

Durham University. (2023, mai 8). *IBRU Arctic Map Series*. durham.ac.uk.

<https://www.durham.ac.uk/research/institutes-and-centres/ibru-borders-research/maps-and-publications/maps/arctic-maps-series/>

Eckstein, M. (2020, juni 30). NATO Anti-Submarine Exercise Dynamic Mongoose Kicks Off With U.S. Destroyer, SSN. *USNI News*. <https://news.usni.org/2020/06/30/nato-anti-submarine-exercise-dynamic-mongoose-kicks-off-with-u-s-destroyer-ssn>

Efjestad, S. (2023, februar 1). *Vi har vært og er veldig fokusert på trusselvurderingene og det russiske bastionsforsvaret*. <https://forsvaretsforum.no/forsvaret-forsvarskommisjon-kronikk/vi-har-vaert-og-er-veldig-fokusert-pa-trusselvurderingene-og-det-russiske-bastionsforsvaret/307889>

Eisensträger, S., & NTB, -. (2020, august 28). *Seks B-52 flyr over alle 30 Nato-landene*.

Forsvarets Forum. <https://forsvaretsforum.no/luftforsvaret-nato-usa/seks-b-52-flyr-over-alle-30-nato-landene/159336>

Estes, M. A. (2020). *Prevailing Under The Nuclear Shadow A New Framework for US*

Escalation Management (DRM-2020-U-027973-Final.pdf; s. 52). CNA.

<https://www.cna.org/reports/2020/09/DRM-2020-U-027973-Final.pdf>

Etterretningstjenesten. (2011). *Fokus 2011*. Forsvaret.

[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202011.pdf/_/attachment/inline/a9a694d8-14c6-4e8e-8b18-22b1c085efca:475ac5bf7f113c883029b8d6279e62b890a988de/Fokus%202011.pdf)

[norsk/Fokus%202011.pdf/_/attachment/inline/a9a694d8-14c6-4e8e-8b18-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202011.pdf/_/attachment/inline/a9a694d8-14c6-4e8e-8b18-22b1c085efca:475ac5bf7f113c883029b8d6279e62b890a988de/Fokus%202011.pdf)

[22b1c085efca:475ac5bf7f113c883029b8d6279e62b890a988de/Fokus%202011.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202011.pdf/_/attachment/inline/a9a694d8-14c6-4e8e-8b18-22b1c085efca:475ac5bf7f113c883029b8d6279e62b890a988de/Fokus%202011.pdf)

Etterretningstjenesten. (2012). *Fokus 2012*. Forsvaret.

[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202012.pdf/_/attachment/inline/ba0e5392-6638-485d-b297-8fc099ca6792:931c9cfef8a3b80f02cc8200e6d9ed727d697379/Fokus%202012.pdf)

[norsk/Fokus%202012.pdf/_/attachment/inline/ba0e5392-6638-485d-b297-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202012.pdf/_/attachment/inline/ba0e5392-6638-485d-b297-8fc099ca6792:931c9cfef8a3b80f02cc8200e6d9ed727d697379/Fokus%202012.pdf)

[8fc099ca6792:931c9cfef8a3b80f02cc8200e6d9ed727d697379/Fokus%202012.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202012.pdf/_/attachment/inline/ba0e5392-6638-485d-b297-8fc099ca6792:931c9cfef8a3b80f02cc8200e6d9ed727d697379/Fokus%202012.pdf)

Etterretningstjenesten. (2013). *Fokus 2013*. Forsvaret.

[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202013.pdf/_/attachment/inline/da91de2b-44d1-45df-9a18-45daee59bb09:79de99796af76303df3195e7476c8fb650f0ced6/Fokus%202013.pdf)

[norsk/Fokus%202013.pdf/_/attachment/inline/da91de2b-44d1-45df-9a18-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202013.pdf/_/attachment/inline/da91de2b-44d1-45df-9a18-45daee59bb09:79de99796af76303df3195e7476c8fb650f0ced6/Fokus%202013.pdf)

[45daee59bb09:79de99796af76303df3195e7476c8fb650f0ced6/Fokus%202013.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202013.pdf/_/attachment/inline/da91de2b-44d1-45df-9a18-45daee59bb09:79de99796af76303df3195e7476c8fb650f0ced6/Fokus%202013.pdf)

Etterretningstjenesten. (2014). *Fokus 2014*. Forsvaret.

[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202014.pdf/_/attachment/inline/1ff8c697-2fd7-447e-b0ca-6f1bb494e0ab:541883f5b22e4e84d0724401d616a7b11fd98190/Fokus%202014.pdf)

[norsk/Fokus%202014.pdf/_/attachment/inline/1ff8c697-2fd7-447e-b0ca-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202014.pdf/_/attachment/inline/1ff8c697-2fd7-447e-b0ca-6f1bb494e0ab:541883f5b22e4e84d0724401d616a7b11fd98190/Fokus%202014.pdf)

[6f1bb494e0ab:541883f5b22e4e84d0724401d616a7b11fd98190/Fokus%202014.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202014.pdf/_/attachment/inline/1ff8c697-2fd7-447e-b0ca-6f1bb494e0ab:541883f5b22e4e84d0724401d616a7b11fd98190/Fokus%202014.pdf)

Etterretningstjenesten. (2015). *Fokus 2015*. Forsvaret.

[https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202015.pdf/_/attachment/inline/66fd7ac2-3601-4a99-965a-05d22e59e7cb:4ea88245ef7a52d712a0ff850de0402918ed521a/Fokus%202015.pdf)

[norsk/Fokus%202015.pdf/_/attachment/inline/66fd7ac2-3601-4a99-965a-](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202015.pdf/_/attachment/inline/66fd7ac2-3601-4a99-965a-05d22e59e7cb:4ea88245ef7a52d712a0ff850de0402918ed521a/Fokus%202015.pdf)

[05d22e59e7cb:4ea88245ef7a52d712a0ff850de0402918ed521a/Fokus%202015.pdf](https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus%202015.pdf/_/attachment/inline/66fd7ac2-3601-4a99-965a-05d22e59e7cb:4ea88245ef7a52d712a0ff850de0402918ed521a/Fokus%202015.pdf)

Etterretningstjenesten. (2022). *Fokus 2022* (Nr. 12). Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus-2022->

til-web.pdf/_/attachment/inline/ec6bec00-d2d3-41c0-af08-02b3b494e8b7:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf

European Leadership Network. (2016, februar). *Major Russian exercises conducted since 2014 in its European territory and adjacent areas*. European Leadership Network.org. https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2017/10/Major-Russian-exercises-TABLE_ELN.pdf

FN. (2022, desember 22). *Havrettskonvensjonen*. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/miljoe-og-klima/havrettskonvensjonen>

Forsvaret. (2019). *Forsvarets Fellesoperative Doktrine*. Forsvarsstaben. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2631948/FFOD%202019%20.pdf>

Forsvaret. (2020a, juli 29). *Norsk samtrening med amerikanske B-1 bombefly*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/norsk-samtrening-med-amerikanske-b-1-bombefly>

Forsvaret. (2020b, juli 29). *Trente med amerikanske B-52*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/trente-med-amerikanske-b-52>

Forsvaret. (2020c, september 2). *Trente med amerikanerne i alle domener*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/trente-med-amerikanerne-i-alle-domener>

Forsvaret. (2020d, desember 4). *Hæren og Luftforsvaret trente med B-52*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/haeren-og-luftforsvaret-trente-med-b-52>

Forsvaret. (2021a, februar 23). *Amerikanske B-1B Lancers har ankommet Ørland*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/amerikanske-b-1b-lancers-har-ankommet-orland>

Forsvaret. (2021b, april 6). *Pressemelding: KNM Thor Heyerdahl har fulgt russisk militær*

aktivitet i Nordområdene. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/pressemelding-knm-thor-heyerdahl-har-fulgt-russisk-militaer-aktivitet-i-nordomradene>

Forsvaret. (2021c, april 14). *B-1B har reist hjem*. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-1b-har-reist-hjem>

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-1b-har-reist-hjem>

Forsvaret. (2021d, mai 26). *F-16 trente med B-52*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/f-16-trente-med-b-52>

Forsvaret. (2021e, mai 31). *Alliert samvirke over 30 NATO land*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/alliert-samvirke-over-30-nato>

Forsvaret. (2021f, juni 21). *Viktig alliert samtrening*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/viktig-alliert-samtrening>

Forsvaret. (2021g, september 20). *F-35 på Evenes gjennomførte alliert samtrening med B-2*

fra Island. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/f-35-pa-evenes-gjennomforte-alliert-samtrening-med-b-2-fra-island>

Forsvaret. (2021h, november 3). *Amerikanske og norske fly har utført taktiske oppdrag*

sammen. Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/amerikanske-og-norske-fly-har-utfort-taktiske-opdrag-sammen>

Forsvaret. (2022a, februar 16). *Fortsetter viktig samtrening*. Forsvaret.

<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/fortsetter-viktig-samtrening>

-
- Forsvaret. (2022b, juni 8). *Oppgradering av GLOBUS-systemet*. Etterretningstjenesten.
<https://www.etterretningstjenesten.no/aktuelt/aktuelt/oppgradering-av-globus-systemet>
- Forsvaret. (2022c, august 18). *B-52, JAS Gripen og F-35 utførte oppdrag sammen i Norge*.
Forsvaret. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-52-jas-gripen-og-f-35-utforte-oppdrag-sammen-i-norge>
- Forsvaret. (2022d, september 7). *Verdifull samtrening med amerikanske bombefly*. Forsvaret.
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/verdifull-samtrening-med-amerikanske-bombefly>
- Forsvaret. (2022e, november 11). *Store luftstyrker trener i Norge*. Forsvaret.
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/store-luftstyrker-trener-i-norge>
- Forsvaret. (2022f, november 17). *Cold Response*. Norwegian Armed Forces.
<https://www.forsvaret.no/en/exercises-and-operations/exercises/cold-response>
- Forsvarsdepartementet i Russland. (2021, juni 1). *Nordflåtens angrepsgruppe utplassert i Barentshavet: Russlands forsvarsdepartement*. function.mil.ru.
https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12364520@egNews
- Furuly, J. G., Olsen, T., Ringnes, T., NTB, & Hanssen, K. (2018, oktober 31). *Russiske bombefly fløy helt sør til Bergen under NATOs storøvelse. Ble møtt av norske jagerfly*. Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/norge/i/wE2jJd/russiske-bombefly-floey-helt-soer-til-bergen-under-natos-storoevelse-ble-moett-av-norske-jagerfly>
- Glynn, M. (2018, april). *Bring Analytics Back to Theater ASW*. U.S. Naval Institute.
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2018/april/bring-analytics-back-theater-asw>
- Haffa, R. P. (2018). The Future of Conventional Deterrence: Strategies for Great Power Competition. *Strategic Studies Quarterly*, 12(4), 94–115.

Hem, M. (2022, april 25). *Så mange atomubåter entret norsk farvann i 2021*.

<https://forsvaretsforum.no/atomsikkerhet-innenriks-sjo/sa-mange-atomubater-entret-norsk-farvann-i-2021/261820>

Holm-Hansen, J., Bukkvoll, T., & Paulsen, M. (2023). Krim. I *Store norske leksikon*.

<https://snl.no/Krim>

Hønneland, G. (2009, mars 22). *Nordområdepolitikk*. NUPI Skole.

<https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2009/nordomraadepolitikk>

IISS. (2019, desember). *Russias Grom 2019 strategic nuclear exercise*. IISS.Org.

<https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2019/russias-grom2019-strategic-nuclear-exercise/>

Isachenkov, V. (2018, desember 10). *Russia sends 2 nuclear-capable bombers to Venezuela*.

Military Times. <https://www.militarytimes.com/flashpoints/2018/12/10/russia-sends-2-nuclear-capable-bombers-to-venezuela/>

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i*

samfunnsvitenskapelig metode (3. utgave). Cappelen Damm akademisk.

Jacobsen, D. I. (2018). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig*

metode (3. utgave). Cappelen Damm Akademisk.

Johansen, P. A. (2019, januar 27). *Ubåtjakten utenfor Norge er trappet kraftig opp. Nå er*

antallet atomdrevne ubåter i norske havner tredoblet. Bergens Tidene.

<https://www.bt.no/nyheter/innenriks/i/xR6gaR/ubaatjakten-utenfor-norge-er-trappet-kraftig-opp-naa-er-antallet-atomdrevne-ubaater-i-norske-havner-tredoblet>

Johansen, T. H. (2021). Transponder – luftfart. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/transponder_-_luftfart

-
- Jones, W. M. (1974). *A Framework For Exploring Escalation Control*. RAND Corporation.
<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2006/R1536.pdf>
- Kahn, H. (1965). *On Escalation: Metaphors an Senarios* (2010. utg.). Praeger.
- Karlsen, J. (2018, oktober 16). *Amerikanske fly skal skyte med skarpt i Indre Troms*.
<https://forsvaretsforum.no/amerikanske-fly-skal-skyte-med-skarpt-i-indre-troms/102072>
- Klevberg, H. (2022). Maktforskyvning i nordområdene – norske myndigheter på etterskudd?
IFS Insight nr 10 2022. <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/3039032>
- Knudsen, O. F., & Berg, O. T. (2022). Interessesfære. I *Store norske leksikon*.
<http://snl.no/interessesf%C3%A6re>
- Koenig, S. (2022, mars 17). *U.S. Navy Concludes ICEX 2022* [US Navy]. United States Navy.
<https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2970072/us-navy-concludes-icex-2022/>
- Kofman, M., Fink, A., Gorenburg, D., Chesnut, M., Edmonds, J., & Waller, J. (2021).
Russian Military Strategy: Core Tenets and Operational Concepts. *CNA*, 104.
- Kristensen, H. (2022, oktober 17). NATO Steadfast Noon Exercise And Nuclear
Modernization in Europe. *Federation Of American Scientists*.
<https://fas.org/blogs/security/2022/10/steadfast-noon-exercise-and-nuclear-modernization/>
- Kristiansen, I. S., & Tandberg, E. (2020). Globus II. I *Store norske leksikon*.
http://snl.no/Globus_II
- Kvam, I. H.-P. (2020). Nordflåtens evne til kystnær maktprojeksjon. Implikasjoner for
Bastionsforsvaret (Fagfelleverdert). I *Necesse* (1. utg., Bd. 5, s. 22–58).
FHS/Sjøkrogsskolen.

-
- LaGrone, S. (2018, mai 4). *Navy Reestablishes U.S. 2nd Fleet to Face Russian Threat*. USNI News. <https://news.usni.org/2018/05/04/navy-reestablishes-2nd-fleet-plan-calls-for-250-person-command-in-norfolk>
- Lehman, J. (2018). *Ocean Ventured: Winning the Cold War at Sea*. W. W. Norton & Company.
- Lozovenko, T. (2022, oktober 25). *Kremlin plans second Grom nuclear drill this year*. Ukrainska Pravda. <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2022/10/25/7373432/>
- Mazarr, M. J., Blake, J. S., Casey, A., McDonald, T., Pezard, S., & Spirtas, M. (2018). *Understanding the Emerging Era of International Competition: Theoretical and Historical Perspectives*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2726.html
- Ministry of Defense of Russia. (2020, september 19). *Long-range pilots set a new record for flight duration: Ministry of Defense of the Russian Federation*. Ministry of Defense of Russia. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12315056@egNews
- Ministry of Defense of Russia. (2021a, februar 9). *Read more: Ministry of Defense of the Russian Federation*. Ministry of Defense of Russia. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12343129
- Ministry of Defense of Russia. (2021b, mars 24). *Frigate «Admiral Gorshkov» will perform firing in the Barents Sea: Ministry of Defense of the Russian Federation*. Ministry of Defense of Russia. https://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12350658@egNews
- Morgan, F. E., Mueller, K. P., Medeiros, E. S., Pollpeter, K. L., & Cliff, R. (2008). *Dangerous Thresholds: Managing Escalation in the 21st Century*. RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG614.html>

NATO. (2018, oktober 29). *Exercise Trident Juncture 2018*. NATO.

<https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>

NATO. (2021a, mai 15). *NATO warships start major air and missile defence exercise*.

NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_183693.htm

NATO. (2021b, juni 4). *Formidable Shield brings together Allies for largest test of air and missile defence*. Ac.Nato.Int. [https://ac.nato.int/archive/2021/formidable-shield-](https://ac.nato.int/archive/2021/formidable-shield-brings-together-allies-for-largest-test-of-air-and-missile-defence.aspx)

[brings-together-allies-for-largest-test-of-air-and-missile-defence.aspx](https://ac.nato.int/archive/2021/formidable-shield-brings-together-allies-for-largest-test-of-air-and-missile-defence.aspx)

NATO. (2022a, november 28). *Ballistic missile defence*. NATO.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49635.htm

NATO. (2022b, desember 4). *About us* [NATO]. Joint Force Command Norfolk.

<https://jfcnorfolk.nato.int/about-us.aspx>

Naval Postgraduate School. (2016, april 12). *ICEX 2016—Part I* [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=tk4DmeaLF38>

Naval Technology. (2014, februar 26). NATO exercise Dynamic Mongoose 2014 concludes off Norway. *Naval Technology*. [https://www.naval-technology.com/news/newsnatos-](https://www.naval-technology.com/news/newsnatos-exercise-dynamic-mongoose-2014-concludes-off-norway-4185954/)

[exercise-dynamic-mongoose-2014-concludes-off-norway-4185954/](https://www.naval-technology.com/news/newsnatos-exercise-dynamic-mongoose-2014-concludes-off-norway-4185954/)

Navy Lookout. (2018, april 21). *HMS Trenchant at the North Pole—Completes ITEX 2018*

[Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=ViZVCf2S3d0>

Newton, G. B. (2008, januar 1). *The Science Ice Exercise Program*. Hydro International.

<https://www.hydro-international.com/content/article/the-science-ice-exercise-program>

Nilsen, T. (2015, november 13). *Russia plans ballistic missile test from the White Sea this weekend*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2015/11/ballistic-missile-test-white-sea-weekend>

Nilsen, T. (2016a, februar 3). *NATO: Russian submarine activity equals Cold War levels*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/02/nato-russian-submarine-activity-equals-cold-war-levels>

Nilsen, T. (2016b, august 1). *US strategic bombers across Arctic and Nordic skies*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/08/us-strategic-bombers-across-arctic-and-nordic-skies>

Nilsen, T. (2016c, september 27). *Two Bulava missiles test-fired from White Sea*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/09/two-bulava-missiles-test-fired-white-sea>

Nilsen, T. (2016d, oktober 12). *Ballistic missiles across the Arctic*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/10/ballistic-missile-across-arctic>

Nilsen, T. (2017a, august 15). *Warships of Russia's Northern Fleet sail to Arctic waters*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/08/warships-russias-northern-fleet-sail-arctic-waters>

Nilsen, T. (2017b, oktober 18). *Large areas in Barents and Kara Seas closed off for missile shooting*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/10/large-areas-barents-and-kara-seas-closed-missile-shooting>

Nilsen, T. (2018a, januar 15). *Russia drills nuclear forces, strategic bombers along coast of Norway*. The Independent Barents Observer.

-
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/01/russia-drills-strategic-nuclear-forces-strategic-bombers-along-coast-norway>
- Nilsen, T. (2018b, mai 14). *U.S. leads anti-submarine exercise in Norwegian Sea*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/05/anti-submarine-exercise-kicks-norwegian-sea>
- Nilsen, T. (2018c, juni 13). *Alarm-drill: 36 Russian warships sail out to Barents Sea*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/06/36-russian-warships-sails-out-barents-sea>
- Nilsen, T. (2018d, juli 30). *Chinese navy commander talks cooperation in Severomorsk*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/07/chinese-navy-commander-talks-cooperation-severomorsk>
- Nilsen, T. (2018e, september 23). *Busy military aviation week in the Arctic*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/09/busy-military-aviation-week-arctic>
- Nilsen, T. (2018f, desember 11). *Two Tu-160 bombers on cross-Atlantic flight for deployment to Venezuela*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/12/two-tu-160-bombers-flew-over-barents-sea-deployment-venezuela>
- Nilsen, T. (2019a, april 4). *Video: Russian bombers outside Norway for second time in a week*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/04/video-russian-bombers-outside-norway-second-time-week>

-
- Nilsen, T. (2019b, august 18). *Russian navy drill outside northern Norway ended without smoke*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/08/russian-navy-drill-outside-northern-norway-ended-without-smoke>
- Nilsen, T. (2019c, oktober 26). *A day after Northern Fleet Commander visited Norway, his nuclear subs start weapons testing in Norwegian Sea*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/kirkenes/2019/10/two-russian-nuclear-subs-test-weapons-and-deep-diving-norwegian-sea>
- Nilsen, T. (2019d, november 8). *B-52 flights close to homeport and patrol areas for Russia's ballistic missile subs*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/11/us-b-52-strategic-bombers-and-norwegian-f-16s-flying-wing-wing-over-barents-sea>
- Nilsen, T. (2019e, november 21). *U.S. nuclear sub loads torpedoes in Norway before sailing to track Russian subs*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/2019/11/us-nuclear-powered-sub-loads-torpedos-norway-sailing-track-russian-subs>
- Nilsen, T. (2020a, mars 13). *Third interception of warplanes in a week*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/03/third-interception-russian-warplanes-week>
- Nilsen, T. (2020b, mars 17). *First-time Norwegian F-35 trained together with B-2 nuke-bombers up north*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/03/norwegian-f-35-flying-together-b-2-strategic-bomber>
- Nilsen, T. (2020c, august 26). *American spy-plane circles Russian Northern Fleet's exercise waters*. The Independent Barents Observer.

-
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/08/american-spy-plane-circles-russian-northern-fleets-exercise-waters>
- Nilsen, T. (2020d, september 19). *Russian bomb planes make 25 hours record-long Arctic flight*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/09/russian-bomb-planes-make-25-hour-record-long-arctic-flight>
- Nilsen, T. (2021a, februar 9). *Russian bombers met by NATO fighter jets over the Barents Sea*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/kirkenes/2021/02/russian-bombers-met-nato-fighter-jets-over-barents-sea>
- Nilsen, T. (2021b, mars 29). *Norwegian frigate on patrol close to Kola Peninsula*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/03/norwegian-frigate-patrol-close-kola-peninsula>
- Nilsen, T. (2021c, mai 16). *Admiral Moiseyev slams Norway's ties with the United States as NATO kicks off major missile defence exercise*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/05/admiral-moiseev-slams-norways-ties-united-states-nato-kicks-major-missile-defence>
- Nilsen, T. (2021d, juni 29). *Northern Fleet moves large warships to Baltic Sea*. The Independent Barents Observer.
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/06/northern-fleet-moves-large-warships-baltic-sea>
- Nilsen, T. (2021e, oktober 27). *Lavrov's call for security consultations with Norway was followed by strategic bombers*. The Independent Barents Observer.

-
- <https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/10/lavrovs-call-security-consultations-norway-was-followed-strategic-bombers>
- Nilsen, T. (2022a, januar 7). *Northern Fleet sub hit British frigate's sonar*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/01/northern-fleet-sub-hit-british-frigates-sonar>
- Nilsen, T. (2022b, mars 15). *Russian Navy announces firing west of NATO Arctic exercise*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/03/russian-navy-announces-shootings-west-natos-ongoing-major-arctic-exercise>
- Nilsen, T. (2022c, oktober 16). *Russia steps up military posturing in the Arctic ahead of NATO's nuclear drill*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/10/russia-escalates-arctic-military-posure-ahead-natos-nuclear-drill>
- Nilsen, T. (2022d, oktober 26). *Russia tested all legs of nuclear triad over the Arctic*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/10/russia-tested-all-legs-nuclear-triad-over-arctic>
- Nilsen, T. (2022e, november 2). *US aircraft flew Norwegian airspace on surveillance mission outside Russia's nuclear sub bases*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/11/us-surveillance-aircraft-flew-over-norwegian-airspace-after-mission-outside-russias>
- Nilsen, T. (2022f, november 11). *Watch Hercules cargo plane parachutes a cruise missile in Arctic*. The Independent Barents Observer. <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/11/watch-hercules-cargo-plane-parachutes-cruise-missile-arctic>

Nitze, P. H. (1976). Deterring Our Deterrent. *Foreign Policy*, 25, 195–210.

<https://doi.org/10.2307/1148029>

North American Aerospace Defense Command. (2020, september 19). #NORAD F-22

Raptors and an E-3 Airborne Warning and Control System aircraft, supported by KC-135 air refuelers, positively identified two Tu-160 bombers and two Su-35 fighter aircraft entering the Alaskan Air Defense Identification Zone (ADIZ) three times last night. [Tweet]. Twitter.

<https://twitter.com/NORADCommand/status/1307374126978400256>

Norum, H. (2018, mai 8). – *Russland simulerte angrep på Vardø-radar.* NRK.

https://www.nrk.no/norge/_-russland-simulerte-angrep-pa-vardo-radar-1.13946450

NTB. (2020, september 1). *IT-angrep mot Stortinget | Stortinget* [NTB Kommunikasjon].

<https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/it-angrep-mot-stortinget?publisherId=16587288&releaseId=17891090>

Persen, K. (2016, oktober 29). *Amerikansk superfly landet i nord—Avviser spekulasjoner om ubåtjakt.* TV 2. <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/amerikansk-superfly-landet-i-nord-avviser-spekulasjoner-om-ubatjakt/8692796/>

Persen, K. (2019a, februar 11). *Slik ble Norge jammet under NATO-øvelsen.* TV 2.

<https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/slik-ble-norge-jammet-under-nato-ovelsen/10406767/>

Persen, K. (2019b, mai 23). *Russland kommer med trusler mot norsk spionradar.* TV 2.

<https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/russland-kommer-med-trusler-mot-norsk-spionradar/10626845/>

Public Affairs Office MARCOM. (2022, juni 24). *NATO Exercise Dynamic Mongoose 22*

Concludes. Mc.Nato.Int. <https://mc.nato.int/media-centre/news/2022/nato-exercise-dynamic-mongoose-22-concludes.aspx>

Putin, V. (2015, november 20). *Putin's famous Munich Speech 2007* [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=hQ58Yv6kP44>

Richard, C. A. (2022). *Statement Of Charles A. Richard Commander United States Strategic Command Before the House Armed Services Committee On Strategic Forces.*

<https://www.stratcom.mil/Portals/8/Documents/2022%20USSTRATCOM%20Posture%20Statement.pdf?ver=CUIoOCLyos9xe9C9I0XjMQ%3D%3D>

Rognstrand, A. (2020, september 8). *Norsk fregatt trener med britiske og amerikanske fartøyer i Barentshavet.* <https://forsvaretsforum.no/sjo-storbritannia-usa/norsk-fregatt-trener-med-britiske-og-amerikanske-fartoye-i-barentshavet/160779>

Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence* (2008. utg.). Yale University.

Shelbourne, M. (2021, september 27). Navy Creates New Atlantic Destroyer Task Group to Hunt Russian Submarines. *USNI News.* <https://news.usni.org/2021/09/27/navy-creates-new-atlantic-destroyer-task-group-to-hunt-russian-submarines>

Sjøforsvaret. (2021, mai 10). *Facebook Sjøforsvaret.* Facebook.

<https://www.facebook.com/Sjoforsvaret/photos/pb.100069107024353.-2207520000./1872542042914475/?type=3>

Sontage, S., Drew, C., & Drew, A. L. (2016). *Blind Man's Bluff: The Untold Story of American Submarine Espionage.* PublicAffairs; Illustrated edition.

Stormark, K. (2016, oktober 14). *Ubåttabbene som skremte USA.* dagbladet.no.

<https://www.dagbladet.no/nyheter/ubattabbene-som-skremte-usa/61484719>

Strand, T. (2019, oktober 29). *Hemmelig ubåt-operasjon: «Målet er å vise at Russland kan nå USA».* NRK. https://www.nrk.no/norge/hemmelig-ubat-operasjon_-_malet-er-a-vise-at-russland-kan-na-usa_-1.14761298

Staalesen, A. (2015, november 16). *Missiles on target.* The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2015/11/missiles-target>

Staalesen, A. (2016, oktober 10). *Northern and Pacific Fleets complete first joint drills in Arctic*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/10/northern-and-pacific-fleets-complete-first-joint-drills-arctic>

Staalesen, A. (2017a, juni 30). *NATO trains anti-submarine warfare in northern waters*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/06/nato-trains-anti-submarine-warfare-northern-waters>

Staalesen, A. (2017b, november 30). *Northern Fleet conducted 4,700 exercises this year*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2017/11/northern-fleet-conducted-4700-exercises-year>

Staalesen, A. (2018, oktober 23). *As NATO gets ready for Trident Juncture, two Russian corvettes set course for North Atlantic*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2018/10/nato-gets-ready-launch-trident-juncture-two-russian-corvettes-set-course-north>

Staalesen, A. (2019a, juni 2). *Two Russian warships sailed into Norwegian Sea ahead of NATO drills*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/07/two-russian-warships-sailed-norwegian-sea-ahead-nato-drills>

Staalesen, A. (2019b, august 10). *Russian fighter jets, strategic bombers move along Norwegian coast*. The Independent Barents Observer.

<https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/08/russian-fighter-jets-strategic-bombers-move-along-norwegian-coast>

-
- Staalesen, A. (2019c, august 15). *30 Russian naval vessels stage show of force near coast of Norway*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/08/30-russian-naval-vessels-stage-show-force-coast-norway>
- Staalesen, A. (2020, juli 19). *A week after major naval drills, a surprise inspection brings 20 Northern Fleet vessel back to sea*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/07/week-after-major-naval-drills-surprise-inspection-brings-20-more-northern-fleet>
- Staalesen, A. (2021, januar 20). *Russian bombers Tu-160 refuel in polar night over Arctic waters*. The Independent Barents Observer.
<https://thebarentsobserver.com/en/security/2021/01/russian-bombers-tu-160-refuel-polar-night-over-arctic-waters>
- Sørensen, F. (2019, oktober 24). *Flere amerikanske P-8 har ankommet Andøya – dette er årsaken*. Bladet Vesterålen. <https://www.blv.no/5-9-373635>
- Tannenwald, N. (1999). The Nuclear Taboo: The United States and the Normative Basis of Nuclear Non-Use. *International Organization*, 53(3), 433–468.
<https://doi.org/10.1162/002081899550959>
- The Arctic Institute. (2022, august 1). *Russia*. The Arctic Institute - Center for Circumpolar Security Studies. <https://www.thearcticinstitute.org/country-backgrounders/russia/>
- Till, G. (2018). *Seapower A Guide For The Twenty-First Century* (4th edition). Routledge.
- Tjernshaugen, A. (2023). Konflikt. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/konflikt>
- Trellevik, T. A. (2019, oktober 25). *Lavrov med klar beskjed: Lite fornøyd med norsk basepolitikk*. <https://www.highnorthnews.com/nb/lavrov-med-klar-beskjed-lite-fornoyd-med-norsk-basepolitikk>

Uni of Lapland. (2023, februar 10). *Arctic Administrative Areas*. Uni of Lapland.

<https://www.arcticcentre.org/EN/arcticregion/Maps/Administrative-areas>

United Nations. (2023, april 25). *SUBMISSIONS TO THE CLCS*.

https://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_submissions.htm

US 6th Fleet Public Affairs. (2019, oktober 21). *USS Donald Cook Conducts Operations above the Arctic Circle*. U.S. Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet.

<https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/News-Display/Article/1993954/uss-donald-cook-conducts-operations-above-the-arctic-circle/>

US 6th Fleet Public Affairs. (2020a, mai 4). *U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea*.

<https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2174342/us-uk-ships-operate-in-the-barents-sea/>

US 6th Fleet Public Affairs. (2020b, august 21). *USS Seawolf Operates in 6th Fleet*. United States Navy.

<https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2321399/uss-seawolf-operates-in-6th-fleet/https%3A%2F%2Fwww.navy.mil%2FPress-Office%2FNews-Stories%2FArticle%2F2321399%2Fuss-seawolf-operates-in-6th-fleet%2F>

US 6th Fleet Public Affairs. (2020c, oktober 20). *USS Ross returns to the Barents Sea*. U.S.

Naval Forces Europe and Africa / U.S. Sixth Fleet. <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2387115/uss-ross-returns-to-the-barents-sea/>

US Air Force. (2023, april 23). *RC-135S COBRA BALL*. Air Force.

<https://www.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/104498/rc-135s-cobra-ball/https%3A%2F%2Fwww.af.mil%2FAbout-Us%2FFact-Sheets%2FDisplay%2FArticle%2F104498%2Frc-135s-cobra-ball%2F>

US Air Force PAO. (2022, august 18). *U.S. Air Force B-52s Arrive in Europe Strengthening Links with NATO Allies and Partners*. U.S. Air Forces in Europe & Air Forces Africa.

<https://www.usafe.af.mil/News/Article-Display/Article/3132027/us-air-force-b-52s-arrive-in-europe-strengthening-links-with-nato-allies-and-pa/https%3A%2F%2Fwww.usafe.af.mil%2FNews%2FArticle-Display%2FArticle%2F3132027%2Fus-air-force-b-52s-arrive-in-europe-strengthening-links-with-nato-allies-and-pa%2F>

U.S. Navy. (2014, mars 24). *USS New Mexico present for #ICEX2014* [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=GXnG0YX3bz4>

U.S. Navy. (2018, mars 9). *ICEX 2018* [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=4-qMt4cn2bg>

US Navy. (2019, september 24). *2nd Fleet Leads Naval Forces From Iceland*. United States

Navy. <https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2239829/2nd-fleet-leads-naval-forces-from-iceland/https%3A%2F%2Fwww.navy.mil%2FPress-Office%2FNews-Stories%2FArticle%2F2239829%2F2nd-fleet-leads-naval-forces-from-iceland%2F>

U.S. Navy. (2020, mars 7). *USS Toledo Arrives at Ice Camp Seadragon—Ice Exercise (ICEX)*

2020 [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=We8vtVpm8g8>

US Navy. (2020, november 2). *USS Ross Completes Barents Sea Patrol*. United States Navy.

<https://www.navy.mil/Press-Office/News-Stories/Article/2401667/uss-ross-completes-barents-sea-patrol/>

US Navy. (2022, desember 13). *Destroyers (DDG 51)*. Navy.Mil.

<https://www.navy.mil/Resources/Fact-Files/Display-FactFiles/Article/2169871/destroyers-ddg-51/https%3A%2F%2Fwww.navy.mil%2FResources%2FFact-Files%2FDisplay-FactFiles%2FArticle%2F2169871%2Fdestroyers-ddg-51%2F>

-
- Utenriksdepartementet. (2003, desember 19). *NOU 2003: 32* [NOU]. 032001-020003; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-32/id149022/>
- Utenriksdepartementet. (2020, november 27). *Meld. St. 9 (2020–2021)* [Stortingsmelding]. Regjeringen.no; regjeringen.no. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20202021/id2787429/>
- Vavasseur, X. (2020, august 22). Pacific-based U.S. Navy Submarine USS Seawolf Operating in Norwegian Sea. *Naval News*. <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/08/pacific-based-u-s-navy-submarine-uss-seawolf-operating-in-norwegian-sea/>
- Walsh, N., & Dean, S. (2022, desember 21). *Russia's militarization of the Arctic shows no sign of slowing down*. CNN. <https://www.cnn.com/2022/12/21/europe/russia-arctic-military-intl/index.html>
- Watkins, J. D. (1986). *The Maritime Strategy*. US Naval Institute; Proceedings. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/1986/january-supplement/maritime-strategy-0>
- Watts, S., Rooney, B., Germanovich, G., McClintock, B., Pezard, S., Reach, C., & Shostak, M. (2022a). *Deterrence and Escalation in Competition with Russia: The Role of Ground Forces in Preventing Hostile Measures Below Armed Conflict in Europe*. RAND Corporation. <https://doi.org/10.7249/RR-A720-1>
- Watts, S., Rooney, B., Germanovich, G., McClintock, B., Pezard, S., Reach, C., & Shostak, M. (2022b). *Deterrence and Escalation in Competition with Russia: Executive Summary*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA720-2.html
- Wirtz, J. J. (2018). How Does Nuclear Deterrence Differ from Conventional Deterrence? *Strategic Studies Quarterly*, 12(4), 58–75. JSTOR.

-
- Wolters, T. D. (2022, mars 29). *Statement Of General Tod D. Wolters, United States Air Force Commander United States European Command*. [https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/SASC%2029%20MAR%202022%20EUCOM%20Statement%20\(Gen%20Wolters\).pdf](https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/SASC%2029%20MAR%202022%20EUCOM%20Statement%20(Gen%20Wolters).pdf)
- Woody, C. (2020, juli 31). *In the North Atlantic, NATO navies are practicing to take on a wave of Russian submarines*. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/nato-exercise-dynamic-mongoose-practices-anti-submarine-warfare-2020-7>
- Woolf, A. F. (2022). *Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces and Modernization* (Nr. R45861). Congressional Research Service. <https://sgp.fas.org/crs/nuke/R45861.pdf>
- Zysk, K. (2020). *Russia's Military Build-Up in the Arctic: To What End?* (s. 38). CNA.
- Åtland, K., Nilsen, T., & Pedersen, T. (2022). Military Muscle-Flexing as Interstate Communication: Russian NOTAM Warnings off the Coast of Norway, 2015–2021. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 5(1), 63–78. <https://doi.org/10.31374/sjms.133>

Vedlegg

Vedlegg A: Godkjenning – SIKT

Vedlegg B: Godkjenning – Forsvarets forskningsnemnd

Vedlegg C: Informasjonsskriv og intervjuguide

Vedlegg A – Godkjenning fra SIKT

[Meldeskjema](#) / [En casestudie av eskaleringsdynamikk i nordområdene](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
869981

Vurderingstype
Standard

Dato
03.01.2023

Prosjekttittel

En casestudie av eskaleringsdynamikk i nordområdene

Behandlingsansvarlig institusjon

Forsvarets Høgskole / Forsvarets stabsskole

Prosjektansvarlig

Katarzyna Zysk

Student

Anders Rye Jakobsen

Prosjektperiode

01.08.2022 - 23.06.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 23.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Vår vurdering er at den planlagte behandlingen i dette prosjektet er lovlig, hvis den gjennomføres slik den er beskrevet i meldeskjemaet med dialog og vedlegg og vurderingen her.

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (for eksempel ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale eller liknende).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg B – Godkjenning fra Forsvarets forskningsnemnd

FORSVARET
Forsvarets høyskole

1 av 2

Vår saksbehandler

Audun Benjamin Bengtson, aubengtson@mil.no
+47
FHS/FAGSTAB/SEK FOU ADM

Vår dato

2023-03-24

Vår referanse

2023/013397-002/FORSVARET/ 910

Tidligere dato

Tidligere referanse

Til

Anders Rye Jakobsen

.

..

Kopi til

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høyskole (FHS) har mottatt din søknad av 21. januar 2023 om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstillinger er oppgitt: «Kan amerikansk og russisk militære tilstedeværelse i nordområdene føre til eskalering og direkte militær konflikt?». Det skal gjennomføres intervju med personer på ledelsesnivå ved FST og FOH.

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av *Bestemmelse om utlevering av personopplysninger til forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser*, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som har myndighet til å behandle søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurderingen er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges. Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 23. juni 2023.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvaret slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven. Sluttmelding sendes til fhs.datautlevering@mil.no

Postadresse

Postboks 800 Postmottak
2617 Lillehammer
Norge

Besøksadresse

Oslo mil/Akershus
0015 OSLO
Norge

Sivil telefon/telefaks

/

Militær telefon/telefaks

99/0500 3699

Epost/ Internett

postmottak@mil.no
www.forsvaret.no

Organisasjonsnummer

NO 986 105 174 MVA

Vedlegg

2 av 2

Sven Gabriel Holtmark

Leder forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.

Vedlegg C – Informasjonsskriv og intervjuguide

Prosjektbeskrivelse

Avskrekking og eskalering i Nordområdene

«En casestudie i bruk av militærmakt i konkurranse mellom stormakter»

I dette prosjektet vil jeg finne ut hvordan militær tilstedeværelse i Nordområdene kan påvirke den sikkerhetspolitiske spenningen mellom Vesten og Russland.

Prosjektet er tredelt:

Del 1: Teori og litteraturstudie.

Del 2: Casestudie: Militær tilstedeværelse i Nordområdene 2014-2022.

Del 3: Supplerende intervjuer med fagekspert.

Studien er avgrenset til

- Nordområdene
- Dynamikker under terskelen for væpnet konflikt (konkurranse).
- Det maritime domenet, inkludert maritim luft.
- Perioden 2014-2022
- Primært USA og Russland

Del I Teori og litteraturstudie vil se på avskrekking- og eskaleringsteori samt stormaktens forhold til konkurranse. Videre vil denne delen beskrive USA og Russland trussel persepsjon og hvordan militærmakten er tiltenkt anvendt i deres styrende dokumenter (strategier og doktriner). Kildetilfanget er ugraderte offentlige dokumenter som strategier, doktriner, policy dokumenter, samt akademiske tekster og teorier.

Del II Casestudie, «Militær tilstedeværelse i Nordområdene 2014-2022» vil vurdere alliert militær tilstedeværelse mot russiske handlinger og aktivitet. Alliert militær tilstedeværelse brytes ned i variablene *militære styrker*, *militær aktivitet* og *avtaler* (allianser, bi-laterale avtaler o.l.). Variablene vurderes mot faktorene *kontinuitet / brudd*, *nærhet* (til basekompleksene på Kola) og *sensitivitet* (på våpen-, sensor, eller kampsystemet). Kildetilfanget er tilgjengelige og ugraderte primær- og sekundærkilder, nyhetsartikler og ugradert etterretningsvurderinger.

Del III Supplerende intervjuer vil bli benyttet for å få en uavhengig parts vurdering av funn i casestudien. Prosjektet ønsker å intervju fagpersoner på politisk, strategisk og operasjonelt nivå i forsvarssektoren. Det blir gjennomført semistrukturerte intervjuer.

Prosjektet benytter de samme rammene som RAND studien «*Deterrence and Escalation in Competition with Russia: The Role of Ground Forces in Preventing Hostile Measures Below Armed Conflict in Europe*» (Watts et al. 2022), men skiller seg ved å bruke egen empiri, et annet domene og et annet geografisk område. Dermed kan eventuelle funn sammenlignes med og vurderes opp mot funnene i RAND studien.

Anders Rye Jakobsen
Masterstudent FHS / Stabskolen

Avskrekking og eskalering i Nordområdene

«En casestudie i bruk av militærmakt i konkurranse mellom stormakter»

Intervjuguide:

Grad / Navn:

Stilling:

Rolle:

Konkurranse og opponenten

1. Hva tror du er kjernen i konkurransen relatert til Nordområdene / Arktis
 - a. Eller er konkurransen der bare et resultat av at USA og RU konkurrerer på alle arenaer de siste årene?
2. Hvor har USA og RU motstridende og eller like synspunkt?
3. Hvordan tror du Russland vurderer alliert tilstedeværelse?
 - a. Hva er trusselsperspektivet / hvilke playbook legges til grunn og hvorfor?
4. Hvordan tror du USA / allierte vurderer russisk tilstedeværelse / aktivitet?
 - a. Hva er trusselsperspektivet / hvilke playbook legges til grunn?
5. Hvordan tror du at krigen i Ukraina kan påvirke den sikkerhetspolitiske situasjonen i Nordområdene? → Spillover-effekten

Militær tilstedeværelse / bruk av militærmakt

1. Hva er din vurdering av russiske handlinger, adferd evt samarbeidsklime (f.eks søk og redning)?
2. Hva er dine vurdering rundt alliertes adferd og væremåte i møte med russiske enheter?
3. Hva er din vurdering når det gjelder endringer i militær tilstedeværelse og aktivitet i Nordområdene de senere årene?
 - a. Hva tror du denne endringen skyldes?
 - b. Hvorfor tror du at denne endringen har skjedd?
4. Hvilke allierte enheter / kapabiliteter opplever du at Russland er mest kritisk til og hvorfor?

-
5. Hvilke områder opplever du at Russland er mest kritisk til alliert tilstedeværelse, med hvilke enheter og hvorfor?
 6. Hvilke russiske enheter / kapabiliteter opplever du at USA / allierte er mest kritiske til og hvorfor?
 7. Hvilke områder opplever du at USA / allierte er mest kritiske til russisk tilstedeværelse, med hvilke enheter og hvorfor?

Eskalering og avskrekking

1. Hvordan kan avskrekking mislykkes og *villet* eskalering oppstå? Fra begge perspektiver...
2. Hva tror du vil lede til *utilsiktet* eller *tilfeldig* eskalering?
3. Er det noe med den militære tilstedeværelsen (alliert og russisk) som du mener er ekstra interessant?
4. Er det noe annet enn militær tilstedeværelse (USA og RU) som kan føre til en eller annen form for eskalering i nord?
 - a. Andre av statens virkemidler (info, økonomiske, e.l.), en annen aktør osv?

Avsluttende

1. Er det noe vi ikke har snakket om som du enten hadde forventet vi skulle snakket om eller som du mener vi burde ha snakket om?
2. Er det noe annet relevant du mener prosjektet bør se på?
3. Er det noen du anbefaler at jeg snakker med?